

Univerzita Karlova
Fakulta humanitních studií

Program řízení a supervize v sociálních a zdravotnických organizacích

Bc. Lenka Vávrová

Metafora v supervizi

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zuzana Havrdová, CSc.

Praha 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 29. června 2023

Bc. Lenka Vávrová

.....

Poděkování

Děkuji paní docentce Zuzaně Havrdové za trpělivou podporu při zpracovávání tématu a za podněcování k dobrému tvaru diplomové práce. Současně chci poděkovat za průvodcovství studiem, které pro mě bylo neobyčejnou výzvou a inspirací. Děkuji také všem supervizorům, účastníkům tohoto výzkumu, za jejich otevřenost při sdílení zkušeností a ochotou se zamýšlet nad tématem metafory v supervizi.

Jsem ráda, že mně podporovala celá moje rodina, která se mnou sdílela nadšení z objevování metaforických výzkumů i chvíle, kdy jsem si neuměla poradit s textem. Děkuji synům Jakobovi a Matějovi, kteří mě inspirují svým přístupem ke vzdělávání. V neposlední řadě děkuji svým přátelům, kteří mi dodávali naději a důvěru v dobrý konec.

ABSTRAKT

Předkládaná diplomová práce na téma Metafora v supervizi je členěna na dvě části. První část teoretická, uchopuje metaforu v jazykové rovině, její sémantickou rovinu a dále poté užití metafor v supervizi. Jak se ukazuje, tak metafora je často pojímána jako fenomén, jako obraz, či jako uchopení intrapsychických pochodů člověka. Sama metafora je často popisována metaforou a můžeme se tak lehce dostat do začarované spirály. Z této spirály nás právě vyvádí teoretická část práce, která zachycuje a kotví abstrakci metafor v reálném světě. Zkoumání metafor proběhlo formou kvalitativní výzkumné metodologie, a to konkrétně za použití metody IPA. Do výzkumného šetření bylo zařazeno 11 účastníků výzkumu, kteří byli záměrně vybráni na základě kriteriálního výběru. Součástí výzkumné strategie byla i nezbytná sebereflexe výzkumnice v prvotní fázi práce s daty pomocí dekonstrukce textu. V analýze dat můžeme najít nejprve předvýzkum a poté samotné kodifikování spojené s přímými citacemi. Toto je nejprve utříděno do přehledné tabulky pro lepší orientaci. V diskusi se poté zaměřujeme na odpovědi na hlavní výzkumný cíl, který se podařilo naplnit a na výzkumné otázky. Na ty je odpovídáno formou jakýchsi podkapitol, kde se zabýváme tím, kdy je a není vhodné metaforu použít, kdy je supervizor tvůrcem metafor, či jaký vztah má metafora k superviznímu/mezilidskému vztahu.

Klíčová slova: metafora, supervize, supervizor, supervizní proces

ABSTRACT

The thesis on Metaphor in supervision is divided into two parts. The first theoretical part deals with metaphor in the linguistic level, its semantic level and then the use of metaphor in supervision. As it turns out, metaphor is often conceived as a phenomenon, as an image, or as a grasp of a person's intrapsychic processes. Metaphor itself is often described by metaphor and we can easily get into a vicious spiral. It is the theoretical part of the thesis that takes us out of this spiral, capturing and anchoring the abstraction of metaphor in the real world. The exploration of metaphor has taken the form of a qualitative research methodology, specifically using IPA. The research investigation involved 11 research participants who were purposively selected based on criterion sampling. The research strategy included the necessary self-reflection by the researcher and in the initial stage of working with the data through deconstruction of the text. In the data analysis we can find first the pre-research and then the actual codification associated with direct quotations. This is first sorted into a clear table for better orientation. The discussion then focuses on answering the main research aim that was met and the research questions. These are answered in the form of a kind of sub-chapter when we consider when it is and is not appropriate to use a metaphor, when the supervisor is the creator of the metaphor, or what relationship the metaphor has to the supervisory/interpersonal relationship.

Keywords: metaphor, supervision, supervisor, supervisory process

Obsah

Úvod.....	7
1. TEORETICKÁ ČÁST	8
1.1. Metafora jako fenomén	8
1.1.1. Základní teorie o metaforách	8
1.1.2. Metafora a její vymezení z hlediska jazyka.....	10
1.1.3. Jak to, že metaforám rozumíme?	13
1.1.4. Slovo a obraz	17
1.1.5. Metafora jako most k nové zkušenosti	18
1.2. Supervize – o co to vlastně jde?.....	19
1.2.1. Supervize a metafora	20
1.2.2. Metafory v supervizním výzkumu.....	21
2. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	27
2.1. Výzkumný cíl a otázka.....	28
2.2. Výzkumná metoda	28
2.3. Výzkumný soubor	29
2.3.1. Etické aspekty výzkumu	31
2.3.2. Průběh výzkumných rozhovorů.....	32
2.4. Představení fenomenologické interpretativní analýzy (IPA).....	33
2.5. Sebereflexe výzkumníka	35
2.6. Analýza kvalitativních dat.....	37
3. VÝSLEDKY	42
4. DISKUSE.....	60
5. LIMITY VÝZKUMU A DOPORUČENÍ	73
6. ZÁVĚR	76
Literatura.....	77
Seznam tabulek a grafů.....	80
Přílohy.....	81

Úvod

Volba tématu diplomové práce, která se věnuje metafoře v supervizi, vzešla z procesu supervizního vzdělávání, kdy jsem si všimla, že metafora bývá různými supervizory různě používána a položila jsem si první otázku, jakou roli metafora v supervizi vlastně hraje. Tato prvotní otázka následně vedla i ke konstrukci výzkumného cíle celé práce. V rámci teoretické části práce jsem mapovala metaforu a její lingvistické uchopení stejně jako její sémantické roviny. Při postupném zkoumání odborné literatury jsem pronikala hlouběji k jejímu pochopení, které jak věřím, předkládám i čtenáři. Samotné uchopení metafory je z její podstaty náročné. Věřím ale, že stejně jako já, tak i čtenář dojde skrze text k jejímu lepšímu uchopení a porozumění. Na teoretické uchopení navazuje výzkumné šetření, které staví na principech a postupech Interpretativní fenomenologické analýze. Volba této metody byla nejpříhodnější a její postupy umožnily uchopit téma metafory komplexně. Pomocí výše zmíněné metodologie byly analyzovány rozhovory s 11 významnými českými supervizory. Právě ona analýza a následně diskuse dává práci komplexnost a pokouší se celé téma metafory v supervizi uchopit a více proniknout do jejích tajů používání, procesů a následně aplikování v supervizní práci. Přijměte prosím pozvání do inspirativního a spleitého světa metafor, které spolu budeme rozplétat a následně zase utvářet jasnější obraz, který již nebude Picassovská dekonstrukce, ale impresionistický Monetovský záchvěv podkreslený Cézannovskou optikou.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. Metafora jako fenomén

Teoretickou část věnujeme seznámení s různými pohledy na metaforu. Lingvistické vymezení metafory a základní teorie by měla představovat pro čtenáře rámcové uchopení pojmu metafora. Pokusíme se nastínit odkud a jakým způsobem se děje to, že metaforám rozumíme. Metafora a metaforická řeč souvisí s vizualitou, představivostí, s obrazivostí jazyka. Slovo a obraz můžeme chápat jako spojené nádoby v naší komunikaci, které přináší různé úrovně porozumění. V závěru kapitoly o metaforách přinášíme vlastní vymezení pojmu, které je také shrnutím nastudovaných materiálů v souvislosti s psaním této práce.

1.1.1. Základní teorie o metaforách

Nejprve představíme základní teorie, které s metaforou souvisí. Historicky se úvahy většiny autorů, kteří se věnují metaforám, pojí se jménem řeckého filozofa Aristotela ze Stageiry (384–322 př.n.l.). V jeho díle *Poetika* a *Rétorika* můžeme nalézt první vymezení jazykových výrazů a systému jejich přenosu při vzniku metaforického jazyka. V Aristotelově pojetí je metafora „přenesení jména na něco jiného, a to buď z rodu na druh, nebo z druhu na rod, nebo z druhu na druh, nebo podle analogie.“ (Aristotelés, 1996: 97), přičemž „rod“ je zde nadřazený pojem pojmu „druh“. Analogií v citovaném úseku je pak, když „druhé se má k prvnímu stejně jako čtvrté k třetímu; člověk pak řekne místo druhého čtvrté nebo místo čtvrtého druhé“ (Aristotelés, 1996: 98). I když Aristotelés rozvíjel své chápání metafory do širé, můžeme zúženě říct, že se v *Poetice* a *Rétorice* především věnoval jazyku básnickému a umění řečnickému. To, že pro Aristotela jsou metafory především „ozdoba jazyka“, mohou dokládat výroky, ze kterých lze zaznamenat, jak si cenil osobitého stylu řečníka. V *Rétorice* píše „Metafory (...) buďtež brány od věcí příbuzných, ale přece ne hned každému zjevných, jak i ve filozofii jest věcí obratného ducha nelézt podobné i ve věcech, jež jsou značně různé“ (Aristotelés, 2010: 188) a rozlišoval básnický a běžný způsob řeči, přičemž ten básnický nese zvláštní estetickou kvalitu: „odchylna od obyčejnosti působí, zdá se, že jest slavnostnější a vznešenější“ (Aristotelés, 2010: 166). Právě proto, že Aristotelés vyzdvihoval estetickou funkci metafor, byla metafora v první řadě řazena do kategorie básnických prostředků.

S tímto faktem se také pojí to, že metafora jako pojem byl dlouho zařazován do oblasti jazykových prostředků, který se pojí s poezií nebo kognitivní lingvistikou.

Proti Aristotelovské substituční teorii stojí teorie interakční, kterou zformuloval Max Black ve své knize *Models and Metaphors: Studies in Language and Philosophy*. Black předkládá jakousi „formální gramatiku“ metafor, a sice že metafora se dělí na dvě části, jednu doslovnou („frame“) a druhou metaforickou („focus“), které mezi sebou interagují, ani jedna z nich není substitučně nahrazena, jsou přítomny současně. Kolem obou těchto částí existují, respektive se v naší mysli tvoří shluky významů, typických vlastností, charakteristik a asociací, které Black nazývá „systém asociovaných všedností“ („a system of associated commonplaces“). Metaforického efektu se docílí, když na jeden subjekt uplatníme systém asociovaných všedností toho druhého. Průnikem těchto dvou systémů dospějeme k výsledku, což je výsledek oné interakce (Black, 1962: 38, překlad vlastní). Metafora vždy byla jedním z důležitých vyjadřovacích prostředků světa umění, mohlo by se říct, že v některých případech se stala dokonce podstatou uměleckých děl. Měla vždy své místo v literatuře, poezii, filozofii, historii umění, lingvistice i estetice. Od dob Aristotela, kdy byla vnímána jako stylistická a rétorická záležitost, se nahlížení na metaforu měnilo až v moderních dějinách.

Zájem o metaforu a její funkce se zpočátku vyvíjel přes uvažování o jazyce. Kniha *Metafory*, kterými žijeme od amerického profesora kognitivní lingvistiky George Lakoffa a profesora filozofie a kognitivních věd M. Johnsona, podpořila zájem o metaforu na vědecké bázi. Autoři přišli s novou tezí, která tvrdí, že „metafora prostupuje celý náš každodenní život, a to nejen v jazyce, nýbrž i v myšlení a činnosti (Lakoff, Johnson, 2002: 15). Jako základní vymezení metafory přijímají tu, podle které je podstatou metafory „chápání a prožívání jednoho druhu věci z hlediska jiného“. Autoři na základě příkladů metafor z každodenní mluvy (konvenčních metafor) nabízí dělení metafor na bázi strukturní, orientační a ontologické. O strukturní metafoře mluví v souvislosti se strukturováním jednoho pojmu nebo oblasti pojmů podle druhé. To dokládají na příkladu, jak naše kultura konceptualizuje čas podle zkušenosti s penězi. Metafora „čas jsou peníze“ (plýtváš časem, mám na to málo/dost času) vysvětluje naši zkušenost; abstraktní představa času je tak prožívána metaforicky na příkladu zacházení s penězi. Orientační metafora organizují celý systém pojmů do celků, a to vůči sobě navzájem. Jedná se o metaforické celky, které nejsou motivovány kulturně, ale napojují se na zdroj naší bezprostřední fyzické zkušenosti. Myslí tím základní smyslovou a tělesnou zkušenost

spojenou se zakoušením a vnímáním polohy (nahore-dole, předu-vzadu, budoucí události před námi), teploty nebo předmětu. Ontologický druh metafor pojímá zkušenost jako entitu (objekt) a substanci (látku). Napojují se na lidskou zkušenost a umožňují členění, kategorizaci a odkazování v řeči. Vychází ze zkušenosti s fyzickými předměty; mají také fyzickou bázi (zkušenost se zvyšováním cen x inflace nás zahání do kouta). Autoři také vyjmenovávají účely, ke kterým tyto metafory slouží (kvantifikace, reference, identifikace aspektů a příčin, stanovení cílů a motivace). Lakoff a Johnson (2002) míní, že pojmy, které řídí naše myšlení, strukturují naše vnímání a pohyb ve světě i vztahy k ostatním lidem. Ukazují, že metafory jsou konstruktivní, protože mohou vytvářet novou skutečnost. Vstupují do našeho pojmového aparátu (jazyka), ovlivňují naše přemýšlení a jednání a stávají se součástí reality. Pokud dojde k metaforickému propojení dvou odlišných oblastí naší zkušenosti vznikají nové významy. Porozumění metafoře probíhá na základě plné zkušenosti, a ne izolovaných pojmů. Nevnímáme pouze informaci samu o sobě, ale zařazujeme ji do existujícího rámce na základě naší zkušenosti. V této souvislosti Lakoff a Johnson mluví o tzv. zkušenostních gestaltech, které popisují jako metaforické celky nesoucí naši zkušenost. Naslouchání a mluvení na základě gestaltu rozhovoru můžeme vnímat právě jako rozhovor, naslouchání a mluvení na základě gestaltu války se změní v boj. Člověka, s kterým mluvíme, bereme jako protivníka, hájíme svoje pozice, volíme strategii rozhovoru, útočíme na hranice a ztrácíme půdu pod nohama. používáme slova z argumentačního rámce, která jsou běžná v ozbrojeném konfliktu. Rozhovor na základě gestaltu války (boje) pak přináší i podobný způsob prožívání účastníků takového rozhovoru. Můžeme si povšimnout, že v přístupu zmiňovaných autorů se propojují slova a prožívání. Psycholožka Stuchlíková (2002:109) ve své knize Základy psychologie emocí poznamenává: „Všechny psychické procesy tvoří jednotu duševního dění. Kognitivní procesy nejsou od emocionálních nijak odděleny, naopak“. Na základě stručného přehledu můžeme vidět, že porozumění metaforám nesouvisí pouze se slovy a jazykem.

1.1.2. Metafora a její vymezení z hlediska jazyka

V českém jazyce se velká část výzkumné orientace k tématu metafor týká lingvistické a sémiotické oblasti. Nejprve se pokusíme podívat na metaforu z hlediska jazykovědy. Čechová (1996) v knize Čeština, řeč a jazyk předkládá souhrn výkladů o fungování

a systému jazyka a řeči. Abychom se dostali k vymezení metafory, musíme se nejdříve podívat na termíny, které souvisí s řečí, jazykem a komunikací. Komunikace je dle Čechové (tamtéž) přenos informací, který se skládá z komunikantů (autor komunikace), komunikačního kanálu (spojení) a dorozumivacího kódu (jazyka). Komunikační činnost jednotlivce, která je prováděna jazykem, se nazývá řeč. Jazyk je zde vymezen jako systém dorozumivacích prostředků, které mají znakovou povahu. Jazykový projev (komunikát) je komplexní jazykový útvar, který je složen z elementárnějších komunikačních jednotek, výpovědí a pojmenování. (Čechová, 1996)

V kapitole o zvukové a grafické stránce jazyka Čechová (1996) uvádí, že naše řeč se skládá z aktů pojmenovacích (pojmenování) a usouvztažňovacích (výpověď) a oba tyto akty jsou součástí sdělovacího aktu, komunikace. Pojmenování má povahu znaku, což znamená, že obsahuje formální, výrazovou a významovou stránku. Základní jednotkou pojmenování je slovo neboli sémantická jednotka. Význam slova je tvořen významovými prvky, které se nazývají sémy (např. otec-osoba, muž, rodič). Čechová (tamtéž) také popisuje, že vztah mezi výrazovou a významovou stránkou pojmenování (slova) je buď náhodný (arbitrární, konvenční – věc dohody) nebo zprostředkovaný, slovo odkazuje k jinému slovu, na jehož základě je tvořeno. Mezi nepřímá pojmenování řadí Čechová metaforu, metonymii a synekdochu. To znamená, že se v jazyce objevují, když se místo ustáleného (uzuálního) pojmenování užije pojmenování jiného.

Metaforu Čechová vymezuje jako: „Pojmenování vzniklé přenesením na základě vnější podobnosti předmětů (barvy, tvaru, množství). Jestliže se metafora stane běžným prostředkem pojmenování, jedná se o metaforu lexikalizovanou (např. srdce zvonu, koruna stromu).“ (Čechová, 1996: 51) Přenášejí se i pojmenování v oblasti živé a neživé přírody (např. krysa – podlý člověk, beran – tvrdohlavec). Přenášení se týká nejen konkrétních jevů, ale i abstraktní činnosti (př. zub času, vybrat zatačku). Čechová píše, že metafory slouží i k hodnocení a vyjádření postojů autora.

Dalším druhem nepřímého pojmenování je metonymie, kterou Čechová vymezuje takto: „Jde o přenášení pojmenování na jiný předmět (denotát) na základě věcné, zvláště vnitřní souvislosti.“ (Čechová 1996: 52) Metonymie je častá v běžném životě, kdy vzniká na základě přenesení názvu děje na předměty, které tímto dějem vznikly (př. stavba – stavění i výsledek stavění, dům).

Synekdochu popisuje Čechová jako druh metonymie, tj. pojmenování, kdy pro část předmětu uijeme označení celého předmětu a naopak (př. hlava na hlavě – plno lidí).

Když se podíváme podrobněji na vymezení metafory, metonymie a synekdochy, můžeme si všimnout, že jsou si velmi podobné a jejich jemné rozdíly v běžné řeči nerozlišujeme. Ve vymezení těchto modalit můžeme také vidět, že chápání a používání metafory v běžně používaném jazyce prostupuje napříč všemi uvedenými kategoriemi.

Bohemista Pavelka (1982) ve své literárně teoretické studii *Anatomie metafory* řadí metaforu k nejzajímavějším, ale také nejrozporuplnějším uměnovědným problémům. Pavelka předkládá výstižné uchopení toho, co je pro něj metafora: „Metafora nepředstavuje pouze základní formu obraznosti v umění, ale je produktem obecné kreativní schopnosti lidské psychiky, která se konstituuje v několika rudimentárních sférách lidského bytí, především v oblasti gnozeologické, ontologické, psychologické, sémantické a estetické. To je také důvod, proč metafora představuje fenomén nesrovnatelně širší působnosti než umělecký obraz a proč lze metaforu chápat nejen jako klíč k literárnímu dílu, ale také k duchovnímu světu člověka.“ (Pavelka, 1982: 165) Vidíme, že se zde dostáváme nejen do roviny umělecké, ale také do psychologického a spirituálního přesahu. Téměř bychom mohli říct, že Pavelka zachytil holistický aspekt, který metafora může způsobit.

Metafora prostupuje naší zkušeností, je nám jaksi blízká svou přítomností v běžném životě. Obecně je metafora pojímána jako pojem, který se týká označení věci oklikou přes slovo, které značí věc podobnou. O podobnosti psal v úvodu svého článku *Metafora ve větě* jazykovědec Bečka: „Víc, než skutečná podobnost je podkladem metafory asociace, spojení dvou představ, prolnutí vněmu s dojmem, který jej provázal nebo jím byl vzbuzen. Nutno tedy brát pojetí podobnosti dosti široce.“ (Bečka, 1971: 1). Bečka tak naznačuje, že základ metafory je prostupný a týká se spojení asociací.

K tématu podobnosti a tomu, jak metafora může působit se vyjadřuje také religionista Kozák v knize *Monomýtus*: „Díky provokativní postulaci identity dvou nestejných jevů metafora umožňuje posluchači překročit slova, vstoupit do obrazivého prostoru za nimi či mezi nimi a zrodit pojmy nové a neviděné. Umožňuje nahlédnout podobnost dosud zdánlivě vzdálených věcí a tím je „poznat“, „pochopit“ (protože jak jinak probíhá poznávání než přirovnáním neznámého ke známému?) – kosmizace chaosu je tak rovna metaforickému pojmenování, udělení „nového jména“ (Kozák, 2021: 127). I Kozák

nabízí vysvětlení metafory na základě přesahu slov, kdy metafora nabízí možnost vstoupení do světa obrazů.

Od jazykového vymezení metafory jsme se dostali k tomu, co metafora vlastně způsobuje. Tomu se budeme věnovat v další kapitole, kde se zaměříme na chápání a porozumění metaforám.

1.1.3. Jak to, že metaforám rozumíme?

Abychom mohli poodkrýt to, proč metaforám rozumíme, je důležité se také podívat na oblast vývojové psychologie. Dotýkáme se zde kognitivních (poznávacích) dovedností a také složky percepce (vnímání). Kognitivní proces zahrnuje mentální procesy, jako jsou pozornost, vnímání, paměť, myšlení a porozumění řeči. Metafory využívají našeho kognitivního procesu a přinášejí nové významy prostřednictvím přenosu smyslu mezi dvěma nebo více oblastmi.

Řeč a myšlení má své místo v psychickém vývoji člověka. Švýcarský psycholog Piaget (1886-1980) ve své práci přinesl koncept kognitivního vývoje, který rozdělil do čtyř základních etap, a to na fázi senzomotorickou a předoperační, stadium konkrétních a formálních operací (Piaget citován in Plháková, 2004: 313). Piaget byl přesvědčen (a na tom postavil svou teorii), že kognitivní schopnosti rostou postupně v souvislosti s reakcí dítěte (organismu) na prostředí. Proces adaptace na prostředí probíhá tak, že dítě získává prostřednictvím senzomotorické stimulace novou zkušenost. Tím se postupně učí a narůstá jeho schopnost porozumět světu. V každém období dochází k rozvoji určitých kognitivních schopností, které souvisí i s tím, kdy je organismus „biologicky připravený“ na integraci nové zkušenosti. Nové zkušenosti se v mozku organizují do struktur tzv. „asimilačních schémat“, což se děje prostřednictvím procesů, které Piaget nazývá asimilace a akomodace. Podle Piageta se na konci senzomotorické fáze v psychice dítěte objevuje symbolická (sémiotická) funkce, která slouží k utváření a využívání znaků a symbolů. Lingvistika rozlišuje „znaky“ a „symboly“ a přiléhavější název je funkce sémiotická. (Piaget, Inhelder, 2014: 47) V této funkci můžeme spatřit základ toho, co nazýváme metaforickým jazykem a pravděpodobně i základ schopnosti porozumět metaforám. Také zde můžeme zachytit vznik a formování obsahu toho, co shrnuje pojem tacitní zkušenost. Symbolická funkce je také propojením s pozdějším obdobím v dětském vývoji, které souvisí se schopností představ a s magickým myšlením. Zmínili jsme se

o dětském vývoji a speciálně o rané fázi, období okolo druhého roku, kdy se v lidské psychice objevuje symbolická funkce, která pomáhá vytvářet symboly a znaky. O symbolické funkci v chování píše česká psychologka Plháková, která jako elementární projev symbolické funkce uvádí, když dítě při hře používá různé předměty jako náhradu za jiné (např. lžička může představovat auto nebo raketu (Plháková, 2004: 313)). Plháková také píše, že hra je činnost, která je bezprostřední a nenáročná. Hra je pro zdravý dětský vývoj téměř nezbytná, což je ostatně zakotveno i v mezinárodní Úmluvě o právech dítěte. Zmínili jsme vývojové období a symbolickou funkci, která je jedním z pramenů porozumění hře a metaforám. Symbolická funkce souvisí s porozuměním symbolům a symbolické řeči. Beres (1965) napsal řadu studií o fungování symbolů z hlediska egopsychologie a vytvořil inspirující koncepty pro arteterapii. Věnuje se propojení mentálních reprezentací v souvislosti se symbolickým jazykem a prožíváním. Beres (1965:165) také zmiňuje tři klinické oblasti, ve kterých se objevuje patologie symbolického procesu: opožděný vývoj ega, schizofrenie a organické mozkové onemocnění.

Pojem symbolizace Hartl (1996:203) spojuje s procesem, během něhož dochází k uvědomělé záměně jednoho psychického jevu či vlastnosti druhým. V tomto pojmu se setkává psychoanalytický základ s fenomenologickým přesahem. Míjíme tím přiřadění významů symbolům, které je determinováno osobní zkušeností každého jedince. Beres (1965:8) tvrdí, že symbolizační proces není vrozený, že se vyvíjí spolu s rozvojem egofunkcí. V porozumění metaforám nám může pomoci naše schopnost imaginace. Imaginace nám umožňuje vytvořit si obraz nebo scénu, která odpovídá metafoře. Například, když slyšíme metaforu „jeho úsměv byl jako slunce“, dokážeme si představit sluneční paprsky, které osvětlují tvář osoby s úsměvem. Další důležitou schopností při porozumění metaforám je schopnost abstraktního myšlení. Abstraktní myšlení znamená, že jsme schopni přemýšlet o věcech, které nemají konkrétní fyzickou podobu. To nám umožňuje porozumět metaforám, které popisují abstraktní myšlenky nebo pocity. Při porozumění metaforám je také důležité porozumění kontextu. Kontextová znalost zahrnuje všechny informace, které jsou potřebné pro správné pochopení významu metafory. Například, pokud někdo řekne „mám košili jak smetanu“, musíme mít dostatečné znalosti o smetaně, abychom pochopili, že se jedná o bílou barvu. Situace, kdy prostřednictvím metafory dojdeme k porozumění můžeme nazvat změnou. Tato změnu bychom mohli přiřadit k pojmu, který poprvé popsala německý psycholog Bühler jako

aha-zážitků. Jedná se o situaci, kdy náhle pochopíme to, co nám bylo nesrozumitelné. Hartl vymezuje ve svém slovníku pojem „aha-zážitek“ jako radostný zážitek, dostavující se při náhlém řešení problému pochopením vzájemným vztahů neboli vhléd (Hartl, 1996:8).

Zkusme se ještě podívat na další rovinu toho, proč metaforám rozumíme. Podle Lakoffa a Johnsona jsou metafory reprezentovány v našem mozku pomocí mentálních obrazů a konceptů, které jsou běžné pro dané téma. Kognitivní metafora je pojem z oblasti kognitivní lingvistiky, který se týká vztahu mezi konkrétními zážitky a abstraktními koncepty. Podle této teorie jsou abstraktní koncepty v našem jazyce a myšlení často vyjádřené pomocí metaforických výrazů, které jsou odvozeny z konkrétních a srozumitelných zážitků. Mluvíme-li o životě jako o cestě, používáme mentální obraz cesty a koncepty, jako jsou cíl, směr, překážky, rozcestí. Tyto mentální obrazy jsou spojeny s konkrétními zážitky, které jsou v naší paměti a jsou aktivovány, když slyšíme metaforický výraz. Používáme je k popisu nápadů, myšlenek a situací, které jsou jinak těžko popsateľné. Například při sdělení, že náš „život je jako jízda na horské dráze“, využíváme metaforický popis k informaci, že zažíváme výšky a pády. Při porozumění metaforám hraje důležitou roli schopnost rozpoznat významovou souvislost mezi slovy a spojit je s určitým obrazem. V českém jazyce se metafory běžně používají v každodenní řeči a mají ustálený význam. Například „mít hlavu v oblacích“ znamená snít nebo být roztržitý nebo „mít srdce na dlani“ vypovídá o upřímnosti a otevřenosti. Spojení lingvistiky a psychologických účinků působení metafor se objevuje v kognitivních vědách, které se snaží zkoumat, co je to rozum, jak funguje myšlení nebo jak zpracováváme své zkušenosti. Lakoff (2006) za centrální bod pro naše myšlení, vnímání, jednání a řeč považuje kategorizační procesy, které jsou běžnou součástí našeho života a většina jich probíhá automaticky. Při kategorizaci využíváme pojmový aparát a tzv. prototypy. Příkladem klasické kategorizace je, že k pojmu „babička“ si přiřadíme prototyp „starší žena s šedými vlasy“. Lakoff (2006) V knize Ženy, oheň a nebezpečné věci tvrdí, že myšlení je založeno na tělesné zkušenosti a s tím souvisí, že emoční pojmy jsou vtělesněné, tzn. že jejich skutečný obsah koreluje s tělesnou zkušeností. Lakoff (2006: 393) diskutuje tvrzení Schatera a Singera (1962), že emoce jsou čistě kognitivní a Ekmana, Levensona a Friesea (1983), kteří předložili výsledky o tom, že tep a teplota kůže korelují s konkrétními emocemi. Na základě rozsáhlé studie a dlouholetých výzkumů přichází s vlastním přístupem, který pojmenovává experiencialismus nebo

zkušenostní realismus. Základní body jsou zachyceny v tabulce, kde objektivismus představuje tradiční přístup ke kategorizaci.

Tab. 1: Objektivismus a experiencialismus

Objektivismus	Experiencialismus
Myšlení je abstraktní, na těle nezávislé	Myšlení je závislé na těle, vyrůstá z tělesné zkušenosti
Mysl je jako stroj, pracuje se symboly jako PC s algoritmy	Myšlení je imaginativní, zkušenost prostřednictvím mentální obraznosti přesahuje doslovné zobrazení
Myšlení je atomistické, může být rozloženo na jednoduché stavební bloky	Myšlení má tvar gestaltu, pojmy mají celkovou strukturu
Myšlení je logické, lze modelovat dle systémů matematické logiky	Myšlení je strukturováno ekologicky, vyrůstá z povahy organismu a všeho, co přispívá k jeho individuální a kolektivní zkušenosti

Zdroj: Lakoff (2006: 393)

Tvrzení, že myšlení souvisí s tělesnou zkušeností, která prostřednictvím mentálních obrazů přesahuje slova, Lakoff (2006:367) dokládá na zajímavé případové studii, kde konceptualizuje pocity hněvu (anger) prostřednictvím metafor. Poukazuje na propojenost jazyka a fyziologických projevů, které ustálené metafory o hněvu obsahují. Pojem „vtělesnění hněvu“ dává Lakoff do souvislosti s tělesným prožívání emocí v těle na základě teploty, vnitřního tlaku nebo změn na kůži.

Zjištění, že metafora je často používaná supervidanty pro označení emocí nebo prožívání, stálo na začátku celého našeho výzkumu. Pojem emoce se odvíjí od latinského slova *movere* a znamená také pohyb. Studie německého psychoanalytika Buchholze (2007) o slyšení slov a vidění obrazů otvírá diskusi o paradoxu metafor v souvislosti s obrazným jazykem a vědeckými pojmy. Typické příklady metafor, které popisují emoční stavy strukturoval a seřadil podle emoční dynamiky. Metaforická úsloví jsou řazena do sedmi kategorií podle dynamiky, která je významově obsažena ve výpovědi. Emoční pohyb je tělesný, horizontální, vertikální, kruhový, vlna, síla, spojení. Podobně jako Lakoff (2006) se Buchholz (2007) dotýká propojenosti tělesného prožívání s verbálním obsahem metaforické výpovědi. Barrett, Dunbar, Lycett (2007:376) považují metaforu za důležitý prvek konverzace. V knize *Evoluční psychologie člověka* vysvětlují koncepty teorie mysli a odkazují na neurovědce Damasia který tvrdil, že je nesprávné uvažovat o činnosti mozku a mysli odděleně od tělesné činnosti. Mysl by měla být podle

něj považována spíše za část nebo oddíl těla. Neustálé cítění a uvědomování si svého těla vzniká na základě neurohormonálních signálů, které pocházejí z oblastí viscerálního napětí orgánů a jsou vysílány k mozku ke zpracování. Tento jev Damasio nazývá „bazální pocity“ (background feelings). Propojení zkušenosti jazykové i tělesné je obsahem pojmu tacitní znalost (tacit knowledge). To je pojem označující druh poznání, jehož obsah je hluboce zakořeněný v našich zkušenostech, postojích, předpokladech i intuici, a proto je obtížně popsatelné. Profesor kognitivních věd Bargh (1999: 362) chápe tacitní znalost jako formu implicitní paměti, která se opírá o nevědomé, automatické a neúmyslné procesy, jež jsou často schopné vést k rychlejším a efektivnějším výkonům, než kdybychom používali vědomý a uvážený postup. Tato forma paměti nám umožňuje přizpůsobovat se situacím a kontextu bez potřeby vědomě uvažovat. To si můžeme představit na příkladu jízdy na kole, kdy si běžně neuvědomujeme, jak držíme rovnováhu.

1.1.4. Slovo a obraz

Mlhavost pojmu metafora se odráží i ve snaze o její uchopení, kdy si pomáháme dalšími termíny, které mohou mít více významů (např. asociace, obraz, podobenství). Slova, které mají více významů a poskytují i různé interpretace pro příjemce metafor. Nyní se podíváme jak spolu souvisí slovo a obraz. Proces vytváření nových zkušeností souvisí také s pojmem mentální reprezentace, který Plháková (2004) řadí ke klíčovým pojmům kognitivní psychologie. Zjednodušeně si pojem mentální reprezentace můžeme vyložit jako synonymum pro psychický obsah. Člověk má schopnost vytvářet nejen reprezentace vnějšího světa, ale také vlastního mentálního dění, psychického života druhých lidí a mezilidských vztahů. Mentální reprezentace mají formu vizuálních představ a propozic, což jsou jednoduché myšlenky, které kódujeme pomocí verbálních znaků. Naše představy (obrazy) se tak dostávají do naší mluvy a pomocí slov a řeči se jim pokoušíme porozumět (Plháková,2004)

Tématem mentálních reprezentací se odborně zabývala psycholožka Sedláková, která mentální reprezentace definovala jako: „finální výsledek kódování informací, který je buď uložený v paměti (v případě dispoziční mentální reprezentace), nebo je součástí proudu uvědomovaných informací (v případě aktuální reprezentace)“. (Sedláková citována in Plháková, 2004: 48).

Jak už bylo uvedeno, slovo obraz má i přenesené významy. Riedel (2002) vnímá obrazy jako: „takové výtvary, v nichž se vyjadřuje symbolizující výrazový potenciál naší psyché. Řeč obrazů je prapůvodním a nejranějším lidským jazykem“. (Riedel, 2002: 15). Uvažuje také o spojitosti obrazu a jazyka: „Obrazy jsou systémy podobenství, podobně jako jazyk otvírají možnosti orientace ve skutečnosti pomocí systému korespondujících hodnot“. (Riedel, 2002: 22). Obrazy přirovnává k systémům podobenství, které prostřednictvím propojení pojmenování obrazu přináší základní orientaci (nahore nadsvětí, dole pozemský svět, napravo dobro, vlevo zlo). V knize *Obraz a slovo* uvažuje uměnovědkyně Pomajzlová (2017) o slovu a obrazu jako o dvojici pojmů, které jsou navzdory značným rozdílům k sobě přitahovány. Běžně říkáme, že obraz „mluví“, kompozici obrazu „čteme“, uvažuje se o „řeči“ malířství. Na druhé straně používáme také slovní spojení jako „obrazné vyjádření“, je studován „prostor“ textu, slova nejen nesou význam, ale jsou i „vidět“. (Pomajzlová, 2017: 10) V knize se autorka věnuje také působení obrazu jako znaku a slova nebo písma jako vizuálního prvku. V pojmu obraz můžeme vnímat propojení několika rovin – mentální reprezentace viděného, asociace, představ i fantazie.

1.1.5. Metafora jako most k nové zkušenosti

Zde shrnu mé vlastní chápání pojmu metafora, jak s ním budu dále pracovat. V tom, jak chápeme pojem metafora se promítá plnost poznání, které je nám přístupné skrz naši zkušenost. Metafora je fenomén, který se opírá o slova a současně je propojen s vrstvou tacitních znalostí. Na tacitní znalosti má vliv nejen složka kognitivního porozumění, ale i tělesné prožívání a význam, který dané zkušenosti přiřadíme. Každou novou situaci zkoumáme, učíme se v ní orientovat a reagovat na ni, čímž získáváme nové kontexty prožitků, které proměňují naše zkušenosti. Nová zkušenost v kognitivní rovině poskytne novou mentální reprezentaci, obraz, který se prostřednictvím slov na úrovni myšlení organizuje do nových mentálních struktur (gestaltů), což nám metaforicky umožní „vidět věci jinak“. Propojením kognice a percepce zažíváme nové možnosti porozumění (světu, situaci), cosi jako konvergenci významové zkušenosti. Můžeme říct, že v reflexi reality metafora svým působením na změnu významu i zkušenosti zaujímá výsostné postavení.

1.2. Supervize – o co to vlastně jde?

S pojmem supervize se v současné době můžeme setkat v různých oborech od sociální práce a psychoterapie až k divadlu, stavebnictví nebo kadeřníkům. Supervize pomáhá zefektivňovat profesní odbornost v různých oborech. Význam pojmu supervize vysvětluje Havrdová (2008:17) „Výraz supervize byl odvozen od anglického výrazu supervision, a ten z latinského slova super – nad a videre – hledět, vidět, zírat. V angličtině se vztahoval původně na každou situaci, v níž pověřená či zkušenější osoba dohlíží/dozírá na jinou osobu či osoby při provedení nějakého úkolu nebo průběhu činnosti.“

Zastavme se u uvedených ekvivalentů ke slovu videre: hledět, vidět, zírat. Všechny pojmy se pojí s vizuálním aspektem vnímání a také přináší pozvání k jinému druhu zkušenosti s viděním. Pokud si představíme akt hledět, zírat, můžeme u něj ve své představě zachytit aspekt zastavení. Takto dochází k propojení vizuality s dalšími mody vnímání prostřednictvím mentálních obrazů, které se spontánně vybaví v souvislosti s uvedenými pojmy. Supervizní práce se opírá o dialog rozvinutý mezi supervizorem a supervidovanou osobou díky společnému hledění a vidění zvolených témat, kdy jazyk a řeč slouží jako komunikační kanál k jejich vyjasňování prostřednictvím vzájemného vylad'ování v dialogu. Dialog je také jeden ze základních pojmů gestalt terapie a jsou s ním spojeny implicitní významy jako vzájemný respekt, tolerance nebo spolupráce.

Vymezení obsahu pojmu supervize předkládá více autorů, nicméně v této práci se nepotřebujeme věnovat názorové shodě nebo vymezení. Hlásíme se k vymezení supervize, které nabízí Havrdová (2008:19): „Pokud je předmětem dialogu pracovní situace, kontext a postupy či vztahy pracovníka k profesi, ke klientů či spolupracovníkům, přičemž jeho smyslem je překročit bloky, jež brzdí tvořivost, spolupráci a kvalitní výkon, stává se takový dialog supervizí.“ Autorka centralizuje smysl supervizního dialogu k překročení bloků, které brzdí tvořivost, spolupráci a kvalitní výkon. Dává tak jasný signál toho, že tvořivost pomáhá procesu i kvalitě supervizní práce. Cílem supervize je ve společném dialogu objevovat skryté překážky a zdroje k jejich proměně, konstruktivně podporovat reflexi supervidovaného a kotvit růst profesních kompetencí ke schopnosti porozumět situacím, jež souvisejí s jeho pracovním kontextem. Neměli bychom opomenout aspekt dalšího růstu a vzdělávání supervidovaného, který je v supervizi často nezastupitelnou složkou.

Supervize jako metoda má své cíle, účel, prostředky a předměty a od toho se odvíjí konkrétní podoba supervize, kterých existuje mnoho. V této práci se zaměřujeme na prozkoumání toho, jak čeští supervizoři používají metaforu ve své praxi.

1.2.1. Supervize a metafora

Jedním z možných cílů supervize je přinést nový pohled na situaci s klienty a jako supervidovaný reflektovat vlastní prožívání práce s nimi. Způsob, jakým v supervizi referujeme o tom, co zažíváme při práci s klientem vypovídá o způsobu vnitřního se vztahování ke sdělovanému. S tím souvisí i to, jaké volíme prostředky v dialogu (v tomto případě supervize). Jedním z těchto prostředků je i použití metafor, kdy se aktivuje také kreativita. Na to upozorňují i Hawkins & Shohet (2016:3): „Použití metafor může být efektivním způsobem, jak pomoci lidem získat novou perspektivu, zmírnit negativní emoce a podpořit pozitivní změnu. V supervizi mohou být metafory využity k podpoře učení a osobního rozvoje klinických pracovníků a k rozvoji empatie a porozumění v rámci supervizního procesu.“ Zvládnutí emocí supervidovaných a jejich ukotvení nebo kontejnování je součástí supervizní práce. Této oblasti je také věnována pozornost ve vzdělávání budoucích supervizorů. Metafory a metaforický jazyk se netýkají pouze vyjadřování nebo zprostředkování emoční roviny, ale působí komplexně, jak již bylo několikrát předestřeno. Metafora působí změny také v kognitivní úrovni. Wagener (2017:144) tvrdí, že metafory v supervizi „hrají důležitou roli při učení a kognitivním organizování chápání světa“. V tom se shoduje s Lakoffem (2006), jenž popisuje kategorizační procesy jako důležitou součást našeho myšlení. Ty organizují procesy, které přes významové preference vedou k vytvoření nové zkušenosti.

Edwards (2010) v článku Hra a kreativita v klinické supervizi shrnuje postřehy: „Hra a metafora jsou klíčové pro zachování kreativity a tvořivosti v klinické supervizi a mohou být účinnými způsoby, jak podpořit učení a osobní rozvoj, překonat bariéry v komunikaci, odlehčit vážná témata a podpořit kreativní řešení problémů v různých typech supervize.“ K oživení kreativity v supervizi Edward nabízí možnost využít výtvarné umění jako podporu k imaginaci, hře a metaforám, které mohou do supervizního procesu přinést neočekávaný způsob řešení situace. Kreativita pomáhá překonat prekoncepty, které mohou blokovat přístup k novým řešením nebo může být mostem ke kontaktu se supervidovanými.

1.2.2. Metafory v supervizním výzkumu

Používání metafor v supervizi v Čechách nebylo zatím nijak prozkoumáno. Zahraniční výzkumy a studie o tomto tématu poskytují více pramenů. V této kapitole jsou představeny výzkumy z oblasti supervize, které souvisejí s používáním metafor. Předkládaný výběr je předznamenán vlastním zájmem autorky k integraci kreativních přístupů v supervizní praxi.

Studie anglického supervizora Bluckerta (2014) o použití metafory v supervizi nabízí pohled na metaforu jako na užitečný nástroj pro efektivní vedení týmu. Z jeho studie vyplynulo, že metafora supervizorům pomáhá v porozumění a komunikaci se supervidovanými. Současně upozorňuje na to, že pro supervizory je důležité být pozorný k vhodnému výběru metafory pro konkrétní situaci a přizpůsobit se potřebám týmu. Mapování typů používaných metafor jejich využití v supervizi věnovali výzkumnou pozornost Farber a Doolin (2011). Zjistili, že supervizorům metafory pomáhají lépe porozumět situaci supervidovaných a umožňují přemýšlet o problémech z nového úhlu pohledu. Supervidovaným metafory pomáhají lépe porozumět sobě samým nebo supervizní situaci. V závěru autoři doporučují na základě výzkumných zjištění, aby supervizoři metafory volili uvážlivě, případně s vysvětlením, aby nedocházelo k nedorozumění.

Působení metafor v klinické supervizi v souvislosti s emoční změnou zkoumal americký profesor supervize Wagener (2017). Ve svém článku nejprve vysvětluje strukturu metafory, která je tvořena cílovou a zdrojovou doménou. Cílová doména odkazuje na koncept a zdrojová doména ke konkrétnímu tématu. Metafora „hlava v plamenech“ označuje slovo hlava jako zdrojovou a plamen jako cílovou doménu. Metafora vzniká spojením dvou domén a vztah mezi doménami je označován jako konceptuální mapování (2017:146). Pochopení tohoto konceptu pak používá při ukázkách toho, jak supervizor může rozvíjet metaforu směrem k potřebám supervidovaného. Wagener (2017) pokazuje na zvýšený výskyt metafor v souvislosti s popisem emocí v supervizi. Metafory mohou být ideální konceptualizací pro vztahování se k emočním zážitkům, protože mají schopnost zapouzdřit specifické a obsahově bohaté emoční informace. Wagener (2017) také dává do souvislosti vliv metafor na kognitivní rovinu zpracování informací, které souvisí s organizováním a kategorizací mentálních procesů.

Techniky a přístupy založené na umění jsou často využívány při procesu vzdělávání supervizorů. Inspirativní výzkumné zaměření japonského profesora psychologie Ishiyamy (1988) přináší propojení arteterapie, supervize a metafor. Jako nástroj ke konceptualizaci případů Ishiyama předložil model vizuálního zpracování případů pomocí metafor a kreslení. Supervidovaní dokončují navrhované věty (např. jako hlavní zájem klienta vidím..., to, co jsem cítil při supervizi, je...) a odpovídají metaforou nebo obrázkem, což vede k podpoře a rozšíření reflexe supervidovaných.

Propojení výtvarného zpracování a supervizní práce se výzkumně věnuje kanadský profesor supervize Amundson (1988:393). Na základě studie o použití kresby a metafory jako podkladu k supervizní diskusi ukazuje, že použití případové kresby poskytuje novou metodu konceptualizace klientských problémů, což souvisí s použitými prostředky (kresby, koláže), kterými se konceptualizace konkretizují. Techniku propojení případového kreslení a metafor rozvíjel Amundson a Stone (1989) v dalším výzkumné studii, kdy na příkladech supervizních kazuistik analyzovali a srovnávali metodu metaforického kreslení a verbálních intervencí. Dotazníkem, který měl 39 položek, pak hodnotili zájem klienta, rozvoj supervizních dovedností, vztah supervizor/klient atd. Použití metaforického kreslení se ukázalo jako efektivnější nástroj než verbální intervence, zvláště když se jednalo o konceptualizaci kazuistických případů souvisejících s depresí, suicidalitou a vztahovými problémy (emočně nabitými situacemi).

Young a Borders (1999) přinesli studii o dopadu použití metafory v supervizi. Se vzorkem supervizorů zkoumali, zda má metafora vliv na schopnost konceptualizace případu a vytváření klinických hypotéz. Se studenty magisterského programu supervize provedli vícečetnou studii, kdy používali videonahrávky s explicitním popisem a metaforickým vyjádřením případu. Hodnotili používané pojmosloví a vnímání schopnosti zachytit sledovaný případ. Zjistili, že rozdíly z hlediska tvorby hypotéz mezi oběma skupinami je nevýznamný, na což mělo vliv i to, že videonahrávka byla použita pouze jednou. Následně autoři provedli další studii týkající se vlivu metafory na rozvoj kognitivních dovedností začínajících supervizorů v praxi. Pomocí různých dotazníků (EMQ, Lickertova škála, SEQ) porovnávali skóre koeficientů souvisejících s kognitivními funkcemi, které jsou důležité pro supervizi. Hodnotili touto optikou videonahrávky 9 supervizních sezení; supervizoři dotazník vyplňovali před a po supervizi, kdy metaforu záměrně používali. Zjistili, že když supervizoři používají vhodnou metaforu, supervidovaní si pravděpodobně pamatují události supervizního

sezení jako důležité (rychleji si je vybaví). Z výzkumu vyplývá, že metafory jsou užitečným nástrojem pro lepší porozumění a interpretaci terapeutických situací a v komunikaci supervizora se supervidovaným.

Profesoři Saiz a Guiffrida (2007) zkoumali *vliv metaforického kreslení* na rozvoj schopnosti konceptualizace u supervizorů. Supervizoři byli vybízeni k rozšiřování metaforického myšlení dotazy, které se týkaly podnětů k zapojení smyslového vnímání (např. když jste v této pozici, co vidíte, jakých zvuků / vůní si všimnete, když se ponoříte do metaforického obrazu?). Práce s metaforickými otázkami byla směřována i na pocity klientů, dalších možných účastníků a jejich vztahů v metaforickém obrazu a změnu, kterou by supervidovaný mohl provést. Metodu upřednostnilo 13 z 19 účastníků výzkumu a autoři také uvádějí, že aktivita může pomoci supervizorům rozvíjet vlastní řešení a doporučují ji jako vhodnou metodu k posílení supervizní autonomie začínajících supervizorů v praxi.

Metaforickému kreslení se výzkumně věnovali také Fall a Sutton (2004), kteří výtvarnou aktivitu nabídli jako možnost k zachycení jednotlivých fází procesu v rámci studia supervize. Obrázky vznikaly v průběhu studia, studenti měli omezený výběr výtvarných prostředků i jasný časový limit. Studenti uváděli, že prostřednictvím obrazu lépe „vidí“ své problémy související s učením se supervizní roli.

To, že mýty a příběhy mohou posloužit jako nástroj k pochopení nebo prohloubení procesu supervize, dokazuje C. Sommer (2003). Publikovala řadu výzkumných studií, kde se dlouhodobě zabývá vlivem metafor při vzdělávání nových supervizorů. Sommer spolu s J. Cox prezentovala výzkum nazvaný *Inovativní metody využívající řeckou mytologii jako metaforu pro posílení supervize*. Uvádějí zde příklady, kde je „kostrou výzkumu“ příběh, jež se opírá o mytologický základ. Příběh Eróta a Psyché je báží vedoucí k otázkám, které implikují metaforický jazyk při pojmenovávání konkrétních fází a ukazují možnosti metafor při budování „autentického supervizního já“. Jednotlivé kroky (úkoly) Psyché jsou na symbolické rovině přirovnávány k vývojovým supervizním fázím procesu vzdělávání supervizorů:

- a) Konceptualizace osobních hodnot (oddělení zrna a plev, povzbuzování osobních interpretací, název rostliny, kterou sejete).
- b) Vztah k moci (Zlaté rouno; získávání vlastní síly X vztah supervizor / supervidovaný)

- c) Schopnost kontaktu a udržování perspektivy (naplnění poháru vody, pomoc orla; kontakt se sebou a formování profesního já asimilací zkušeností)
- d) Vědomí vlastních potřeb a limitů (cesta do podsvětí; naučit se říkat ne, rozpoznávat výzvy a pastě).

Sommer a Cox (2003) ve svém výzkumu demonstrovali, že metafora založená na mýtech poskytuje potenciál k usnadnění sebereflexe a budování autonomie studentů. Spolu s dalšími kolegy publikovali řadu kvalitativních studií, které mohou sloužit jako návod pro uchopení možnosti práce s metaforou ve vzdělávání.

Zájem o možnosti používání metafor pro klinickou supervizní práci se dlouhodobě objevuje také v práci amerického profesora psychologie Guiffrida, který s kolegou Duffy publikovali v odborném časopise *The Clinical Supervision* (2007) kvalitativní studii, kde na devíti příkladech supervizního vzdělávání prezentovali použití známého konceptu *Cesta hrdiny* k usnadnění rozvoje supervizorů ve výcviku.

Enviromentální metafora je specifikace metafor, které se používají v souvislosti s přírodou a přírodními ději či jevy. Tématu enviromentální metafory v supervizi se věnovala Wheeler (1991), která je vidí jako užitečné pro porozumění a výklad supervizního vztahu. Například supervizor může supervidovanému metaforickým jazykem zprostředkovat koncept „stromu nebo rostliny“ jako supervizního případu. Rozvíjení asociací souvisejících s případem může být dobrou technikou, jak lépe porozumět různým aspektům, které mohou být zakotveny ve vývojových fázích a vlivu prostředí na růst stromu. Wheeler (1991) zdůrazňuje v závěru své studie, že používání metafor v supervizi je relevantní pro proces a mělo by být součástí kontraktu. Enviromentální metaforu zkoumali Garcia a Valadez (1998). Navrhli způsob, jak použít metafory související s životním prostředím pro ilustraci a rozvoj porozumění supervizním zkušenostem. Používají metafory slunce, semínka, růstu a výhonku ve vztahu k povaze supervizních komentářů např.: rozvíjející X nadměrně stimulující X brzdící. Vrstvy atmosféry slouží jako metaforické pojmenování k vysvětlení vlivu zkušeností supervidovaného na proces supervize.

Wheeler (1991) uvádí několik metafor, kdy přirovnává supervizní vztah k rostlině, o kterou se supervidovaný a supervizor starají. Jednotlivé fáze mohou být pojmenovávány jako analogie růstu, potřeby prostředí a výživy, vztahu s okolím. Další uváděná metafora popisuje supervizní vztah „jako dům“, kde se supervidovaný

a supervizor věnují společné stavbě či rekonstrukci domu (vztahu), aby byl stabilní a pevný. Wheeler (1991:45) také tvrdí, že environmentální metafory mohou být využity pro lepší porozumění prožívání emocí supervidovaných a mohou tak pomoci rozvíjet kreativitu v procesu supervize.

Profesorka psychologie a sociální antropologie z Londýna Moser (2000) prováděla analýzu metafory z psychologického pohledu. Výsledkem její práce je přehledný rámec účinků, metafor:

- a) metafory ovlivňují zpracování informací
- b) metafory poskytují dostupnou tacitní znalost
- c) metafory obnášejí holistické reprezentace porozumění a poznání
- d) konvenční metafory jsou příklady automatizovaných akcí
- e) metafory reflektují sociální a kulturní procesy a porozumění

Tato konceptualizace poskytuje rámec účinků metafory, který můžeme vnímat jako obecně platný.

Meyer a Ponton (2006) prezentovali výzkumný článek zaměřený na duševní zdraví supervizorů. Metaforu zdravého stromu použili jako zástupný koncept pro mapování ochranných a rizikových faktorů vyhoření supervizorů. Uvádějí příklady pro implikaci praxe, kde mluví o „dobrých podmínkách pro růst supervizora, vhodné výživě, o kořenech profesionality, o živné půdě osobních vztahů, o prostředí, kde strom roste“ (2006:192).

Fall a Sutton (2004) provedli výzkumnou studii týkající se terapeutické metody *Sandtry* (pískoviště) při supervizní práci. Zjistili, že tato metoda napomáhá kreativnímu myšlení supervizorů a zvyšuje jejich schopnost konceptualizovat případy na základě vizuální reprezentace práce s pískovištěm.

Metaforu v supervizi se ve své doktorandské práci zabývá Krüger (2015:10). V kapitole věnované funkci metafor popisuje, že nové znalosti, které metafory poskytují, jsou tvořeny z jazykové báze (nová slova) a ze zkušenosti nového vnímání skutečnosti, čímž vzniká individuální formulace komplexních emocí. Sociální funkci metafor spatřuje v poskytnutí odkazu na společný kontext.

Proces supervizní práce zahrnuje také schopnost reflektovat a zpracovávat emoční prožívání supervidovaných. Popisování emocí supervidovaného nebo jeho klienta se často děje prostřednictvím metafor, které umožňují zprostředkovat plnější pochopení. Eisenberger a Lieberman (2007) prokázali u účastníků studie, kteří četli věty s metaforickým obsahem, vyšší aktivaci levé amygdaly, což je část mozku, která je spojená s emocemi a zpracováním významů. Naznačují tak, že metaforický jazyk může být účinným nástrojem ke zpracování emocí.

Americký profesor psychologie Wagener (2017) se zaměřuje na prožívání emocí v supervizi a vysvětluje roli metafor v emočním zpracování situací. Rozděluje práci s metaforou do kategorií vytvořených supervidovanými a supervizory. Ke kategoriím uvádí příklady metafor a ukazuje, jak začlenění metafor může být prospěšné pro podporu terapeutické pozitivní změny supervidovaného.

V posledních letech se zkoumání toho, jakým způsobem probíhá přenos a porozumění metaforám v mozku, věnuje řada výzkumných prací. Podle Thibodeau a Boroditsky (2011) reprezentace metafor v mozku probíhá prostřednictvím zapojení dvou důležitých oblastí. Limbický systém, který se podílí na zpracování emočního obsahu a orbifrontální kortex, který se zaměřuje na sémantický obsah a významy.

Vícečetnou výzkumnou studii věnovanou použití metafor v supervizním poradenství provedli američtí supervizoři Young a Borders (1999). Zaměřovali se na to, jaký dopad má použití metafory v supervizi. Shodují se i s jinými autory, že mezi základní kognitivní dovednosti supervizorů patří schopnost konceptualizovat případy, což zkoumali v souvislosti s metaforou. Na základě předložených výzkumů dospěli k závěru, že metafory mohou pomoci syntetizovat všechny známé informace o klientech do jednoho tématu a usnadnit tak tvorbu hypotéz.

Také si můžeme všimnout efektu, kdy kreativní nabídka práce s metaforou vede k podpoře reflexe supervidovaného. To, že samotná supervize je v zásadě metaforická, ukazuje ve svém výzkumu Alison a Green (2009). Autoři zkoumali jazyk, jakým se o supervizi mluví a důsledky používaného jazyka pro studenty a obor supervize. Metaforický jazyk ukazují jako běžně používaný i v odborném diskursu (prostor supervize, postava supervizora) a zohledňují důležitost kontextu. Metafora představuje kreativní prostředek, který může pomáhat superviznímu zacílení. Přiblížení zkušenosti českých supervizorů s metaforou je součástí výzkumné části.

2. VÝZKUMNÁ ČÁST

Výzkumná část nám představuje téma metafory v supervizní praxi. Téma vychází ze studijního zaměření autorky práce a subjektivního zájmu o metafory. Výzkumné šetření používá kvalitativní metodologii, a to konkrétně IPA neboli Interpretativní fenomenologickou analýzu. V souladu s výběrem kvalitativní metodologie byl použit kriteriální výběr, kdy bylo důležité, aby účastníci výzkumu měli nejen supervizní vzdělání, ale také supervizní praxi. Dále byla pro výběr použita metoda sněhové koule, kdy supervizoři dále doporučovali adekvátní odborníky, kteří se následně stali účastníky výzkumu. Důležitým kritériem pro výběr byla snaha autorky práce o rovnoměrné zastoupení supervizorů napříč jednotlivými supervizními směry. Původní psychologické vzdělání supervizorů, kteří se účastnili výzkumného šetření, zastupuje hlavní psychologické směry v ČR. Konkrétní informace, včetně vzdělání a praxe supervizorů jsou shrnuty v tabulce č. 2.

Pro výzkumné šetření byla použita metoda polostrukturovaného výzkumného rozhovoru s připravenou osnovou otázek. Pomocné otázky rozvíjely hlavní výzkumnou otázku a v průběhu výzkumných rozhovorů se pozměňovaly. Výzkumný soubor, průběh výzkumných rozhovorů a etický aspekt rozhovorů představujeme v samostatných podkapitolách.

Pro analýzu výzkumných dat jsme navázali na fenomenologický přístup. Pro analýzu dat byla zvolena metoda Interpretativní fenomenologické analýzy. Teoretický základ interpretativní fenomenologické analýzy jsou obsahem podkapitoly, která shrnuje také hlavní kroky a vysvětluje postup analýzy.

Závěr výzkumné části je tvořen samotnou analýzou dat, která je podložena přímými citacemi účastníků výzkumu. Součástí analýzy je také sebereflexe výzkumníka, která přibližuje motivaci a proces autorky při zpracování tématu. Subjektivní hledisko autorky, které výzkum i analýzu dat provázelo, je reflektováno nebo přímo komentováno. Abychom ukázali transparentní zacházení při analýze dat, přikládáme také ukázky práce s textem včetně metody zpracování. Vzhledem k tomu, že téma metafora v supervizi je značně abstraktní, snahou autorky bylo propojit téma s konkrétními příklady ze supervizní práce.

2.1. Výzkumný cíl a otázka

Tato diplomová práce je zaměřena na prozkoumání fenoménu metafor v supervizi.

Hlavním cílem výzkumu: bylo porozumět tomu, zda a jak supervizoři používají metaforu ve své supervizní praxi.

Dílčí cíl práce: byl zaměřen na to, zda má na používání metafor vliv psychoterapeutické vzdělání supervizorů.

Hlavní výzkumná otázka: Zda a jak se objevuje metafora v supervizi u českých supervizorů.

Pro výzkum byl zvolen kvalitativní výzkum, který dle Hendl (2016:53) může poskytnout mnoho podrobných informací o vybraném fenoménu, který je málo známý. Protože podobný výzkum nebyl v Čechách realizován a snahou bylo prozkoumat fenomén metafor v supervizi, jevil se jako logický explorativní přístup. O něm Hendl píše (2016:38): „Explorativní výzkum má být kreativní, flexibilní a zohledňovat všechny neočekávané jevy. Jde v něm také o to, navrhnout nové koncepty a základy teorie.“

2.2. Výzkumná metoda

Pro zkoumání toho, jak čeští supervizoři používají ve své práci metaforu, byla zvolena metoda polostrukturovaného výzkumného rozhovoru s připravenou osnovou otázek. Jak píše Hendl (2016:174): „Rozhovor s návodem dává tazateli možnost co nejvýhodněji využít čas k výzkumnému rozhovoru. Současně umožňuje provést rozhovory s několika lidmi strukturovaněji a ulehčuje jejich srovnání. Pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje dotazovanému zároveň uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti“.

Připravená osnova otázek byla příležitostně doplňována dalšími otázkami. Osnovu rozhovoru tvořily **následující otázky:**

Jak rozumíte pojmu metafora?

Jaká je vaše zkušenost s metaforou v supervizi?

Kdy není vhodné metaforu v supervizi použít?

Co ovlivnilo váš přístup k používání metafor?

Tyto otázky byly v průběhu jednotlivých rozhovorů rozvíjeny s ohledem na jeho vývoj vzhledem ke zkoumanému tématu. V úvodu rozhovoru vždy zazněly základní informace o tématu, formě a účelu výzkumného šetření. Všichni oslovení supervizoři vyslovili informovaný souhlas s anonymizovaným rozhovorem o tématu metafor v jejich supervizní praxi. Supervizorům byla nabídnuta možnost zaslání přepisu rozhovoru, což nevyužil nikdo. Současně téměř všichni projevíli zájem o zpracovanou diplomovou práci. Domluvena byla také emailová možnost dotazování v případech nejasností, která byla využita ve dvou případech. Realizace výzkumných rozhovorů probíhala většinou v pracovních supervizorů, ve třech případech v jiném, domluveném prostředí. Výzkumnice se v otázce zvoleného prostředí přizpůsobovala návrhům časovým možnostem účastníků výzkumu. Rozhovory byly doslovně přepsány z jednotlivých audiozáznamů se sluchátky a stopováním jednotlivých vět a pasáží. Celkem bylo nahráno 11 rozhovorů a jejich délka se pohybovala od 35 do 56 min. Po transkripci se jednalo o 74 stran textu výzkumných rozhovorů.

2.3. Výzkumný soubor

Cílem výzkumu bylo zmapovat to zda, a jak čeští supervizoři používají metaforu ve své supervizní praxi. Pro výběr účastníků výzkumných rozhovorů byla zvolena metoda sněhové koule, která umožňuje volit účastníky výzkumu na základě doporučení již zkoumaného jedince (Hendl, 2016:77). V průběhu výzkumného šetření se postupně objevil fakt, že metoda sněhové koule generuje supervizory podobného zaměření. Pro zastoupení účastníků, kteří reprezentují hlavní psychoterapeutické směry, byli další účastníci výzkumu po devátém rozhovoru vybráni již záměrně z databáze ČIS (Český institut pro supervizi) podle konkrétních směrů, jejichž zástupci v souboru dosud nebyli (KBT a systemický směr). Osloveni byli vždy od prvního ze seznamu s vysvětlujícím emailem, po souhlasném emailu bylo technické zázemí rozhovoru dále domlouváno telefonicky.

Všichni účastníci výzkumu byli osloveni emailem; emailové adresy byly nalezeny v databázi Českého institutu pro supervizi nebo předáním kontaktu od doporučujícího (předchozího zkoumaného) supervizního kolegy. Obsahem emailu byl záměr práce, výzkumné téma a předpokládaný čas rozhovoru. Po potvrzujícím emailu byly termíny a místa schůzek domlouvány telefonicky. Supervizoři byli oslovováni postupně dle

doporučení zkoumaného účastníka a to, zda se rozhovor uskutečnil, souviselo především s časovou kapacitou supervizorů.

Výzkumného šetření se účastnilo 11 účastníků výzkumu (4 ženy, 7 mužů). Všichni účastníci výzkumu jsou zkušení supervizoři s dlouhou praxí v oboru, pravidelně se účastní odborných konferencí v ČR i v zahraničí, publikují a také lektorují nebo supervidují psychoterapeutické výcviky. V průběhu rozhovorů zaznělo ze stran účastníků výzkumu i to, že si nemohou vzpomenout na příklady z praxe, že na to nebyli připraveni. Výzkum tedy zachycuje přímou zkušenost a jistě by jeho výsledky vypadaly jinak, kdyby účastníci výzkumu otázky nebo jejich okruh dostali předem, např. e-mailem. Účastníci výzkumu jsou zástupci uvedených psychoterapeutických směrů – viz Tab. 2. Sedm supervizorů absolvovalo výcvik ČIS Praha, dva supervizoři postgraduál gestalt v zahraničí (Itálie, Norsko), jeden supervizní KBT a jeden systemický supervizní výcvik.

Pro přehlednost uvádíme níže tabulku, která shrnuje jak vzdělání, psychoterapeutický výcvik, supervizní výcvik aj. Tato tabulka zobrazuje výsledky, kterým byly předmětem první orientační otázky v rozhovoru. Nejedná se tedy přímo o analýzu dat, ale o konceptualizaci. Účastníci výzkumu jsou označeny kódem U a číslem rozhovoru.

Tab. 2: Přehled účastníků výzkumu (účastníci výzkumu jsou značeni U a číslem rozhovoru)

Účastník	Vzdělání	Psychoterapeutický výcvik	Supervizní výcvik	roky spv praxe	Typ supervize	Supervidanti Oblast
U 1	<i>psychologické</i>	<i>Gestalt</i>	<i>Gestalt supervizní Itálie</i>	18	<i>Individuál. Týmové</i>	<i>Psychoterapeuti Sociální org. Neziskové org.</i>
U 2	<i>Psychiatrické Přednáši na VŠ</i>	<i>Gestalt PESSO Boyden</i>	<i>ČIS Postgraduál gestalt Norsko</i>	16	<i>Výcvikové Individuál. Týmové</i>	<i>Psychoterapeuti Neziskové org.</i>
U 3	<i>Klinická psychologické</i>	<i>Big SUR Psychoanalytické</i>	<i>ČIS EAS</i>	20	<i>Výcvikové Individuál. Týmové Případová</i>	<i>Neziskové org. Zdravotnické zařiz. Sociální sl. Psychoterapeuti</i>
U 4	<i>Speciální pedagogika</i>	<i>Big SUR Rodinná terapie</i>	<i>ČIS</i>	19	<i>Týmová Individuál.</i>	<i>Adiktologické a zdravotnické zařízení Sociální služby Neziskový sektor</i>
U 5	<i>Speciální pedagogika Klinická psychologie Přednáši na VŠ</i>	<i>Psychoanalytický Rodinná terapie Skupinová terapie</i>	<i>ČIS</i>	18	<i>Týmová Individuál Případová</i>	<i>Adiktologické sl. Sociální služby Psychoterapeuti Zdravotnické zař.</i>

U 6	<i>Psychiatrické</i>	<i>Gestalt a postgraduál Psychoanalytický Individuální pst</i>	<i>ČIS</i>	6	<i>Týmové Individuál. Výcvikové</i>	<i>Neziskové org. Zdrav. Zařízení Psychoterapeuti</i>
U 7	<i>Dějiny umění Umělecké terapie</i>	<i>PCA Big SUR Drama/arte</i>	<i>ČIS</i>	22	<i>Týmové Individuál. Výcvikové</i>	<i>Neziskové org. Sociální služby Výcvikové spv</i>
U 8	<i>Psychiatrické Přednáši na VŠ</i>	<i>SUR Taneční a pohybová terapie USA</i>	<i>ČIS</i>	6	<i>Týmové Individuál. Výcvikové</i>	<i>Sociální služby Psychoterapeuti Zdrav. Zařízení</i>
U 9	<i>Pedagogické</i>	<i>Big SUR Gestalt</i>	<i>ČIS</i>	6	<i>Týmové</i>	<i>Školství Sociální org. Neziskové org.</i>
U 10	<i>Psychologie Filozofie komunikace</i>	<i>KBT Psychosomatický</i>	<i>KBT supervizní</i>	6	<i>Týmové Individuál. Výcvikové</i>	<i>Psychoterapeuti Neziskové org.</i>
U 11	<i>Psychiatrické Přednáši na VŠ</i>	<i>Psychoanalytický Erikonovská Komunikační pst</i>	<i>Systemický supervizní</i>	25	<i>Týmová Případová Organizač. Individuál.</i>	<i>Sociální org. Psychoterapeuti Zdr. zařízení</i>

2.3.1. Etické aspekty výzkumu

Při každém rozhovoru jsme nejdříve ujasnili účel setkání v souvislosti s výzkumným šetřením pro diplomovou práci. Výzkumnice představila téma a metodu polostrukturovaného rozhovoru, cíleného na zkoumání zkušenosti ze supervizní praxe. Pro záznam celého rozhovoru byla zvolena telefonní nahrávací aplikace a všichni účastníci vyslovili souhlas s nahráváním do telefonní aplikace výzkumnice a také přivítali nabídku zaslání zpracované diplomové práce. Účastníci výzkumu byli ujištěni o zachování anonymity a mlčenlivosti a respektu k jejich osobě.

Všichni účastníci výzkumu patří mezi zkušené odborníky, kteří se věnují pedagogické činnosti, publikují v odborných časopisech a vedou psychoterapeutické nebo supervizní výcvikové vzdělávání. Účastníci výzkumu se svými názory veřejně prezentují jako odborníci v supervizi a téma výzkumu vnímali jako inspirativní a neohrožující. Pro zachování anonymity účastníků výzkumu v této práci pro uvedení citací genderové hledisko sjednocujeme do jednotného tvaru – účastník výzkumu nebo účastníci výzkumu.

2.3.2. Průběh výzkumných rozhovorů

Úvodní část výzkumných rozhovorů byla tvořena dotazy na praxi a vzdělání supervizora. Tato část rozhovorů, které se týkaly supervizní praxe a vzdělání účastníků výzkumu byla zpracována v prvním kroku analýzy dat. Výsledky této části jsou uvedeny v tabulce č. 2 Přehled účastníků výzkumu.

Otázky pro supervizory ve výzkumných rozhovorech byly dále zaměřeny na vysvětlení pojmu metafora, zkoumání zkušeností s používáním metafory v supervizi (proč, kdy a jak) a diskutování o limitech a přínosech metafor pro supervizní proces.

Otevřenost hlavní výzkumné otázky této práce poskytla základní osu výzkumného šetření. V průběhu výzkumných rozhovorů byly otázky postupně volně přizpůsobovány souvislostem a situacím jednotlivých rozhovorů. V prvním výzkumném rozhovoru s gestalt supervizorem proběhlo základní ověření otázek k tématu. Některé otázky byly po úvodních rozhovorech vynechány (např. otázka, jak často používá supervizor metaforu ve své práci), některé přidané vznikly jako spontánní reakce v prostoru rozhovoru (např. jakým způsobem se metafora do supervize účastníka výzkumu dostává). Také nové poznatky vzešlé z výzkumných rozhovorů byly průběžně zakomponovány do dotazování v dalších rozhovorech (např. otázka, zda supervizor kontrahuje speciálně neverbální práci s obrazem nebo pohybem). Vstupem do tématu výzkumu byla otázka na to, jak dotazovaný supervizor chápe metaforu. Následující otázky se týkaly rozvíjení tématu metafory v supervizní praxi a zkoumání tohoto fenoménu: jak metaforu supervizor používá, jestli má nějaké osvědčené způsoby podložené svojí praxí, zda jsou témata, která spíše podporují práci s metaforou a také zda má zkoumaný zkušenost, kdy metafory není vhodné použít. Zkoumali jsme, co ovlivnilo supervizora při práci s metaforou. Ve čtvrtém rozhovoru zaznělo, že účastník výzkumu kontrahuje části supervize, kdy pracuje s obrazy, a tak tato otázka byla do dalších rozhovorů zakomponována. V úvodních 5 rozhovorech zazněla také otázka, která se snažila zmapovat frekvenci (četnost) používání metafory. Otázka se ukázala jako zbytečná, odváděla rozhovor od zkoumání podstatnějších částí a ani pro účastníky výzkumu nebyla srozumitelná vzhledem k tématu práce. Pouze jediný účastník výzkumu i při domlouvání rozhovoru deklaroval, že ve své práci metafory nepoužívá, což bylo vzhledem k psychoterapeutickému gestalt zakotvení zajímavé. V rozhovoru jsme zkoumali, jak vnímá obsah pojmu metafora a jeho způsob práce, který se pojí s lékařským

prostředím a jazykem. Účastník reflektoval, že pro supervize lékařů využívá více kognitivní stránku a metaforu nevnímá jako vhodné nebo nezbytné.

2.4. Představení fenomenologické interpretativní analýzy (IPA)

V následující kapitole nejprve představíme zvolenou metodu, kterou je interpretativní fenomenologická analýza (dále IPA). Popíšeme jednotlivé kroky IPA a představíme postup vlastní analýzy dat z výzkumného šetření. Při zvažování vhodné metody pro výzkumné šetření a uvedené téma jsme navázali na **fenomenologický přístup**, který dle Hendla (2016:129) volíme jestliže:

- *chceme prozkoumat význam prožité zkušenosti jedince a porozumět mu;*
- *fenomén se nejvhodněji zachytí pokusem porozumět zkušenosti účastníka;*
- *fenomén není dostatečně prozkoumán.*

Fenomenologický pohled v souladu s perspektivou výzkumného šetření přinesl hledání metodologických přístupů pro analýzu dat. Zvolená metoda Interpretativní fenomenologické analýzy (dále IPA), se jevila jako vhodný způsob pro **prozkoumání zkušenosti supervizorů s metaforou**. Tato metoda nabízí možnost porozumět žité zkušenosti člověka a daného fenoménu, tedy zkušenosti s metaforou v supervizní praxi. Interpretativní fenomenologická analýza jako kvalitativní metoda psychologického výzkumu je spojena s devadesátými lety minulého století a se jménem Smitha, profesora psychologie z Birbeck Univerzity of London. Metodologie IPA, kterou představují Smitsh, Flowers a Larkin (2009) je součástí knihy, která vyšla v českém jazyce: Kvalitativní analýza textu: čtyři přístupy (Řiháček, Čermák, Hytych a kol, 2013). Detailně metodu IPA a její kroky popisují Kostínková, Čermák (2013:9-44) v samostatné kapitole.

Teoretickými základy IPA jsou fenomenologie, hermeneutika a idiografický přístup. Fenomenologické hledisko se projevuje v hledání a prozkoumávání zkušenosti jedince nebo skupiny. Současně i výzkumník se stává důležitým nástrojem v procesu zkoumání; jeho prekoncepce jsou důležité pro formulování významu jeho zkušenosti s tématem. Smith in Kostínková, Čermák (2013:10) uvádí: „Výzkumník v perspektivě IPA tedy fenomenologicky prozkoumává zkušenost konkrétního člověka z jeho perspektivy a zároveň si uvědomuje, že v tomto porozumění hraje ústřední roli výzkumníkova

zkušenost a jeho pohled na svět, stejně jako interakce mezi ním a účastníkem výzkumu“. Pro zajištění reflexe procesu zkoumání IPA používá metodu uzávorkování. Termín vychází z fenomenologického přístupu a vyjadřuje způsob fenomenologické redukce. Uzávorkování je způsob terapeutické práce, kdy terapeut dočasně odkládá svá přesvědčení a názory, aby byl schopen vnímat situaci jako poprvé. Joyce, Sills (2011:28) uvádí, že: „Uzávorkování však není pokusem nemít žádné předsudky, postoje či reakce. Je to pokus držet se v blízkosti novosti situace tady a teď a vyhnout se nebezpečí ukvapených nebo předčasných závěrů o významu unikátní zkušenosti toho kterého klienta.“

Hermeneutika do výzkumného procesu IPA přináší **práci s hermeneutickým kruhem**; to, jak účastník výzkumu rozumí své zkušenosti s daným tématem. Souběžně s tímto se snaží výzkumník objasnit porozumění tomu, jak účastník výzkumu k dané zkušenosti dospěl. Subjektivní hledisko výzkumníka je součástí výzkumu a v textu má být zohledněno jako dialogické a systematické, aby čtenáři byl zřetelný způsob výzkumníkova uvažování. Kostínková, Čermák (2013:11) o pojmu subjektivita píše: „Subjektivita je vnímána jako přednost, jednak je reflektována, jednak jedině ona nám umožňuje vstup do zkušenosti své i druhého, jednak nic jiného nemáme a jednak je nástrojem validizace.“ Idiografický přístup se projevuje tím, že zkoumáme konkrétní jedince, kteří zažívají specifickou situaci nebo nějakou událost. Proto je pro IPA důležité analyzovat každý případ zvlášť, aby bylo možno zachytit interpretační tvar. Výsledek metodologického přístupu **IPA je vždy ovlivněn osobou výzkumníka**, který propojuje analýzu i syntézu výzkumu do výsledné tvaru.

Postup Interpretativní fenomenologické analýzy zahrnuje několik fází, které postupně vedou k porozumění subjektivnímu zážitku a interpretaci účastníků výzkumu. Popíšeme vlastními slovy typické kroky Interpretativní fenomenologické analýzy podle Kostínková, Čermák (2013) a v následující kapitole přiblížíme způsob vlastní analýzy výzkumných dat.

Nultou fází analýzy představuje sebereflexe výzkumníka, která přibližuje vztah výzkumníka ke zkoumanému tématu. Výzkumník by měl reflektovat své prekoncepty a motivaci v práci se zkoumaným tématem. Vztah k tématu se v průběhu výzkumu proměňuje, a je vhodné provést reflexi několikrát během výzkumu.

Detailní přepis rozhovorů tvoří základ souboru dat. Rozhovory výzkumník postupně a opakovaně čte. Tato fáze vyžaduje plnou otevřenost vůči datům a zkoumanému tématu a podobá se volné analýze textu. Výzkumník v textu **identifikuje důležité pasáže a zapisuje svoje postřehy a komentáře**, které souvisí s tématem. Ty může tematizovat nebo dělit podle obsahu do různých kategorií (deskriptivní, konceptuální, lingvistické). IPA nabízí několik dalších způsobů, jak text zkoumat. Dekonstrukce textu, kdy rozhovory rozstříhané na jednotlivé odstavce, naruší narativní tok, umožňuje detailní zaměření na slova a významy. Další způsob je extrahování tematicky významových celků jednotlivých výpovědí, které lze třídit podle různých klíčů. V dalším kroku výzkumník věnuje pozornost organizaci a strukturování dat. To může zahrnovat hledání opakujících se slov, frází nebo témat, které se objevují v různých výpovědích. Následuje krok, kdy výzkumník hledá a identifikuje témata nebo vzorce, které se opakují v různých výpovědích účastníků. Výzkumník hledá významové celky podle toho, jakým způsobem se k sobě formulovaná témata vztahují, zpracovává své poznámky a tvoří kategorie. Hledá a rozvíjí souvislosti napříč výzkumnými rozhovory.

V následujícím kroku se výzkumník zaměřuje na **vytvoření tematizovaných konceptů**, které slouží jako základ budoucí interpretace. Hledá vzorce ve vztahu k tématu a identifikační klíče k interpretaci dat. Interpretace výsledků zahrnuje prezentaci **klíčových témat a vzorců**, tak, aby byly srozumitelné a relevantní vzhledem ke zkoumanému tématu. Výsledky zahrnují postoj výzkumníka a propojují jednotlivé části analýzy. Celý proces IPA analýzy je iterativní, to znamená, že se výzkumník vrací ke každému kroku vícekrát a opakuje proces, dokud není spokojen s výsledky.

2.5. Sebereflexe výzkumníka

Sebereflexe výzkumníka je důležitou součástí výzkumu a má také **přiblížit subjektivní proces práce s tématem výzkumu**. Píši ji v první osobě jako autentickou výpověď o celém výzkumném procesu i motivaci k tématu, které vnímám jako prolnutí svého zájmu a oblasti vědeckého zkoumání. Vnímala jsem od začátku, že téma, které jsem zvolila pro diplomovou práci, je osobní výzva. Mám ráda český jazyk a knihy jsou mě celoživotním zdrojem inspirace a učení. K předporozumění pro metafory přispělo i moje profesní zaměření. Jako arteterapeutka vnímám obraz jako výtvarnou metaforu světa a jako většina arteterapeutů, také snadno přemýšlím v obrazech. Pro přiblížení některých

procesních dějů nebo kontextu často při art psychotherapeutické práci používám metafory, symboly, přirovnání.

Studijní prostředí oboru supervize přinášelo inspirativní přednášející i spolužáky. Současně se studiem jsem absolvovala teorii a praxi v postgraduálním výcviku gestalt modalit. Šlo opět o inspirativní prostředí, kde byli i kolegové terapeuti z různých směrů, takže jsem poznávala nové teorie, koncepty, pojmy. Bylo to zajímavé a náročné období, kdy jsem si potřebovala utřídit velké množství nových informací. Vnímala jsem rozdíly při verbálním popisování kazuistik, kdy každý používal více pojmy spojené se svým psychotherapeutickým vzděláním. Při poskytování supervize jsem si všimla, že k popisu emocí lidé často používají metafory. Se studijní supervizní skupinou jsem měla možnost vyzkoušet propojování supervizní práce s arteterapeutickými technikami a také používání metafor. Zajímalo mě spojení jazykového vyjádření, kterému jsme rozuměli všichni. Obraznost metafory jako by pomáhala sladit jazyk a představu o významu pojmu a lépe si porozumět. V průběhu studia jsem si více uvědomovala změnu v přemýšlení o supervizi, které se projevilo i v používání nových termínů v mém slovníku. Ke konkrétní inspiraci zkoumat metafory v supervizi mě přivedla kniha *Metafory, kterými žijeme* od Lakoffa a Johnsona (2002). Jde o zajímavé a široké téma, které nabízí různé možnosti zpracování, což jsem měla možnost vzápětí poznat. Můj vztah k tématu výzkumu se proměňoval. Zpočátku jsem zažívala fáze okouzlení tématem, kdy jsem potřebovala číst knihy, které mě inspirovaly k přemýšlení o metaforách. Od jazyka a obrazů jsem se posunula k tomu, jak vypadají výzkumy metafor v supervizi a čeho se týkají. Začala jsem více přemýšlet o tom, co a jak zkoumat a objevila své nároky a nejistotu v roli výzkumnice. Sběr rozhovorů, o kterém jsem si původně myslela, že bude třešnička na dortu, se ukázal jako ne úplně snadný úkol. Jako začínající výzkumnice jsem se při sběru dat držela osnovy otázek a snažila se zvládnout svou nejistotu i zájem o téma. Určitou roli hrál i fakt, že s některými účastníky výzkumu jsem se osobně znala z odborných akcí, výcviků. Nepřekvapí, že s účastníky výzkumu, s kterými se profesně osobně známe, atmosféra bezpečí naběhla spontánněji, což pomáhalo vytvořit prostor pro větší tematickou divergenci. Bylo to, jako když vás někdo pozve do své kuchyně. Vliv atmosféry jsem vnímala ve větší přirozenosti při kladení otázek nebo při zkoumání konkrétních zkušeností s tématem.

Snadnější kontakt a dojem, že „mluvíme jazykem stejného kmene“ jistě mohl způsobit, že jsem některé věci akcentovala a jiné opomněla. Přepis jednotlivých rozhovorů mi

umožňoval větší odstup a reflexi. Všimla jsem si svého určitého jazykového předporozumění, vlastní tendence k rychlým závěrům nebo rozvíjení témat, která souvisí s uměním. Každý rozhovor mi tak přinášel nejen data pro výzkum, ale i poznání o mě samé v nové roli ve vztahu k tématu. To, že jsem rozhovory přepisovala vždy do týdne po realizaci mělo také vliv na proces rozhovorů. Každým realizovaným rozhovorem jsem si byla jistější v tom, jak se ptát a dovolila si experimentovat. Zvýšila se moje kapacita pro zachycování obsahu rozhovoru; uzávorkovat své předporozumění, rozvíjet zajímavé linky rozhovoru, pozorovat proces. Všimla jsem si, že uvažuji o tom, jaká metafora by byla přílehlavá pro náš rozhovor. Občas jsem toho měla plnou hlavu. To se dělo i při analýze dat, dekonstrukci textu, rozkládání na jednotky a skládání nových významů. Měla jsem zážitek paralelního procesu účinků metafor.

Čtení výzkumů mě inspirovalo a potencovalo se odvaha zkoušet s metaforou pracovat záměrně. Zkoušela jsem nové koncepty uplatňovat v supervizní praxi. Dostávala jsem nové profesní nabídky a výzvy, které mě zajímaly a posouvaly. V pracovním zahlcení se zpracování výzkumu dostalo do pozadí a jeho nedokončeností jsem si vytvořila jakýsi blok. Celé diplomové práci jsem věnovala množství času, kdy jsem se po dlouhých pauzách k textu přibližovala a oddalovala. Dotýkala jsem se vlastní nesystematičnosti, nároků, ambicí. Nároky a očekávání související s vlastním psaním, se v procesu výzkumného šetření redukovaly na zacílení dokončit dobrý tvar.

2.6. Analýza kvalitativních dat

Pro přiblížení způsobu **první fáze analýzy dat** a výzkumného přístupu budu pro tuto část používat popis v první osobě. Jednotlivé výzkumné rozhovory jsem doslovně přepisovala postupně, tak jak vznikaly. Přepsané rozhovory jsem četla opakovaně a snažila se identifikovat významové jednotky, které mají společný smysl nebo téma. Použila jsem metodu barvení, kdy jsem barevně označovala pasáže v textu. Dále jsem používala metodu průběžných poznámek formou psaného verbatimu v poznámkovém bloku. Dalším krokem bylo shlukování významových jednotek. Barevně označené významové jednotky identifikované v textu rozhovorů jsem shlukovala na základě podobnosti významů a témat v jednotlivých významových jednotkách. Obsah první kategorie nazvané Praxe supervizora se týkal vstupní části rozhovoru a mapoval praxi a zkušenosti účastníka výzkumu. Tato kategorie byla zpracována do **tabulky č. 2.** a je součástí

výzkumné části (konkrétně je k nalezení v části 2.3 výzkumný soubor). Tabulka přehledně shrnuje vzdělání a praxi účastníků výzkumu a přináší charakteristiku výzkumného souboru.

Všechny ostatní barevné kategorie z tabulky byly podrobeny další analýze dle doporučených kroků Interpretativní fenomenologické analýzy.

Tab. 3: Barvení a identifikování kódů společně s poznámkami

Název kódu a jeho barevné značení	Poznámky autorky výzkumného šetření
Co pro supervizora znamená metafora	<i>Chápání pojmu metafora</i>
Příklady z praxe	<i>Konkrétní techniky, příklad užití</i>
K čemu supervizor metaforu používá	<i>Proč supervizor metaforu použije, zkušenost s použitím metafor</i>
Jak supervizor metaforu používá	<i>Má supervizor svůj způsob použití metafor...</i>
Kdy je vhodné metaforu přinést	<i>Čemu metafora v supervizi pomáhají</i>
Supervidanti X metafora	<i>Jak souvisí metafora se supervidanty, jak to vyplývá z jejich případu (case managemtn)...</i>
Rizika metafory při supervizi	<i>Kdy není vhodné metaforu užívat, zlehčení situace, únik od tématu či náročných témat, poškození/ublížení supervidantovi...</i>

V dalším kroku jsem se soustředila na utřídění svých poznámek a komentářů, které vznikaly v průběhu čtení a první vrstvy analýzy dat. Tento proces mi umožnil získat základní přehled o významových aspektech textu. Poznámky jsem dle doporučení IPA třídila do koncepčního rámce podle obsahu.

Tyto rámce naznačují proces tvoření poznámek a znázorňují tak konkrétní pochody, které byly součástí analýzy kvalitativních dat. Jak uvádí Kostínková, Čermák (2013:11) výzkumník při použití IPA musí jasně a konkrétně definovat a oddělovat data samotná a své vnitřní pochody, které jsou sice součástí výzkumné strategie, nicméně by mohli ovlivnit kvalitu analýzy dat a přispět tak jejich znevěrohodnění. Níže tedy rámuji své poznámky, které jsou popsány jako **deskriptivní poznámky**, dále pak **lingvistické poznámky** a v neposlední řadě **koncepční poznámky**.

Deskriptivní poznámky:

Supervizoři nakládají s používáním metafor různými způsoby v souvislosti se stylem své práce a potřebami supervidanta. Někteří supervizoři používají metafory explicitně k vyjádření určitého významu, zatímco jiní je používají implicitněji jako způsob, jak podnítit kreativní myšlení a reflexi. Zkušenosti supervizorů s používáním metafor v supervizi jsou ovlivněny různými faktory prostředí nebo kulturou organizace, což souvisí i s charakteristikou supervidovaných. Používání metafor může také souviset s typem výcviku supervizora nebo s jeho specifickým zájem (např. poezie). Konkrétní příklady použití metafor v supervizi zahrnují vyprávění příběhů, vizualizaci nebo jiné techniky, které supervizorovi umožňují přinést metaforu vztahující se k supervidantovým zkušenostem nebo tématům.

Lingvistické poznámky:

Supervizoři používali metaforický jazyk pro vysvětlení, co pro ně metafora znamená. Pochopení pojmu metafora úzce souvisí s používáním metaforického jazyka v supervizi. Způsob, jakým supervizor zachycuje, co metafora způsobuje, se může lišit v závislosti na kontextu a účelu metafory. Supervizoři, kteří přirozeně metaforicky přemýšlí a mluví, s větší pravděpodobností metaforu ve své praxi efektivněji používají.

Supervizor může například použít metaforu, aby pomohl supervidovanému získat nový pohled na situaci nebo ho povzbudil ke kreativnějšímu přemýšlení o problému. Supervidovaní mohou na použití metafor při supervizi reagovat odlišně, někteří je považují za užitečné pro získání vhledu a jiní se cítí zmatení při použití metaforického jazyka.

Koncepční poznámky:

Rozhodnutí použít či nepoužívat metafory v supervizi může být ovlivněno řadou faktorů, včetně osobního stylu supervizora, potřeb supervidanta nebo cílů supervizního procesu. Supervizoři používají metafory z různých důvodů, např. pomoci supervidantům získat vhled, poskytnout nový pohled nebo motivovat změnu. Myšlenka „pohybu“ jako součásti metaforické změny, například v kontextu emočním (emotio-pohyb), může být důležitým aspektem použití metafor v supervizi. Použití metafor může být chápáno jako supervizní technika sama o sobě se schopností usnadnit hlubší porozumění a vhled.

Další krok spočíval v redukci a kategorizaci skupin dat. Barevně označené pasáže jsem shlukovala a některé části se jako by překrývaly (jak a k čemu použít metaforu) a některé

ztratily význam (jak často supervizor metaforu používá). Propojení koncepčních a deskriptivních poznámek s jednotlivými barevnými kategoriemi přineslo první vrstvu výzkumných zjištění. Kategorie a komentáře jsem redukovala podle vyznačených témat. Témata jsem zkoušela propojovat a hledala souvislosti i pojmenování, které by ilustrovalo obsah zkoumaných částí.

Ukázka redukce a hledání pojmů **Příklady z praxe** (komentáře a koncepční poznámky):

- *Proč a kdy metafora do supervize vstupuje?*
- *Má supervizor své techniky práce s metaforu, které používá k edukaci?*
- *Jak souvisí metafora se supervidantý?*
- *K čemu jim může být metafora v supervizi prospěšná?*
- *Je metafora v supervizi technika nebo prostředek?*

Použití metaforu může být chápáno jako supervizní technika sama o sobě se schopností usnadnit hlubší porozumění a vhlad do supervidovaného tématu. Zkušenosti supervizorů s používáním metafor v supervizi jsou ovlivněny různými faktory. To může být kultura a prostředí organizace, osobní styl supervizora, nebo to, kdo jsou supervidané osoby a jaký mají supervizní vztah. Také podle zakázky supervidanta je třeba volit adekvátní jazyk. Metafora se ukazuje jako možná intervence, kdy je důležité „dát jí čas a prostor“. Při nesprávném užití by mohla působit matoucím dojmem a proces supervize by spíše narušila, což není dle výpovědi účastníků jejím smyslem. Již zde se ukazuje, že metafora je subjektivním faktorem, který do procesu supervize vstupuje.

Tabulka 4: Ukázka z části analýzy kvalitativních dat dle IPA

<p>Citace z rozhovoru s účastníkem U2:6:</p>	<p><i>„Pro supervidované je to užitečná věc, že na další supervizi přinesou znova tu metaforu, že to bylo něco jako uchopitelného, co si odnesli, jako obraz z tý supervize a provázelo je to vlastně při tý práci, že se pak při tý práci k tý metafoře vztahovali jako k nějaký kotvě nebo k něčemu jako referenčnímu bodu....a že je to pak provází v tý práci, že si to vezmou s sebou a pak to třeba přivezou, přinesou na další supervizi a rozvíjí se to nějak, ta metafora. Jsou metaforu, který nás provázej celým tím případem, dlouho“.</i></p>
<p>Citace z rozhovoru s účastníkem U9:2:</p>	<p><i>“Vybavuju jeden tým, jednoho zástupce, který docela používá metaforu, trefně. Použil metaforu služby jako orchestru, pracovníky jako hráče, dával jim nástroje, jak koho vidí. Vzal si slovo, říkal, já o tom už dlouho přemýšlím a začal kreslit ty hráče. A okolo toho se</i></p>

	<i>pak točila celá supervize, jestli to těm lidem sedí, nesejí, to bylo hezký.“</i>
Výzkumné shrnutí: <i>Supervizoři nakládají s používáním metafor různými způsoby v souvislosti se stylem své práce a potřebami supervidanta.</i>	
Identifikované podtéma: Metafora jako konkrétní příklady z praxe	

Tímto způsobem jsem postupovala u všech 11 výzkumných rozhovorů. Výsledky jsem shrnula do tabulky č.6. Celý proces práce s daty je zobrazen ve Schématu níže.

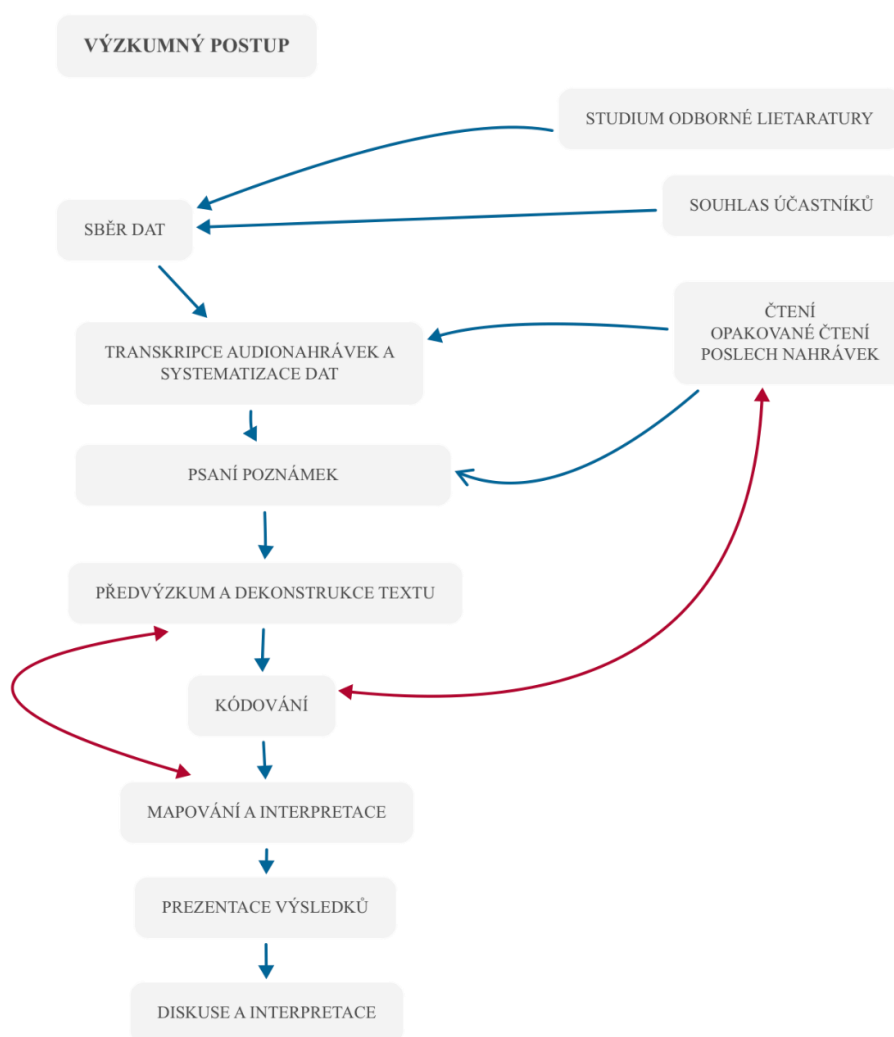

Schéma 1: Proces analýzy dat dle IPA.

3. VÝSLEDKY

V této kapitole se dostáváme k předložení samotných výsledků kvalitativní analýzy dle IPA. Výsledky zachycují zhuštěnou zkušenost účastníci výzkumu a mapují tak používání metafor v supervizní praxi.

Nejprve představíme část výsledků, která se týká aspektů, které s metaforou do supervize vstupují. Tato část byla zkoumána v rámci předvýzkumu na základě toho, jak účastníci výzkumu chápou a rozumí pojmu metafora. Dimenze aspektů byly pojmenovány shrnujícím pojmem a jsou rozděleny do pěti kategorií. Ty jsou dále popsány pomocí výrokových slov z textu výzkumných rozhovorů, které dané kategorii odpovídají. Bližší vysvětlení a interpretaci přinášíme v kapitole Diskuse.

Hlavní část výsledků byla dle metodologického doporučení na základě Interpretativní fenomenologické analýzy strukturována do tabulky č. 6, která přehledně představuje výzkumná zjištění. Ty jsme rozdělily do kódu dle obsahu a jsou doplněny komentáři a poznámkami výzkumnice.

V rámci **předvýzkumu a kodifikování významových jednotek**, jsem použila metodu dekonstrukce dle IPA. Při opakovaném čtení jsem ve zkoumaném textu zaznamenala, že chápání a porozumění pojmu metafora supervizoři často popisují opět pomocí metafor nebo metaforické řeči. Na výzkumnou otázku, jak rozumí pojmu metafora se v jejich odpovědi objevilo i to, jaký význam s metaforou spojují (např. *metafora to je něco holistického, dodá jinou perspektivu*). Zajímalo mě tento fenomén detailněji prozkoumat, protože se v něm odrážela zkušenost jednotlivých účastníků výzkumu. Provedla jsem proto významovou dekonstrukci textu. Odstavce, kde převládala metaforická řeč, jsem seskupila do jedné části a na volný okraj odstavců zapisovala jednotlivá slova, sousloví nebo shrnutí z textu. Slova ve tvaru výroku jsem vepsala do excelové tabulky a následně seřadila podle abecedy voz. Příloha č. 1. Výsledný seznam prošel redukcí spočívající v odstranění duplicitních výroků (např. metafora je obraz) nebo významově identických slov (např. vztah, vztahy). Seznam výroků se tak zredukoval z původních 102 na 81 (viz. Příloha 2). Výroky a slova jsem dále zkoumala a pokoušela se je převyprávět v kontextu řečeného, formulovat je jinými slovy při zachování významové podobnosti. To pomohlo k utváření kategorií, do kterých jsem pak výroky a slova zařazovala.

Tabulka 5: Ukázka pojmenování výroků a utváření kategorií.

Výroky jsem dále uskupovala podle podobnosti, redukovala a kategorizovala. Začínala jsem chápat, že v porozumění pojmu metafora se zrcadlí i zkušenost účastníků výzkumu s účinky metafor. Uvědomovala jsem si různé významové roviny a hledala jsem a propojení se záměrem zkoumané výrokové části.

Na základě analýzy textu zachycujícího metaforickou řeč a následné kategorizace bylo konstruováno **téma aspektů, které s metaforou do supervize podle účastníků výzkumu vstupují.** Pojmenování jednotlivých aspektů je nadřazeným pojmem a shrnutím vyjádřených výroků.

Tab. 6: Dimenze aspektů metafory v supervizi

přináší celistvist	zprostředkovává porozumění	zviditelňuje emocionalitu	otvírá změnu pohledu	přináší kreativitu (estetiku)
celostní	dovysvětlení	emočně zabarví	dodá další dimenzi	estetický zážitek
holistické uchopení jevu	sdílený porozumění	dramatizace situace	otevře něco jiného	barevnější, zabarví obraz
ideální konceptualizace případu	srozumitelnost	oživuje situaci proces	provází jinam v nějakém vývoji	podněcuje kreativitu
přesný	pomáhají porozumění	smyslovost estetická	udělá odstup	neuchopitelnost
pojmenování celku	podobenství	ozřejmit prožívání	otvírají další pohledy	nejednoznačnost
široký pojem	pochopení, jednoduchost	vede k uvolnění	změna stavu	vzdálenost

jednoduchý i složitý	zrcadlení, připojení	prohloubení uvědomování	rozšíří zorný pole	zpřesní obraz
skryté dostávat na povrch	analogie, přirovnání	zesílení emocí	změna úhlu pohledu	obraz, co není statický
propojuje komponenty dohromady	alternativní popis	přinese emoci	jiný prostor, můstek	otvírá prostor tvořivosti
	něco odkrývá	zhmotnění, vtělení	zahlídnout zdálky	obraz, symbol, asociace
	proces	odbřemenění	nasvítí vytváří funkční odstup	rozvolní

V první kategorii jsou výroky, které jsou zaměřeny na to, že metafora **přináší celistvost**. Celostní nebo holistické uchopení jevu odkazuje k přístupu, který se snaží porozumět celku jako jedné koherentní entitě, nikoli pouze jako souhrnu jednotlivých částí. Metafora jako ideální konceptualizace případu, shrnuje důležité body a umožňuje přesněji pojmenovat celkovou situaci. Metafora může pomoci identifikovat skryté momenty supervizní situace, které mohou přinést propojení jednotlivých částí. Propojení může mít podobu přesného pojmenování, které zachytí jednoduchost i složitost zároveň.

Metafora v supervizi **zprostředkovává aspekt porozumění**. Tento aspekt se dotýká kognitivní úrovně. Prostřednictvím sdílené analogie, kterou metafora přináší, můžeme lépe porozumět supervizní situaci. Výroky v této kategorii také obnášela slova jako srozumitelnost nebo porozumění. Aspekty související s porozuměním zahrnují podobenství a přirovnání jako způsob pochopení složitých konceptů. Metafory také mohou vytvořit alternativní popis supervizního tématu nebo procesu, který dovysvětlí některé situace a dostaneme se ke sdílenému porozumění.

Práce s metaforou **zviditelňuje emocionalitu** v supervizní práci. Shrnutí aspektu emocionality se projevilo prostřednictvím výroků souvisejících s prožíváním emocí. Metafora může situaci emočně zabarvit, ozřejmit prožívání nebo oživit situaci. Metafora do supervize vnáší estetickou smyslovost nebo vede k dramatizaci situace. Zesílení nebo zvýraznění emocí přináší uvolnění nebo odbřemenění.

Metafora poskytuje **aspekt změny pohledu**. V souvislosti s tímto aspektem se často objevuje také metafora pohybu – můžeme v ní vnímat prvek pohybu jako určitý děj. Výroky, spojené se slovy jako rozšíření zorného pole, dodání další dimenze nebo zahlédnutí z dálky, implikují nadhled, který je považován za jeden z klíčových přínosů supervize. Změnu úhlu pohledu může přinést i funkční odstup od tématu supervidovaného. Prostřednictvím metafory můžeme nasvítit supervizní situaci a otevřít prostor novým řešením. Metafora může zachytit vývoj supervizní situace a poskytnout most ke změně.

Použití metafory do supervize přináší **kreativitu a estetický aspekt**. Výroky shrnuté v tomto aspektu se dotýkají kreativity a estetického efektu, který metafora v supervizi může vyvolat. Výroky, které metaforu přirovnávaly k obrazu se týkaly také toho, že obraz není statický, jde za slova, obraz supervize je tak barevnější. Metafora podněcuje kreativitu, otvírá prostor tvořivosti, která může pomoci obraz supervizní situace zpřesnit nebo naopak rozvolnit.

Následující rozřazení pomohlo k porozumění textu a výpovědi účastníků výzkumu. Výsledky na základě analýzy dat dle doporučení metodologie IPA jsme byly rozřazeny do kódů podle povahy obsahu významových jednotek. Poznámky a komentáře výzkumnice reflektují dané téma a dokreslují obraz celkové analýzy dat. Samotná analýza dat a jejich kodifikace je společně s ukázkami shrnuta v přehledové tabulce č. 6. Tabulka přináší jasný přehled o tématech, která dále interpretujeme a diskutujeme v kapitole Diskuse.

Tab. 7: Přehled kódů, ukázky přímých citací a poznámky autorky.

Kód	Výběr a významových jednotek	Poznámky výzkumnice
<p style="text-align: center;">co pro supervizora znamená metafora</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Přenesení významu jedné věci na druhou na základě podobnosti.</i> • <i>Metafora je pro mě obraz vlastně, který umožňuje, že si ho dáš jako kousek jako od sebe a můžeš na tom vidět věci, který nevidíš, když je máš u sebe.</i> • <i>...je jako obraz, zároveň nějaká zkratka, přirovnání, který pomůže dobře zobrazit aspekt situace.</i> • <i>Přinese nějaký rozšíření, že to není jenom jako vědomí, ale ještě nějaký jako předvědomí</i> • <i>v širším slova smyslu asi jako snaha obrazně vyjádřit nějaký mechanismus, fenomén, přirovnání, který většinou je obrazný.</i> • <i>metafora může být něco jako jablko supervize, do kterého, když se zakousneme, tak vždycky pocítíme nějakou chuť, může to být sladký, šťavnatý může to být taky kyselý, shnilý..takže mám pocit, že tam je jako potenciál toho, se nasytit a zároveň tam je riziko toho, že můžu kousnout někam, kde to nebude přesně ono.</i> • <i>Škála je vlastně metafora. Tady je nějaká situace, ve který se nacházíme, tady je nějaká situace, kde byste chtěla být a teď je tam nějaký proces, ten je vyjádřený tou škálou, takže je to nějaká metafora cesty se začátkem a koncem.</i> 	<p>Chápání pojmu metafora a způsob používání souvisí s používáním metafor v supervizním procesu</p> <p>Metafora jako obraz, zkratka, fenomén</p> <p>Vizuální aspekt</p> <p>Metafora jako škála</p>
<p style="text-align: center;">příklady z praxe</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>...kdyby to byla báseň, jak by se jmenovala, jaká by to byla kapitola knížky...</i> • <i>...představte si, že by klient byl nějaký zvíře a jaký by to bylo zvíře, jak se chová a teď si představte, jaký vy jste zvíře s ním, jak se vy chováte, jaký máte vztah, a co vám to o tom vztahu říká, metafora těch dvou zvířat a jak by to chtěl měnit...</i> • <i>Metafora cesty nebo jako putování, že vlastně jako ten terapeut s klientem prostě jdou, že terapie je jakoby společný putování...</i> • <i>...používám metaforu knihy, jako kdyby měla kapitoly vlastně, tak v jaký kapitole teďka jsou, jak se tahle kapitola jmenuje vlastně, jaký by byly kapitoly předtím, co možná ještě čeká a jaký kapitoly...</i> • <i>Obrazové metaforu jsou na prvním místě, ale pohybový právě používám docela často...</i> • <i>...že se ptám toho supervizanta...</i> • <i>...používám metaforu z přírody a zahrady, spíš situačně, než bych měl jejich zásobu</i> 	<p>Jazyková metafora; Poetika; Kapitola knihy;</p> <p>Animální metafora;</p> <p>Metafora putování; Metafora jako paralela vztahu: metafora vztahu supervizora a klienta jako paralela vztahu klienta a jeho klienta;</p> <p>Enviromentální metafora;</p> <p>Metafora jako zachycení analytického procesu;</p> <p>Projektivní psychologické techniky jako kresebné metaforu.</p>

	<p><i>supervize arteterapeutů a tanečních terapeutů jsou plné metafor...</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • .. udělám začarovanou rodinu, tak to je nějaká metafora diagnostická a třeba ostrov rodiny, ta už není kresebná, můžu to udělat kresebně, postavím si to, můžu tam stát a je to zase je to metafora, nebo loď skupiny • ...metaforu pro práci se strukturou, s destrukcí a konstrukcí, kdy používám připodobnění k vývojovému procesu (dítě se učí stavět kostky s maminkou, ty kostky boří, protože je staví maminka, pak si je začne stavět, pak si je začne bořit a pak si je postaví a nechá je stát), je to nějaký jako konstrukt, který pomáhá uchopit téma...
<p>k čemu supervizor metaforu používá</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ...možná, že je to jiná perspektiva, je to osvěžující právě, když v něčem se příliš jako ztrácím, tak ta metafora, právě proto, že je tak zvaně jednoduchá tak mě pomůže, abych si nasvítíl, čemu tak zvaně nerozumím nebo v čem se ztrácím docela jako zřetelně. • ...já myslím, že to tam přináší, do toho vztahu nějakou kreativitu... • ...že pak najednou začne být člověk takový jako svobodně tvořivý, prostě, najednou v té metafoře je svoboda a tvořivost a že to může přinést nějaký nečekaný význam • Přináší jako zastavení, takový trochu aha efekt prostě, to je další věc, co ta metafora dělá, takový vlastně jako ukotvení jakoby popis stavu... • ...si to vezmou s sebou a pak to třeba přivezou, přinesou na další supervizi a rozvíjí se to nějak, ta metafora. Jsou metafory, který nás provázej celým tím případem. • ...mě přijde že ty metafory obecně vlastně otvírají další pohledy, že nabízej nějaký nový pohled, neotřelý, to co by nás nenapadlo... <p>Metafora jako zdroj ke kreativním zdrojům Svoboda a tvořivost</p> <p>Rozšíření uvědomění. Nečekaný význam, aha efekt.</p> <p>Uchopení složitosti jevů.</p> <p>Kontakt s prvky, částmi, které dostanou možnost, aby se ukázaly; předtím v kontaktu nebyly</p> <p>Metafora se dá případně odnést jako podpora, vrátit se k ní, použít. Otvírá další pohled</p>
<p>jak supervizor metaforu používá</p>	<ul style="list-style-type: none"> • já si tak jako rád počkám na ten obraz, který se ukáže nebo vykrytalizuje v tom supervizním poli, jo tak to je pro mě nejcennější metafora, pak taky samozřejmě můžeme intervenovat nebo ptát se cíleně... • Metafora může najít svoje vyjádření (zpět) i v hmotném světě – odkud se ostatně původně vzala. Místo abychom ji nechali v prostoru imaginace, pozveme ji do prostoru fyzického, tělesného. Zkusíme ji externalizovat – zpřítomnit, nahmatat, prožít. • Někdy to dělám tak, že když mě napadne nějaká metafora, tak vlastně ji jako schválně neřeknu a beru to jenom jako informaci, že mě metafora napadla v tuhle chvíli a zeptám se to supervidovaného, že <p>Metafora se nedá naplánovat. Vědět, že je proměnlivá.</p> <p>Supervizor používá metaforu implicitně ke své sebereflexi, která může shrnovat prožívání a tělesné vjemy</p> <p>Metafora jako reflexe procesu supervizora</p>

	<p><i>jako jaká by napadla jeho metafora, že nemusím to hned říct, ale že si všimnu, že mě to napadlo...</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Snažím se vnímat sebe, své tělo, co se se mnou děje a nějak se reflektovat a ty myšlenky taky nechám volně plynout a z toho pak vytahuju věci, který mě přijdou, že se v tu chvíli hodí a někdy je použiju.</i> • <i>Jako hodně metaforu to používám k tomu, nějak jinak odzrcadlit to, co není srozumitelný</i> • <i>metafora je pro mě hrozně široký pojem. Můžu pracovat se slovy, můžu pracovat s představou, třeba jako co potřebují ty slzy, můžu si vzít nějakou techniku a fakt se na to nějak podívat. Můžu, když tělo nějak reaguje, pomocí toho se dívat, co to tělo a jak, co teďko potřebuje, jaký obraz by vytvořilo...</i>
<p>kdy je vhodné metaforu přinést</p>	<p>Implicitní/ explicitní použití metafory</p> <p>Sebepodpora</p> <p>Zrcadlení pomocí metafory</p> <hr/> <p>• <i>Na začátku a na konci. Kdybych měl říct kdy, tak při nějakým ukončování nebo když to potřebuju zastavit, ten proces. Říct, tak se zastavme a pojďme se na to podívat jinak.</i></p> <p>• <i>Na to, co se tady buď děje nebo co se děje v nějaký tý oblasti. Takže, no, jsou to tyhle 3 věci – na začátku, na konci nebo když chci zastavit proces a podívat se na to, co se odehrává buď přímo v tý supervizi nebo v tom zkoumaným tématu.</i></p> <p>• <i>O metafory žádám ve chvíli, kdy mám pocit, že se nemůžeme třeba nějak pohnout doptáváním nebo slovy, abysme zkusili nějaký jiný jako médium...</i></p>
<p>supervidování a metafora</p>	<p>• <i>...někdy ten obraz nabídne klient, někdy to, co říká vyvolá nějaký obraz ve mně, tak ho můžu nabídnout klientovi, jestli by ten či onen alternativní popis vlastně nebyl vůči čemusi úvodnímu výhodnější a přejít do toho obrazu a zkusit s tím tématem, s tou myšlenkou pracovat vlastně, s tím paralelním v duchu jiný metaforu</i></p> <p>• <i>...lidi, který nějak baví přemýšlet komplexně, v souvislostech, hledat nějaký obrazy, který jdou za nějaký popis skutečnosti a snaží se zachytit skutečnost jakoby z víc stran čili možná spíš víc hlubinný přemejšlení tohodle typu, tak možná tohle můžou mít společný.</i></p> <p>• <i>Mám dojem, že supervizoři a terapeuti s téma metafora ...že je docela používaj častějc. Když superviduju terapeuty ve výcvikách, v rámci výcviku ke mně chodí na supervizi, tak mám dojem, že tam docela často jedou metafory.</i></p> <p>• <i>Hodně používám, s téma terapeutami, oni jsou schopni si všimnout těch přenosových mechanismů, že osobně něco řešej a ono se jim to objevuje v tý terapii a tak, takže to</i></p>

	<p><i>přirovnávání, podobenství – je to jako když vám se děje tohle, nepřipadá vám to podobný, co se vám děje v té terapii tomu, co se děje tady v našem procesu?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>...jak jsem říkala ty, který neumíš reflektovat, tak že potřebuju zároveň hodně respekt. Třeba v nemocnicích. Týmy v nemocnicích, kde velká hierarchie, je hodně citlivý, jak vůbec můžou jít do tématu. Protože se bojí chyb to téma, protože ta hierarchie je velká. Tak velmi hierarchický týmy je užitečný využít metafor, zároveň je nesmím zahanbit. Jo. Jo, že to je to dvojité v tom. U týmech, který super umíš reflektovat, tak přijdou vlastní obrazy.</i>
<p>rizika metafory při supervizi</p>	<ul style="list-style-type: none"> <i>napadají mě dva takový limity toho, že že jedna věc je, hmm...že ta metafora může dát takovej jako implicitní pocit jako smyslu, jo, teď jako vím, jak to je, teď tomu rozumím.</i> <i>Ale pak tam chybí takovej ...takový, ale co to vlastně znamená pro praxi. Co to ...dobře, rozumím tomu, že tam jsme jako tyhle dvě zvířata spolu, chápu, že by to asi mohlo být nějak jinak, ale jak to teď udělat?</i> <i>...ale vlastně jít od toho holistického, obrazového pojetí, uchopení situace zpátky k tomu víc analytickému zpátky. Tak to mi přijde, že je takový jako riziko, když bych se nechal unést moc nějakou metaforou a nemyslel na to už potom, že tohle je tam potřeba ještě znova jako dotáhnout</i> <i>druhý riziko, si myslím, je právě to, že jak mi je to vlastní a baví mě to, tahleta práce tvořivá s metaforama, že si na tom můžu ulítnout</i> <p>Metafora může být pro druhého nesrozumitelná.</p> <p>Ohrožení klienta – v ohrožení metafora nefunguje.</p> <p>Nepoužívat mustr, protože ten se nezaměří na člověka.</p> <p>Nenechat se unést, když je metafora jen moje – tj. supervizora – jak jsem vtipný; ztratit pozornost. Nezahanbit klienty.</p>

Jak vidíme v přehledu výše podařilo se identifikovat celkem $n=7$ kódů, které se vztahují k metafoře v supervizi. V tabulce výše uvádím pro přehlednost kódy, dále nejdůležitější výroky účastníků výzkumu, které vhodně reprezentují daný kód. Společně s tímto také přidávám svoje poznámky, které dotvářejí komplexní pohled a pomáhají uchopit kód, jeho význam a také jeho celkové vyznění. Níže příkládáme jednotlivé kódy a komplexní přehled výroků účastníků výzkumu.

Kód číslo 1: Co pro supervizora znamená metafora

Metafora může najít svoje vyjádření i v hmotném světě – odkud se ostatně původně vzala. Místo abychom ji nechali v prostoru imaginace, pozveme ji do prostoru fyzického, tělesného. Zkusíme ji externalizovat – zpřítomnit, nahmatat, prožít.

Holistický uchopení nějakýho jevu, převážně tak jako takovým smyslovým estetickým způsobem, využití pravý hemisféry...

Metafora je pro mě obraz vlastně, který umožňuje, že si ho dáš jako kousek jako vod sebe a můžeš na tom vidět věci, který nevidíš, když je máš u sebe.

Když jsem mluvila o metafoře jako o obrazu, tak to bylo víc myšlený jako symbolicky...

Že to je jako obraz, zároveň nějaká zkratka, přirovnání, který pomůže dobře zobrazit aspekt situace. A taky si myslím, že to má taky někdy emoční náboj. Mě přijde teďka tedy vlastně, že ta metafora se nějak pojí s pojmem volná asociace, jo. Že to přinese, nějaký rozšíření, že to není jenom jako vědomí, ale ještě nějaký jako předvědomí, minimálně.

Tak je to nějaký v širším slova smyslu asi jako snaha obrazně vyjádřit nějaký mechanismus, fenomén, přirovnání, který většinou je obrazný. Pro mě je to snaha jako se na to kouknout vlastně jako jinak. Nebo nabídnout jiný pohled tím, že vtělím ty věci do určitých předmětů nebo dění.

To zjednodušení umožní cestu k náhledu, je to vlastně zkratka nebo změna úhlu pohledu. Emočně to situaci zabarví, což často vyvolá jiný druh emoce, než když se popisuje ten proces běžným popisným způsobem.

Metafora je obraz, příměr, příklad, něco, co zahrnuje víc než jenom tu kognitivní úroveň popisovaných projevů, prožitků. Metaforu já, jako příjemce metafory, chápu, že tak jako nějak ožívuje nebo dává jako hlubší porozumění nebo ten prožitek se nějakým způsobem pro mě prohlubuje a možná nějak jako skrz ten obraz je tak jako lépe uchopitelný nebo jako hmatatelnější.

Pro mě jsou to obrazy. Obrazy, který můžou zjednodušit nebo ujasnit věci, ukázat paralelní procesy, jít víc do emocionality třeba taky a tak.

...je metafora přenesený obraz, takový jako symbol symbolu, nějaká paralela k něčemu, k dovysvětlení něčeho, kde si nemůžeme jako pomoc přímýma prostředkama. často používám pohybový metafory, to znamená jako soubor pohybovýho vyjádření, kterej přibližuje k určitýmu obsahu nebo pochopení.

Mám pocit, že metafora může bejt něco jako jablko supervize, do kterýho, když se zakousnem, tak vždycky pocejtíme nějakou chuť, může to bejt sladký, šťavnatý může to bejt taky kyselý, shnilý..takže mám pocit, že tam je jako potenciál toho, se nasytit a zároveň tam je riziko toho, že můžu kousnout někam, kde to nebude přesně ono. Že každá ta metafora je opravdu sytý prostor, který může pro mě vlastně jednoduše ve zkratce vyjádřit nějakou složitou skutečnost, čímž ji samozřejmě taky zjednodušuje.

Že metafora je něco syntetickýho, že je to jinej druh vlastně myšlení.

...já hodně pracuju se symbolama, což pro mě je taková hodně podobná oblast. Co se týká KBT, tak KBT s metaforu jakoby přímo nepracuje, jo, takže tam není, že bychom to tak nějak brali. Tak třeba hodně využívám externalizace v rámci nějakých figurek, nějakých kamenů a třeba práce s pískovištěm, kdy se používají jednotlivý části toho terapeutického procesu, který se tam dějí mezi tím supervidantem...

Metafory jsou pomocník. Facilitují ten proces a právě můžou jít emocionality nebo zabarvit emocionalitu, můžou ukázat paralelní procesy, můžou velmi komplexní situace zjednodušit. Metafora vždycky zjednodušení nebo příběh, je stejný jako sen vlastně. Může to nasvítit věci z jiný strany. Otevřít nějaký nový dveře, možnosti.

V tom užším slova smyslu, kdy říkáme metafoře připodobnění, kdykoli si povídáme o něčem, a teď řekneme jenom ..to máte jako že...a vytváříme vlastně nějaký alternativní popis, metaforu, přirovnání, připodobnění.. a tenhle příběh mi připomíná jinej příběh, když vám teď povím tenhle příběh, tak je to vlastně vytvářím k tomu analogii, metaforu příběhu v tý supervizi.

Můj základní přístup je na řešení zaměřený přístup z těch systemických přístupů, takže by se dalo říct, že jedna z klíčových metafor pro tu samotnou rozvojou nebo změnovou práci je práce se škálou. Škála je vlastně metafora. Tady je nějaká situace, ve který se nacházíme, tady je nějaká situace, kde byste chtěla být a teď je tam nějaký proces, ten je vyjádřený tou škálou, takže je to nějaká metafora cesty se začátkem a koncem

Ta metafora je pro mě hrozně širokej pojem. Můžu pracovat se slovy, můžu pracovat s představou, třeba co potřebujou ty slzy, můžu si vzít nějakou techniku a fakt se na to nějak podívat. Můžu, když tělo nějak reaguje, dívat se, co to tělo a jak, co teďko potřebuje, jaký obraz by vytvořilo, jak člověk sedí nebo něco.

Poznámky a interpretace výzkumnice

Chápání pojmu metafora a způsob používání souvisí s používáním metafory v supervizi/ v procesu

Definování metafory souvisí s tím, jak široce ho spv. používá? Když spv. přemýšlí v obrazech často popisuje i proces metaforického uvažování, které nemusí být v spv. explicitně vyřčeno?

Supervize jako metafora – metaprocess.

Vede používání technik v supervizi více k metaforickému vyjadřování? (práce s kartami)

Metafora jako projektivní technika

Zde shrnuji v jednotlivých slovech chápání metafory ve slovech:

- Je to zjednodušení?
- Elegance.
- Je to zkratka?
- Snaha vtělit
- Estetika metafory.
- Asociace.
- Obraz.
- Přirovnání.
- Připodobnění.
- Analogie.
- Symbol.
- Pohádka.
- Fantazie.
- Paralela.
- Jazyk, druh jazyka.
- Poetika.
- Příběh.
- Film.
- Kapitola knihy.
- Alternativa.

Kód číslo 2: Příklady z praxe

Kdyby to byla báseň, jak by se jmenovala, jaká by to byla kapitola knížky

Co často na supervizi používám je, představte si, že by klient byl nějaký zvíře a jaký by to bylo zvíře, jak se chová a teď si představte, jaký vy jste zvíře s ním, jak se vy chováte, jaký máte vztah, a co vám to o tom vztahu říká, metafora těch dvou zvířat a jak by to chtěl měnit a tak.

Někdy to je variace třeba pohádkových bytostí anebo jenom jako úplně odevřený, že si vybere supervidovanéj sám úplně volně

Pak mám častou, takovou metaforu toho, že vlastně ten klient přichází s dvěma polaritama v sobě, polarita, která touží po změně a polarita, která se změny bojí. Tak to je taková, velmi osvědčená metafora, která hodně často tý supervizi pomůže.

Metafora cesty nebo jako putování, že vlastně jako ten terapeut s klientem prostě jdou, že terapie je jakoby společný putování, takže se bavíme o tom, kde se na cestě octli teďka, kdo jde vpředu, kdo jde vzadu, jak to bylo dřív, co je tam jako za terén prostě, jestli jdou do kopce nebo z kopce, jestli bloudí nebo někam utíkají za nějakým cílem.

Pak používám metaforu knihy, jako kdyby měla kapitoly vlastně, tak v jaký kapitole teďka jsou, jak se tahle kapitola jmenuje, jaký by byly kapitoly předtím a co možná ještě čeká.

Obrazové metafory jsou na prvním místě, ale pohybový právě používám docela často, že se ptám toho supervidovaného, jak jako vnímá tu situaci s klientem, třeba že ta situace se otvírá nebo zavírá nebo plyne nebo otočí dokola

Že to nemusí být obraz, ale právě jakoby druh pohybu

Supervidovaný řekne, chtěl bych dneska mluvit o klientce, je to taková ledová královna, tak to je hezká metafora, ale já to pak přenáším do toho vztahu. Když ona je ledová královna, jak to ovlivňuje váš vztah, jak s ní ty pracuješ jako s ledovou královnou, kdo seš tam ty, když ona je ledová královna, jaký je tvůj úkol terapeutický. Rozšiřuju tu metaforu na ten vztahovej aspekt.

Metafory, kdy situace přirovnávám k procesům v rodině. Třeba se mění se vedoucí týmu a je tam nějaký napětí, jako kdyby se měnil rodič, že to trvá, aby si člověk zvyknul trochu, že ten nový vedoucí alias nový rodič vnáší do té rodiny třeba vlastně úplně jinou kulturu a že ty kultury se musí sladit a napětí, který se tam děje, může patřit tomu, že jsou teď jako rodina, která je v týhle fázi.

Metafory z Harry Pottera, že jsou lidi, který jsou zranitelný a aby nebyli ohrožený, tak vlastně části své duše mají rozložený v těch vitéálech a teprve když je najdou všechny, tak se můžou poskládat. Takže to je třeba pro mě nějaká metafora obranného mechanismu.

Ještě když jsem u Haryho Pottera, taky pracujeme s nějakou metaforou toho, že člověk má nějakého toho svého Bílého jelena, takového jako patrona

Hodně používám abstraktní metafory, např. jakou by tahle situace měla barvu, jak by tam ty barvy byly rozmístěny třeba jakoby na tom plátně, který ty barvy by se sebou nejvíc reagovaly

Někdy taky nechávám lidi kreslit taky, metaforu, třeba vztahu s klientem, cítí se tam jako Mařenka s Jeníčkem, který nemůžou najít světlo, nebo obraz třeba terapeuta s klientem

Mě tady ten váš tým tady připadá jako hokejový mužstvo, že to je hodně intenzivní práce, nasazení, akcelerace je rychlá, že ale o to musíte rychleji na střídačku

Vývoj týmu, když se dá do nějakých obrazů, nebo třeba kapitol, jak se vyvíjela historie, tak to nějak pomáhá ty věci vidět.

Někdy se týká metafora příběhu nebo vztahu, metafora o příběhu toho klienta, ale i o příběhu zařízení nebo týmu, což může být metafora vztahu třeba pomáhajícího a toho klienta nebo metafora toho vlastně paralelního procesu

Metaforu jako otáčení se ve otáčivých dveřích

Používám metafory z přírody a zahrady, spíš situačně, než bych měl jejich zásobu.

Když je na supervizi těžké k něčemu přijít konkrétně, tak se ptám, jakou to má barvu nebo jaká by byla rostlina ten člověk. Nebo kdybyste byli sami na ostrově, co by se tam dělo.

Hodně používám pohybové metafory, kdy hledáme dokončení pohybu, postoje a rozvíjíme ho.

Metaforu pro práci se strukturou, s destrukcí a konstrukcí, kdy používám připodobnění k vývojovému procesu (dítě se učí stavět kostky s maminkou, ty kostky boří, protože je staví maminka, pak si je začne stavět, pak si je začne bořit a pak si je postaví a nechá je stát), je to nějaký jako konstrukt, který pomáhá uchopit téma, co je miň hmotný.

Vlastně metafora je symbol nebo jako je abstrakční záležitost, ale vlastně používám opak, tý..metaforu k tomu abstraktnímu toho konkrétního. Že to je vlastně druhá strana toho pólu...

Udělám začarovanou rodinu, tak to je nějaká metafora diagnostická. Jak ta rodina vypadá, co tam všechno je, tak to je metafora rodiny. Třeba Ostrov rodiny, ta už není kresebná, můžu to udělat kresebně nebo to postavím.

V tom užším slova smyslu, kdy říkáme metafoře připodobnění, tohle je jako když..tenhle příběh mi připomíná jinej příběh, tak je to vlastně vytvářím k tomu analogii, metaforu příběhu v tý supervizi.

Poznámky a interpretace výzkumnice

Výtvarné projektivní testy jako metafora

Projektivní testy jako cesta k metaforickému jazyku

Průsečík působení pojmů obraz a metafora, propojení vizuality a jazyka

Jak mluvíme o tom, co vidíme

Propojenost pojmů: metafora, asociace, symbol, vede k chápání významů – prvek porozumění?

Supervizoři používají metafory kulturní, kontextové, enviromentální a animální

Kód číslo 3: K čemu supervizor metaforu používá

..tím, že nás přeci jenom vyhodí z toho levohemisférového vnímání, ve kterém jsme často, nutí nás na ty záležitosti se podívat z jinýho úhlu, obrazně říkám totéž, nebo možná, že je to jiná perspektiva, je to osvěžující právě, když v něčem se příliš jako ztrácím, tak ta metafora, právě proto, že je jednoduchá, tak zvaně jednoduchá tak mě pomůže, abych si nasvítíl čemu tak zvaně nerozumím nebo v čem se ztrácím docela jako zřetelně.

Já myslím, že to tam přináší, do toho vztahu nějakou kreativitu teda do toho supervizního vztahu a přeneseně ale potom i do toho terapeutického přinesu metaforu, tak supervizant se tak jako zarazí, vyhodí ho to z těch zaběhnutých kolejí, takže to je jeden takový efekt metafory, ale druhý je, že pak najednou začne být člověk takový jako svobodně tvořivý, prostě, najednou v tý metafoře je svoboda a tvořivost a že to může přinést nějaký nečekaný význam. To uchopení, holistický dává šanci tomu, že vystoupí nějaký význam, něco, co by člověk logicky nevymyslel.

Přináší jako zastavení, takový trochu aha efekt prostě, to je další věc, co ta metafora dělá, takový vlastně jako ukotvení jakoby popis stavu, jak ten terapeut tam je nebo spolu s tím klientem, jako skoro by se dalo říct diagnóza, ale taková jako holisticky pojatá, její výhodou je, že je pravdivá, že popíše tak jak to je, bez nějakých iluzí. že když to ten terapeut příliš okecává nebo do toho vkládá často svoje přání nebo jaký má nároky na sebe profesní, a vlastně to není popis reálný situace, ale popis jeho přání, iluze nějaký, kdežto ta metafora to chytne, tak jak to je, prostě reálně. Což nese podle mě nějaký ukotvení.

..že si to vezmou s sebou a pak to třeba přivezou, přinesou na další supervizi a rozvíjí se to nějak, ta metafora. Jsou metafory, který nás provázej celým tím případem.

...mě přijde že ty metafory obecně vlastně otvírají další pohledy, že nabízej nějaký nový pohled, neotřelý, to co by nás nenapadlo, tak se na to podívat, otvírá to prostor tvořivosti.

..v tý týmový supervizi to myslím hodně používám proto, proto aby ten tým mohl zahlídnout obraz toho týmu, nějak se na sebe podívat, na tu situaci a mohl jí rozumět vlastně s nějakým odstupem. Takže tam to používám, abych podpořil soudržnost týmu tím, že přestože jde o nějakou třeba konfliktní situaci v týmu, tak když vlastně to mohou zahlídnout nějakou srozumitelnou metaforou, tak tomu můžou rozumět a nějak je to víc spojuje, než je to drobí.

Jako hodně metaforu používám k tomu, nějak jinak odzrcadlit to, co není srozumitelný

...pro ty vztahový věci, asi nejvíc nebo částečně i procesový. A to vztahový zase asi nějak souvisí s tím, že dělám v pomáhajících profesích, takže ten vztah je tam vždycky a v psychoanalýze je ten vztah to základní

..já myslím, že dobře mířená metafora nebo dobře mířená volná asociace tak to může nějak jako otevřít

..tak tím, že metafory nabízej nějakou hmotu vlastně, oproti tomu verbálnímu jazyku. Že vlastně tam to zhmotnění do představy, toho něčeho, k čemu to přirovnávám, že to je něco jako když... Že to je takový předmět fyzický, ta metafora, že má taky takovou větší hustotu než ten popis. Významovou nebo emoční a asociativní takový jako dynamiky.

Ale jak říkám, já s tím nemám ten zážitek toho, že to je nějak jako nosné nebo, že se to povedlo. Že s tím nezacházím, nepracuju vědomě. Jo, že se mi zdá, že to co se dá říct metaforou, že se dá říct i bez metafory.

..často se právě inspiroju tím, že sama kreslím a píšu si i paralelní procesy, co se vlastně děje, co dostávám za informace a do toho si třeba kreslím, automaticky.

To, že já si myslím, že standartní pojetí metafory je slovní, obrazový, pohybový, vizuální, pocitový..v pohybový práci jdeme naopak k těm konkrétním pohybovým , ale že to je vlastně taková metafora naruby....že zhmotňujeme místo odhmotňujeme... v tom procesu, takže ono to pak pomáhá vybavit něco, co na tý škále je mezi konkrétním a symbolickým.

..možná ukotvují do reality nějaký, možná do toho obsahu, kterej v tom pohybovým symbolu možná už jako by byl vysypanej a je vlastně cílem toho hledání v tý supervizi, emoci, postoj nebo něco vztahovýho, co tam vlastně z toho vyplyne a pak to hledáme v tom supervizním prostoru.

Poznámky a interpretace výzkumnice

Výtvarné zachycení procesu supervizorem jako rozšíření možnosti nebo nabídky pro supervidované

Re/ kontraktovat práci s obrazem, neverbalitou v rámci supervize?

Metafora jako prostředek k zrcadlení (reflexi)

Metafora jako ukotvení – nabízí významovou hustotu

Působení metafory na různé úrovně prožívání

Metafora a tělesnost – pohyb

Kód číslo 4: Jak supervizor metaforu používá

Já si tak jako rád počkám na ten obraz, který se ukáže nebo vykrystalizuje v tom supervizním poli, jo tak to je pro mě nejcennější metafora, pak taky samozřejmě můžeme intervenovat nebo ptát se cíleně, tak jako kdybyste mohl zvolit nějakou metaforu, ale s tím pracuji méně, více si počkám, kdy se ta metafora sama nějak zjeví

když se v supervizi bavíme o vztahu terapeut klient, to že podporuje generaci těch metafor, když je tam nějaká vztahovost a dostane trochu estetiky, poetiky, něčeho..centrálně si myslím, že to souvisí se vztahama, který jsou složitý, že jo, a zároveň nějak v nich zažíváme různý, no tedy jestli to takhle můžu

říct, estetický fenomény, je mi s ním hezky, dobře, ošklivě, něco, nějak, myslím, že tohle živě vlastně samo nabízí ty metafory

Rozšiřuju tu metaforu na ten vztahovej aspekt, kterej je pro mě jako klíčovej v terapii. V supervizi implicitně samozřejmě je ten vztah důležitěj a někdy s tím taky můžem pracovat metaforicky, jak my dva tady ted' jsme, je jako paralelní proces, že nám to tady ted' zamrzlo taky nebo ted' se tady točíme dokola a možná vám to přijde, jako když se točíte dokola vy tam

Někdy to dělám tak, že když mě napadne nějaká metafora, tak vlastně ji jako schválně neřeknu a beru to jenom jako informaci, že mě metafora napadla v tuhle chvíli a zeptám se to supervidovanýho, jaká by napadla jeho metafora, že nemusím to hned říct, ale že si

všímnu, že mě to napadlo, že mě mozek přepnul na tenhle způsob metaforického uvažování nebo uchopování a já už si ten konkrétní obsah nechám pro sebe, ale zkusím nabídnout tomu suezpravidovanému, aby taky přepnul.

Já nemám asi vůbec žádnou jako univerzální metaforu, jo. Já myslím, že to vždycky vzniká nějak v tom procesu

No to je jasně jednoznačná věc, metafora je vlastně ideální konceptualizací případu, o ničem

lepším nevím, je to názorný, srozumitelný, ten člověk může zažít takovej ten pocit, kterej

známe z gestaltu, že to sedí, že to je přesný, zároveň je to jednoduchý, je to jednoduchý i složitý zároveň, takže mi to připadá fakt skvělejší nástroj ta metafora.

..je to spontánní, nemám to nějak vymyšlený dopředu. Snažím se vnímat sebe, své tělo, co se se mnou děje a nějak se reflektovat a ty myšlenky taky nechám volně plynout a z toho pak vytahuju věci, který mě přijdou, že se v tu chvíli hodí a někdy je použiju.

...nechám se vést asociací, že si představuju, co se děje v té situaci a všímám si toho, že to dost ovlivňuje, co dělám v tom období. Jsem dělal zahradu, stavěl opěrnou zeď a v těch týdnech jsem si všimal, že každou chvíli použiju slovo jako terén, rozhrnout to, nebo když tady si uděláte hranice, je třeba počítat s tím, že tam bude nějaký tlak. Takže je to asi takový jako se sny. Když něčím žiju, tak trochu to navazuje. Buď tedy sleduju asociace toho člověka nebo svoje, a to většinou musí nějak navazovat, aby to bylo integrované.

...mi přijdou vlastně užitečnější metafory, který vzniknou spontánně, spíš z toho asociativního řetězce, jo, než zadaný jako jako nástroj.

...myslím si, že umím dobře popsat nějak to, co se děje nebo se napojit na spíš emoční rovinu a tu popisuju nějak doslovně než obrazně. To vytváří nějaký pocit blízkosti, trochu to parafrázuju, mám pocit, že tohle vytváří jako nějaké spojení mezi náma, pocit porozumění. Já si fakt myslím, že nepoužívám typické obrazné metafory.

...vlastně to je vždycky facilitace, abych pomohla supervidovanému zjednodušit, porozumět, pocítit, tu situaci.

někdy ten obraz nabídne klient, někdy to, co říká vyvolá nějaký obraz ve mně, tak ho můžu nabídnout klientovi, jestli by ten či onen alternativní popis vlastně nebyl vůči čemusi úvodnímu výhodnější a přejít do toho obrazu a zkusit s tím tématem, s tou myšlenkou pracovat vlastně, s tím paralelním v duchu jiný metafory.

Poznámky a interpretace výzkumnice

Asociace jako cesta k metafoře. Důležitý kontext a návaznost. Integrace.

Obraz metafory – metaforický jazyk

Metafora jako způsob porozumění vztahům; supervidant a jeho case, supervizor a supervidant

Kód číslo 5: Kdy je vhodné metaforu přinést

O metafory žádám ve chvíli, kdy mám pocit, že se nemůžeme třeba nějak pohnout doptáváním nebo slovy, abychom zkusili nějaký jiný jako médium

Metaforu použiju většinou k dovysvětlení něčeho, co je nějak subtilní, jemný nebo špatně diferencovatelný od něčeho jiného, abychom si pomohli v tom, jak to rozumíme.

Kdybych měl říct kdy ji používám, tak při nějakým ukončování nebo když to potřebuju zastavit, ten proces, jo. Říct, tak se zastavme a pojďme se na to podívat jinak. Na to, co se tady buď děje nebo co se děje v nějaký tý oblasti. Takže na začátku, na konci nebo když chci zastavit proces a podívat se na to, co se odehrává buď přímo v tý supervizi nebo v tom zkoumaným tématu.

Poznámky a interpretace výzkumnice

Použití metafory jako vysvětlení složitých jevů

Použití metafory – na začátku, na konci supervize

Nikdo nemluvil o metafoře při kontraktování

Kód číslo 5: Supervidanti a metafora

Možná, že ty lidi, který nějak baví přemýšlet komplexně, v souvislostech, hledat nějaký obrazy, který jdou za nějaký popis skutečnosti a snaží se zachytit skutečnost jakoby z víc stran, čili možná spíš víc hlubinný přemejšlení tohodle typu, tak možná tohle můžou mít společný. ...Mám dojem, že supervizoři a terapeuti s téma metaforama., že je docela používají častěji. Když superviduju terapeuty v rámci výcviku, tak mám dojem, že tam docela často jedou metafory.

Hodně používám s terapeutama, oni jsou schopni si všimnout těch přenosových mechanismů, že osobně něco řeší a ono se jim to objevuje v tý terapii a tak, takže to přirovnávání, podobenství – je to jako když vám se děje tohle, nepřipadá vám to podobný, co se vám děje v tý terapii tomu, co se děje tady v našem procesu? jo...taky teď úplně nevím, jestli bych to označil za klasickou metaforu, minimálně je to přirovnávání, hledání podob a hledání – co se to tam odehrává, jestli by to nemělo jedno pojmenování, nějaký obraz? Možná se spíš ptám, co se to tam odehrává za obraz?

...víc je používám asi s lidma, který primárně jsou jako takový strukturovaný, jako racionální, prostě lidi, který tu metaforu přirozeně nepoužívaj, a když ji přinesu, tak to tam doplní něco nového, co by je jako nenapadol

...jak jsem říkala, pro ty který neuměj reflektovat, tak potřebuju zároveň hodně respekt. Třeba v nemocnicích. Týmy v nemocnicích, kde velká hierarchie, je hodně citlivý, jak tam vůbec můžou jít do tématu. Protože se bojí chyb, a protože ta hierarchie je velká. Tak pro velmi hierarchický týmy je užitečný využít metafory, zároveň je nesmím zahanbit. U týmů, který super uměj reflektovat, tak přijdou vlastní obrazy.

..pro tak jako víc umělecky šmrnutý , nebo jak to říct, ne úplně racionálně strukturovaný, který jdou po příčinách, ale prostě lidi, který přemejšlejí tímhle způsobem, jako obrazovým, příběhovým, přirozeně jim to tam jde.

..tak s terapeutama to jde líp. Se sociálníma pracovníkama to jde hůř. Někdy. S OSPODem to jde

ještě hůř. Tak ten rámec třeba tý organizace může hrát nějakou roli. Asi bych to nepřeceňoval,

ale myslím si, že taková ta, taková ta ostražitost určitá, která člověka..nebo ten tým v jeho

kultuře, kterej se snaží jako hlídat, jo, co kdo řekne, tak tam ty metafory nejsou úplně

vhodné, tak tam si lidi tolik nehrajou, to je nebezpečný, kdoví, jak by si to mohl někdo

vykládat... i mě to pak může ovlivnit v tom, jo, jak něco sázet do metafor nebo do nadsázek, se snažím bejt takovej jako věcnej. Ale asi to souvisí i s mírou bezpečí, moji nebo toho týmu, kterej na tý supervizi je.

Jo, racionální, racionální, kontrolovaný typy lidí a organizace, která která svým zacházením

s těma lidma v nich vyvolává opatrnost v tomhle smyslu asi, že pro ně to není.

Já znám pracovníky v sociálních službách, který jsou perfektně vybavený jako vlastně určitou terapeuticko-filozofickou rovinou a pak znám velmi konkrétní sociální pracovníky, kde vůbec symbolická práce a reflexe je problém, jo. Tak pak tam používáme spíš něco konkrétnějšího, ale i v tý úrovni metafory. Takže si myslím, že to není daný profesně, ale osobnostně. A taky zralostí týmu, třeba, nastavení, normou v tom týmu. V některých týmech je norma taková výkonová nebo konkrétní, v některých víc jako symbolická, košatá, kreativní, takže vycházím vlastně z toho, co je na druhý straně jako norma.

Poznámky a interpretace výzkumnice

Obraz není nikdy přesně daný, protože druhý ho má trochu jinak.

Metafora může být pro druhého nesrozumitelná.

Ohrožení klienta – v ohrožení metafora nefunguje.

Kód číslo 6: Rizika metafory při supervizi

Na padají mě dva takový limity toho, že že jedna věc je, hmm...že ta metafora může dát takovej jako implicitní pocit jako smyslu, jo, teď jako vím, jak to je, teď tomu rozumím. Ale pak tam chybí, co to vlastně znamená pro praxi. Tak to mi přijde, že je takový jako

riziko. A druhý riziko, si myslím, je právě to, že jak mi je to vlastní a baví mě to, ta práce tvořivá s metaforama, že si na tom můžu ulítnout.

No můžeme trochu ztratit ze zřetele nějaký praktický věci, můžeme si odplout na nějakým obraze, být takzvaně moc kreativní, to myslím není vždycky potřeba, být strašně kreativní, v terapii je dobrý mít taky nohy na zemi a ty obrazy můžou inspirovat mě jako supervizora i mého supervizanta, ale klientovi nemusej bejt vůbec k užítku, pokud jsou příliš vzdálený jeho vnímání a stejně tak, já si jako supervizor, můžu na tom ujíždět, že se mi to líbí.

..když pracujeme se supervidantem na nějaké pracovní diagnoze, tak to mě určitě neinspiruje, ta metafora, to mi úplně nepříjde, nebo když je tam nějaký seting nebo je to taková manažerská supervize, tak to asi nepoužiju..

napadla podstatná věc, že metafora nefunguje tam, kde je ohrožení. Že si myslím, že lidi, který jsou v takovým vnitřním bezpečí, ať už konkrétně nějaký lidi, tak mají dál ke kreativním zdrojům a tím pádem i k metaforám. Takže si myslím, že to spolu souvisí, jo. Nevím, jak blíž to nějak vyjádřit. Myslím si, že pokud jsme v tématech ohrožení a opravdu nějakých bazálních hrůz, tak tam těch metafor je sakra málo.

...asi supervizní situace, kdy se tohleto nehodí, kdy ten supervidovanej nepotřebuje něco nového, nepotřebuje votvírat, ale spíš potřebuje jako podpořit, uzemnit, zklidnit, jo, že fakt jde jako ve chvíli, kdy je třeba z něčeho vydešenej, co se mu stalo nebo úzkostnej, bojí se, bojí se že to neustojí, nějakou náročnou situaci nebo eticky složitou situaci, bojí se, že udělal prostě velikou chybu a přichází a je rozklepanej. A v tu chvíli to ještě votvírat a přinášet nový věci, rozvíjet to metaforicky, by jenom zvyšovalo tu nejistotu.

..myslím, že je v tom dominantní nějaká nejistota, úzkost, kdy se to nehodí.

pak jsou ještě nějaký supervidovaný terapeuti, kterým to prostě nesedne. Že ta metafora prostě není způsob, kterej jim by pomáhal, tohleto přemejšlení, že potřebujou víc jakoby návodný, takovej manuál..mají takový manualizovaný myšlení prostě.

..nehodí se k povídání o penězích v supervizi...o vyjednávání nebo o zvýšení ceny, jo, není to úplně typické jádro supervize, ale patří to k těm rámcovým oblastem, k něčemu přirovnat, jak my to tady s téma penězma máme a tak je to takový zajímavý..ale vesměs můžeme minout to důležitý... Nebo můžu tím předejít tomu, aby ten člověk mi řekl, že třeba mu to vadí, že bude platit za tu hodinu chci víc

Protože jak říkám, jsou metafory..jako třeba způsob narace, v kterejch se taky umíme supervidovanej i já ztratit. No pak nějaký neužitečný v komunikaci, neužitečný v tý podobě toho jazykování.

Poznámky a interpretace výzkumnice

Riziko je spíše omezení – limity, není vhodné metaforu použít

Metafora může být matoucí pro supervidanta (kontext)

Nenechat se unést, když je metafora jen moje – tj. supervizora – jak jsem vtipný; ztratit pozornost.

Metafora přinese odlehčení situaci; extrém může být, že ji klient použije jako únik, odlet.

4. DISKUSE

Tato diplomová práce je zaměřena na prozkoumání metafory v supervizi. Zde uvádím ještě jednou hlavní výzkumný cíl, kterým: **bylo porozumět tomu, zda a jak supervizoři používají metafory ve své supervizní praxi.**

Dílčí cíl práce: **byl zaměřen na to, zda má na používání metafor vliv psychoterapeutické vzdělání supervizorů.**

Hlavní výzkumná otázka zněla: **Zda a jak se objevuje metafora v supervizi u českých supervizorů?**

Hlavním smyslem diskuse je odpovědět na výzkumné cíle a otázky. Níže se tedy zaměřím na jejich zodpovězení a také na interpretaci dat. Pravděpodobně největší část této kapitoly věnujeme diskusi výzkumného cíle této diplomové práce.

Na hlavní výzkumný cíl se podařilo odpovědět a mohu konstatovat, že se metafora objevuje v supervizi a účastníci výzkumu metaforu v supervizi používají. Nyní budeme odpovídat na druhou část výzkumné otázky, jak se objevuje metafora v supervizi českých supervizorů.

Abychom se mohli podívat na to, jak se metafora v supervizi objevuje, potřebujeme si nejdřív ujasnit, co pro supervizora metafora znamená. Supervizoři v souvislosti s pojmem metafora používali metaforický popis a přiřazovali k pojmu metafora další významy nebo popisovali její účinky. Toto se objevilo ve všech výzkumných rozhovorech. Pochopení a porozumění pojmu metafora bylo předmětem předvýzkumu. Výsledkem je téma aspektů, které dle účastníků výzkumu metafora do supervize přináší viz Tab. 5. Shrnutí výroků účastníků výzkumu pojmenovává aspekty: přináší aspekt celistvosti, zprostředkovává porozumění, zviditelňuje emocionalitu, otvírá změnu pohledu a přináší kreativitu a estetiku. Zpracované téma aspektů můžeme chápat jako dimenze působení nebo účinku metafory. Moser (2000) popsala psychologické účinky metafor. S jejím tvrzením, že metafory ovlivňují zpracování informací, poskytují tacitní znalosti a obnášejí holistické reprezentace porozumění a poznání korelují naše výsledky této předvýzkumné části ve všech aspektech. Můžeme také konstatovat, že jednotlivé aspekty se v některých rovinách překrývají nebo vzájemně doplňují. Nelze předpokládat, že metafora přinese vždy jen emoci, kreativitu nebo změnu pohledu. Aspekty účinku, které metafora do supervize přináší, působí současně. To, jak metafora působí a čím se děje

porozumění metafoře jsme zmínili v teoretické části. Moser (2000) také ve svém výzkumu říká, že konvenční metafory jsou příkladem automatizovaných akcí a reflektují sociální a kulturní procesy a porozumění. Lakoff a Johnson (2002) jsou přesvědčeni, že konvenční metafory nejsou pouze jazykovými obraty, ale způsobem, jak vnímáme a interpretujeme svět. Konvenční metafory jsou zakořeněny v naší kultuře, jsou součástí běžného jazyka a často si ani neuvědomujeme, že jde o metafory (např. čas jsou peníze). Konvenční metafory mají vliv na porozumění v supervizi, což se objevilo i v našem výzkumu a bude předmětem další diskuse.

Aspekty, které metafora do supervize přináší a paralelní působení jejich účinků nás vede k výsledkům, které rozšiřují pohled na to, co pro supervizora znamená metafora (Tab.5). Ve výpovědích účastníků výzkumu se objevoval již popsáný jev: s pojmenováním metafora začali používat asociace, přirovnání nebo popis toho, co metafora způsobí. Jako by samotné uchopení slova metafora generovalo metaforický jazyk. U účastníků výzkumu s arteterapeutickým vzděláním se často objevovalo slovo obraz nebo obrat přemýšlení v obrazech. Psychoanalyticky vzdělaní supervizoři v souvislosti s metaforou často používali více symbolické obraty: asociace, symbol. Dozvěděli jsme se, že KBT metoda s metaforou přímo nepracuje a systemicky vzdělaný účastník výzkumu chápe metaforu jako škálu. Gestalt supervizoři mluvili o fenoménu, estetické působení nebo komplexnosti působení. Supervizoři, kteří se účastnili výzkumu, jsou zkušení odborníci s dlouholetou praxí, kteří se stále vzdělávají, publikují, přednáší na univerzitách, odborně publikují. V jejich verbálním vyjadřování se mísí pojmy z původního psychoterapeutického vzdělání, supervizního jazyka a zkušenost, kterou s metaforou v supervizi mají. Ukazujeme tak, že zkoumaný vzorek účastníků výzkumu je specifický, což je i jeden z limitů pro tvorbu obecných závěrů. To je i jeden z důvodů, který měl vliv na to, že dílčí cíl se podařilo naplnit pouze částečně. K odpovědi na to, zda má na práci s metaforou vliv psychoterapeutické vzdělání účastníka výzkumu nemáme dostatečně prozkoumaný terén a validní data. Záměr zachytit zkušenost a názor supervizorů s různým psychoterapeutickým vzděláním se neuskutečnil. Účastníci výzkumného šetření absolvovali často několik různých typů psychoterapeutických výcviků. Nebylo tak možné odlišit „supervizora čistého v jednom směru“. V rozhovorech bylo možné sledovat větší četnost výskytu slov typických například pro psychoanalytický nebo gestalt směr. Svoji roli jistě sehrál i výběr účastníků zvolenou metodou sněhové koule, která

generovala supervizory podobného zaměření. Snaha nějakým způsobem zohlednit tento parametr se ukázala jako slepá ulička.

Diskutujeme výsledky, jež se týkají toho, jak supervizoři metaforu používají ve své praxi. Zde se dostáváme se k dalšímu tématu, které prostupuje všemi uváděnými kódy. Vybrané významové jednotky přiřazené k jednotlivým kódům v Tab. 6, k čemu a jak supervizor metaforu používá, spojuje otázka, proč supervizor metaforu používá? Podíváme se tedy na tyto dva kódy a pokusíme se je vysvětlit. Z výsledků v tomto tématu vyplývá, že někteří účastníci výzkumu metaforu ve své praxi používají nepřímě. Metafora je napadne, ale záměrně ji verbálně nesdělují a berou ji jako informaci o svém vnitřním procesu. K tomuto způsobu práce patří i výpovědi účastníků výzkumu, kteří uváděli, že „přemýšlí v obrazech“ a napadne je obrazová metafora. Tu někdy zachytí i kresbou, jež jim podává informaci o paralelním procesu v supervizi. Psychoanalyticky orientovaní účastníci výzkumu mluvili v této souvislosti o asociacích, které jsou součástí jejich způsobu práce a chápou je jako cestu k metaforám. Ve výpovědích účastníků výzkumu se objevovalo, že věnují pozornost objevujícím se tělesným symptomům, mentálním obrazům a metaforám, jež supervizor vnímá jako informace související s procesem a reflektuje je. Způsob, kdy supervizor používá metaforu jako součást sebereflexivního procesu, který se může týkat různých úrovní prožívání, nazýváme **implicitní použití metafory v supervizi**. Zaznamenáváme zde metaforu, která není verbálně sdílená, ale je součástí supervizního stylu nebo způsobu práce. Metafora v supervizním poli implicitně pomáhá vytvářet rámec, který nemusí být verbálně sdílený.

Druhý způsob zacházení s metaforu v supervizi jsme nazvali **explicitní použití metafory v supervizi** a zahrnuje verbální intervence, které přináší supervizor nebo supervidování. V tomto tématu se objevila zkušenost účastníků výzkumu, že sami metaforu do supervize přinášejí nebo je situačně vytvářejí. Někteří účastníci výzkumu metaforu formulují se záměrem vystihnout nebo změnit situaci. Jiní účastníci výzkumu zdůrazňovali důležitost toho, aby byly metaforu autentické a vycházely ze supervizního procesu nebo situace. Když supervizor použije metaforu při supervizní práci přímo jako verbální intervenci, stávají se účastníci supervize aktivními účastníky procesu sdílení emocí, mentálních obrazů nebo asociací.

Supervizor jako tvůrce metafor

V teoretické části jsme předestřeli ukázkou toho, jak metafory ovlivňují naše přemýšlení a jak vstupují do procesu získávání nových zkušeností a významů. V této části diskutujeme **explicitní použití** metafory v supervizi, kdy supervizor do supervizní práce přináší sám metafory. Ukazuje se nám tematický koncept supervizora jako tvůrce metafor. Zkusíme se tedy podívat na to, jak účastníci výzkumu zacházejí s metaforou v různých částech supervizního procesu a jakými principy se řídí, když metafory záměrně používají. V kontextu supervizního procesu může být metafora užitečným nástrojem **pro pojmenování některých procesních částí**. Účastníci výzkumu používají metafory v procesu supervize každý podle svého stylu práce. Účastník výzkumu U9:3 upřesňoval, že metafory používá nejvíce na začátku nebo na konci. Nebo když chce zastavit proces a prozkoumat víc téma. Zastavení procesu metaforou může vypadat jako verbální reflexe supervizora, např. vypadá to, jako když „chodíme po žhavých uhlících“. Zachytí tím aspekt nějaké „nepohody“, která je i lehce představitelná. Může se pak domlouvat, zda metaforu dále rozvíjet nebo zda zvolí jiný způsob práce. Někteří účastníci výzkumu používali metaforu jako způsob k reflexi určitého tématu nebo zachycení supervizního procesu. V souvislosti s procesem supervize ještě chceme připomenout **vliv prostředí na používání metafor**. To souvisí s tématem bezpečí, které se prolíná celým výzkumným terénem. Výsledky výzkumného šetření ukazují, že bezpečné prostředí je jednou ze základních podmínek pro efektivní používání metafor. V prostředí, kde existuje větší míra kontroly anebo orientace na úřední jazyk, mohou být metafory vnímány jako nebezpečný terén, což může ovlivnit také supervizora v tom, zda metafory používat. To potvrzuje účastník U5:4, který se v takovém prostředí centruje více na prvek bezpečí: „*jsem více věcněj a nesázím tam metafory*“. Orientační metafory, které se soustředí na proces, mohou vypadat třeba takto: „Dnes jsme to zvládli levou zadní“ metafora zarámuje kontext a současně pomůže zachytit referenční modus supervizní práce. Metafory z oblasti sportu mohou vypadat při supervizní práci následovně. Například supervizor metaforicky reflektuje situaci: "Tato situace vypadá jako, když hrajete tenis a možná byste potřebovali hrát golf“. Nabídne tím prostor pro zastavení a reflexi, kdy lze hledat druh sportu nebo pohybu, který bude vhodný pro danou supervizní situaci. Současně jsou metafory související se sportem vnímány jako obecně neohrožující. Ve zkoumaném tématu se neobjevilo, že by byla metafora součástí kontraktování. Kontrakt určuje směr a rámec supervizní práce a má být jasně formulován. V rámci kontraktu můžeme nabídnout

supervidovanému použít metaforu jako možnost k pojmenování svého tématu, pokud to má pomoci k formulaci. Jako vhodné doporučujeme si se supervidovanými ujasnit, zda je pro všechny strany metaforická práce vyhovující. Metafora může, podobně jako obraz akcentovat něco, co supervizor nepředpokládá, co se může týkat specifické zkušenosti supervidovaného. Mluvení o používání metafor na začátku supervize může vypadat jako „ladění“ na společnou řeč. Zejména v některém prostředí může kontrakt o metaforách předejít pozdějším nedorozuměním (např. při zavádění supervize v hierarchizovaných systémech zdravotnictví). Omezení, která vyplývají z používání metafory na základě výsledků, uvádíme na konci kapitoly.

Metafora jako způsob porozumění vztahům

Zde se dostáváme ke zkušenosti účastníků výzkumu, která se týká explicitního použití metafory pro zachycení vztahovosti. Tuto zkušenost přibližovali účastníci výzkumu pomocí výrazů, že „*metafora dělá vztahový zoom*“ nebo že je pro vztahové děje je „*extra užitečná*“. Vztahovost se může týkat různých úrovní vztahů v supervizi; mezi supervidovaným a jeho zakázkou nebo supervizor/supervidovaný. Pro pochopení vztahovosti někteří účastníci výzkumu uváděli příklady použití **animálních metafor**. Jedná se o druh metafor, které přiřazují lidské vlastnosti, emoce nebo vlastnosti jiných objektů a jevů ke zvířatům. Metafora „*má srdce lva*“ nese informaci o statečnosti nebo „*oči jako orel*“ mluví o zraku, rozhledu. Projektivní potenciál zvířat je v supervizi využíván v rámci práce s kreativními technikami. I zde je vhodné připomenout, aby metaforická projekce do zvířecí říše byla vnímána s respektem. Někdo může s určitým zvířetem spojovat pouze obecný význam (např. prase-špinavé, kráva-hloupá) a je vhodné rozšiřovat záměr, s kterým animální metaforu používáme. Použití animálních metafor může být zvláště užitečné v případech, kdy se supervidant cítí zaseknutý nebo je rezistentní vůči změnám. Se vztahy a prostředím souvisí také **enviromentální metafory**. Účastníci výzkumu opakovaně uváděli, že v procesu supervize používají metaforu cesty nebo putování krajinou. Např. U2:4 se doptává supervidovaných na obraz prostředí a cesty, kde se v současnosti supervidovaný nachází se svým klientem v případě. Rozvíjí, kde se na té cestě octli, kdo jde vpředu, kdo vzadu, jak to bylo dřív, co je tam jako za terén, jestli jdou do kopce nebo z kopce, jestli bloudí nebo někam utíkají a co je cílem. Metafory související s přírodou, krajinou nebo s přírodními ději (růst) patří mezi enviromentální metafory. Ve výsledcích výzkumu i v konkrétních uvedených příkladech můžeme zaznamenat používání metafor souvisejících s přírodou. Enviromentální

metafory zmiňuje Wheeler (1991) a v diskusi jim věnujeme pozornost nejen pro subjektivní zkušenost a zájem o enviromentální metafory. Ekologie jako téma je běžnou součástí přemýšlení o dnešním světě nejen pro nastupující generaci supervizorů. Zkušenost s tzv. enviromentální metaforou, protože je ukotvena v naší přirozené každodennosti. Všichni máme zkušenost, že ráno vychází slunce a v noci je tma. Použití enviromentální metafory obohacuje supervizní proces o kreativní prvky spojené s jazykovým vyjadřováním. Můžeme si to představit na příkladu, kdy supervidovaný mluví o cíli supervize, který je v mlze. Zkušenost s mlhou má většina z lidí našeho kontextu, což nám umožňuje s tímto obrazem dále pracovat.

Metafora jako technika?

Průběh zkoumání dat i analýzy provázela otázka, zda práce s metaforou může být supervizní technikou? Pracovat s metaforou v supervizi jako s technikou přináší základní implicitní předpoklady: vědomí kdy a proč techniku používám (záměr) a jaká to má rizika nebo omezení. Implicitní způsob práce s metaforou je spíše technika, kterou používá supervizor s různým záměrem. U některých účastníků výzkumu zaznělo, že je metafory „baví“, že se jimi „budí“ nebo že patří k jejich obvyklému způsobu práce. Ve výpovědích některých účastníků výzkumu bylo zřejmé, že s metaforou pracují záměrně. To se ukazovalo např. při otázce na konkrétní příklady z praxe. účastníci výzkumu, kteří reagovali konkrétním příkladem také více diskutovali o metafoře jako fenoménu. Byli ochotni se zamýšlet nad tím, jak metafora do supervize vstupuje nebo působí a jaké má limity. V rozhovorech, kde účastníci výzkumu sdělovali, že nad používáním metafory ve své práci se zamýšlejí nebo uvažují poprvé, více zaznívalo, že metaforu účastníci výzkumu používají více náhodně než cíleně. Zkušenost, že metafora slouží jako verbální shrnutí supervize, na který supervizor i supervidovaní navazují, je obsažena ve výpovědi U2: „*metaforu si odvezou ze supervize a vztahují se k ní jako k referenčnímu bodu, který je provází celým případem*“. Young a Borders (1999) na základě studie zjistili, že když supervizoři používají vhodnou metaforu, supervidovaní si pamatují události supervizního sezení jako důležité (rychleji si je vybaví). Zde se nabízí možnost pracovat s metaforou jako cílenou techniku, která má roli průvodce supervizním procesem. Podobný způsob práce by mohl vést ke konceptualizaci práce s metaforou v supervizi. Metafora se může stát vlastní supervizní technikou nebo může být integrální součástí supervizního procesu. Jednoduše shrnuto: metafora funguje v rámci popsáných výsledků v obou případech. To jsme mohli zaznamenat v rámci předložených výsledků o záměrné práci s metaforou na

základě příkladů ze supervizní praxe. Aspekty, které metafora do supervize přináší se týkají více toho, jak o metafoře mluvíme, než jak to děláme. I přes snahu o konceptualizaci výsledků si uvědomujeme to, že metafora je opravdu fenoménem. Ano, metafora se opírá se o slova, která jsou jedna z dimenzí ovlivňujících pochopení metafory. V souvislosti s jazykem metafor Wagener (2017:146) mluví na základě svého výzkumu o konceptuálním mapování. Jeho koncept týkající se jazykových bází pomáhá pochopit, jak supervizor může s metaforu pracovat a směřovat ji vzhledem k potřebám supervidovaného. Jak konkrétně může vypadat práce s metaforu můžeme ilustrovat i na příkladu účastníka výzkumu našeho výzkumu. Ten uváděl, že si všímá způsobu řeči a jazykového vyjadřování, které je supervidantovi vlastní např. *supervidovaný těžko něco tráví; mluví o metabolismu*. Na to navazuje vlastní metaforické intervence, které rozvíjí spolu se supervidovaným. Navazování na jazykové obraty supervidovaných uváděl i první účastník výzkumu, který sděloval, že jeho specifickým zájmem je řeč a způsob, jak o věcech mluvíme. Popisovaný způsob práce s metaforou odráží možnost připojení k jazyku supervidovaného, což je směr, který vede ke konceptuálnímu mapování, jak uvádí Wagener (2017).

Metafora a emoce

Metafory mohou být v supervizi užitečné také pro uchopení situací, které jsou spojeny s emocemi. Konkrétně se toto objevilo v jednom aspektu, který se přímo týkal toho, že metafora zviditelňuje emocionalitu. Ten shrnuje výroky, které popisují, že metafora přináší nebo zesílí emoce, situaci emočně zabarví, oživuje situaci nebo ozřejmí prožívání. Tím míníme to, že metafora může zesilovat nebo eskalovat emoční rozpoložení. Hawkins, Shohet (2016:3) upozorňují, že metafory mohou být efektivní způsob pro zmírnění negativních emocí a podporu změny. Účinek metafory autoři vidí v tom, že může pomoci lidem získat novou perspektivu. Zde se opět propojuje působení metafory napříč vnímáním. Eisenberger a Lieberman (2000) prokázali u účastníků studie, kteří četli věty s metaforickým obsahem, vyšší aktivaci levé amygdaly, což je část mozku, která je spojená s emocemi a zpracováním významů. Naznačují tak, že metaforický jazyk může být účinným nástrojem ke zpracování emocí. Supervizor může například použít metaforu plavání na otevřeném moři a svoji roli jako majáku nebo navigátora, který pomáhá najít cestu a správný směr v pracovním procesu. Metafory mohou být také zakotveny v praktických cvičeních, které pomáhají supervidovaným lépe porozumět jevu nebo situaci, která má emoční obsah. To se objevilo ve zkušenosti účastníka výzkumu U8:4,

který přinášel zkušenost, že „*emoci si ten supervidovaný přeloží do pohybového vyjádření*“. Wagener (2017) se zaměřuje na prožívání emocí v supervizi a vysvětluje roli metafor v emočním zpracování situací. Rozděluje práci s metaforou do kategorií vytvořených supervidovanými a supervizory. Ke kategoriím uvádí příklady metafor a ukazuje, jak začlenění metafor může být prospěšné pro podporu terapeutické pozitivní změny supervidovaného. Amundson a Stone (1989) výzkumně ukázali, že metoda metaforického kreslení je efektivnější než verbální intervence. Speciálně metodu metaforického kreslení doporučují pro kazuistiky s emočně nabitými situacemi (deprese, suicidita). V teoretické části jsme poukázali na výzkumy a studie týkající se toho, jak souvisí používání metafor v supervizní práci s emocionalitou supervidovaného. To, že vhodné použití metafor v supervizním procesu může být dobrým způsobem pro zpracování emocí, koreluje s výsledky našeho výzkumu. Použití metafor může pomoci supervidovanému lépe porozumět jeho emočnímu stavu a usnadnit tak proces emocionální regulace. V kategorii aspektů, které souvisí s emocionalitou, byly zahrnuty také výroky vtělení a zhmotnění. V tomto tématu zaznamenáváme propojení různých úrovní, které metafora může podpořit a dotýkáme se pojmu vtělesněná kognice. Ten se objevuje u Lakoffa (2006), který poukazuje na propojenost prožívání emocí na tělesné rovině v souvislosti s popisováním situací. Použijeme-li metaforu, dostáváme se k pochopení abstraktní roviny více konkrétním způsobem? To samozřejmě také záleží na chápání významů, které si s metaforou spojujeme. Na základě výzkumného šetření můžeme říct, že prostřednictvím metafor se utváří propojení ke kreativním zdrojům, které je mostem mezi individuálním chápáním skutečnosti a kulturním kontextem. Zjištění, že použití metafor v supervizi umožňuje konceptualizaci, se prolíná mnohými výzkumy, z nichž některé jsou uvedeny v teoretické části práce. Na to, abychom mohli relevantně diskutovat o schopnosti metafor napomáhat konceptualizaci v supervizní práci, nemáme validní data.

Výsledky ukazují zkušenost s metaforou v supervizní praxi jako možnost k zpřesnění významu nebo k porozumění. Vidíme, že metafora mohou sloužit jako prostředek k vysvětlení složitých a abstraktních pojmů v konkrétních a srozumitelných termínech. Metaforické popisy používají obrazný jazyk a mohou být výstižnější než běžně používané řečové výrazy a mohou otevřít přístup k zapojení kreativních zdrojů. Můžeme shrnout, že je důležité, aby metafora byla v supervizi používána citlivě s ohledem na supervidanty a kontext supervizní situace.

Výtvarné zpracování metafor v supervizi

Výsledky výzkumných rozhovorů také zachycují zkušenost s kreslením účastníků při supervizi. Ve výsledcích se také objevilo téma kresebných projektivních testů. Konkrétně se jednalo o standardizované psychologické testy, které byly danými účastníky výzkumu chápány jako cesta k metaforám a metaforickému jazyku. Propojení arteterapeutických technik v supervizi se objevuje v řadě zahraničních výzkumů. Ishiyama (1988) předkládá koncept vizuálního zpracování supervizní kazuistiky jako model, při kterém používá kresby a metafory. Tvrdí, že tento koncept pomáhá uchopit reflexi supervidovaného. Amundson (1988), který se věnuje propojování výtvarných technik a supervize, nabízí koncept případové kresby jako metodu konceptualizace supervizní kazuistiky. Amundson (1988) poukazuje také na výtvarné prostředky a techniky, které jsou při kazuistickém zpracování použity (kresba, koláž). Zde je vhodné připomenout, že každý výtvarný materiál nese svůj specifický význam. Dotýkáme se propojení používání arteterapeutických technik v supervizní práci. Výtvarný materiál, papír, barvy, tužky, uhlí... má význam, který je zakotvený v teorii oboru arteterapie. Souvisí s fázemi psychomotorického a kresebného projevu, který se opírá o vývojové teorie. Současně je důležité mít na zřeteli význam, který daný materiál nese; např. tempera může způsobit u supervidované stav regrese nebo velký formát papíru může u supervidovaného způsobit úzkostnou reakci. Toto rozlišování patří mezi odborné arteterapeutické znalosti. Arteterapeutické techniky používané jako kazuistická výtvarná metafora mohou supervizní práci obohatit, nicméně je na místě doporučení ke re/kontrahování tohoto stylu práce. Blíže viz doporučení v závěrečné části práce.

Supervizní situace, kdy není metaforu vhodné používat.

V závěru diskuse shrnujeme výsledky zkušenosti účastníků výzkumu se situacemi v supervizi, které popisovali jako nevhodné pro používání metafor.

1. Pokud má být výstupem ze supervize jasná domluva nebo pravidla, např. dohody o finančním ohodnocení, prostě „suchá data“.
2. Pokud supervizní situace probíhá v atmosféře, kde není naplněna základní premisa bezpečí. To se může týkat prostředí nebo kultury organizace supervidovaných (např. hierarchizovaný systém, kde nefunguje otevřená komunikace).

3. Situace související s traumatem, které se mohou v supervizi objevit v souvislosti se zakázkou supervidovaného, nejsou vhodné pro používání metafory.
4. Metafory není vhodné používat v situacích, kdy supervizor a supervidovaný „mají odlišné nastavení“ pro chápání metafor. Například supervizor je příliš kreativní a má tendenci metafory používat jako svůj způsob komentování situace. To může vést k nepochopení nebo odvedení pozornosti (každý „mluví jinou řečí“).
5. Metafory bychom v supervizním prostředí používat přiměřeně. Pokud na metaforu reagujeme metaforou, situace může vést k „metaforickému překrývání“ (potencování metafory). To může způsobit eskalaci napětí supervidanta nebo zmatení supervizní situace.
6. Také bychom neměli opominout téma kulturních rozdílů, které souvisí s prostředím supervidovaného.

Metafory mohou přinést do supervize také nedorozumění, které může vyplývat z odlišného vnímání metafor supervidovanými. To se může týkat situace, kdy supervidovaný např. pro svůj zdravotní handicap zpracovává informace jiným způsobem. Metafory také není vhodné používat v supervizi v situacích, kdy přichází supervidovaný s větší mírou nejistoty nebo úzkosti, jak o tom mluvil účastník výzkumu U2:8. Používání metafor by mohlo zvýšit jeho nejistotu a je vhodné se zaměřit na konstruktivnější způsoby řešení situace, které pomohou supervidovaného uzemnit a podpořit. Nejednoznačnosti dopadu metafory by si měl být supervizor vědom, pokud používá metaforickou práci jako záměrnou techniku. Tím míníme to, že metafora může zesilovat nebo eskalovat emoční rozpoložení. Je důležité zmínit při práci s metaforou také princip přiměřenosti. Když akcentujeme emocionální aspekt metafory, například generováním podobných metafor, může se stát, že emoce se stanou tématem/ figurou v supervizním poli. To si můžeme představit na příkladu, kdy supervidovaný sděluje: „Jsem rudý vztekem.“ Pokud supervizor zareaguje empaticky podobnou metaforou: „Vaří se ve vás krev“, potvrzuje emocionální aspekt hněvu. Dojde k metaforické eskalaci, kdy se hněv může stát převažujícím tématem a nezáměrně odvést pozornost. Při metaforické eskalaci dochází k postupnému přidávání dalších metafor, čímž se zvyšuje její síla a výraznost. Tento jev se často vyskytuje v básnických textech i v próze, kde se používá k vytvoření silného emocionálního náboje nebo zesílení intenzity. Zde se dotýkáme také spojení emocionální

a tělesné roviny, která má v jazyce ustálené metafory. Výsledky ukazují zkušenost s metaforou v supervizní praxi jako možnost k zpřesnění významu nebo k porozumění. Vidíme, že metafory mohou sloužit jako prostředek k vysvětlení složitých a abstraktních pojmů v konkrétních a srozumitelných termínech. Metaforické popisy používají obrazný jazyk a mohou být výstižnější než běžně používané řečové výrazy a mohou otevřít přístup k zapojení kreativních zdrojů. Můžeme shrnout, že je důležité, aby metafory byla v supervizi používány citlivě s ohledem na supervidanty a kontext supervizní situace. Odlehčení, které o může v supervizi mít vliv na odvedení pozornosti od tématu, lze také nahlížet z různých úhlů, např. podle vzdělání supervizora. Gestalt supervizoři mohou používat jazyk, který popisuje, že metafora pomáhá vynoření figury nebo nového tvaru, který je příležitostí. Ve výzkumném šetření se podobná slovní spojení objevila i ve formě toho, jak gestalt supervizor metaforu dále rozvíjí. Míjíme tím např. popis práce, kdy supervizor rozvíjí zakázku supervidovaného integrujícím způsobem podle stylu práce. Systemicky vzdělaný supervizor, účastník výzkumu, který popisuje svůj přístup popisuje orientovaný na řešení a práci se změnou, metaforu popisuje jako škálu. Psychoanalyticky zaměřený supervizor používá jazyk symbolů a některé psychoanalytické termíny, které jsou vlastně samy metaforu sdělovaného, jak někteří účastníci výzkumu zmiňovali (koncept falické matky).

Někteří účastníci výzkumu v rozhovorech spojovali pojem metafora a obraz. Setkali jsme se s výjimkou, která nám pomohla nasvítit souvislosti mezi metaforou a obrazem jinak. Účastník výzkumu U6 metaforu spojil s obrazem a „něčím“, co je mimo kognitivní kategorie a on neumí používat, protože u sebe vnímá zhoršenou schopnost imaginace a asociativnosti. V souvislosti s tím pak vysvětloval, že v supervizní práci se opírá o silnou kognici. Metafory používá pouze v Bálintovské části cílené na fantazie. Své vlastní supervize popisuje především jako edukativní, kdy představuje supervidovaným různé koncepty práce, které kotví v teorii lékařské profese.

Více než polovina účastníků výzkumu v této práci uvedla, že metafora je obraz. Je otázkou, zda metaforou míní obraz v mysli, který je výsledkem asociačního procesu, nebo je to obraz, který přináší naše fantazie. Účastník výzkumu U3 s psychoanalytickým vzděláním metaforu a obraz chápe „jako symbolicky“ a dotýká se významu ve smyslu symbolu v jazyce. Další účastník výzkumu U4 metafoře rozumí jako obrazu, *kteřý pomůže nějaký aspekt situace dobře zobrazit.* Účastník výzkumu U6 sděloval zkušenost toho, že obraz, který se v supervizi prostřednictvím metafory objeví: *prožitek nějakým*

způsobem prohlubuje a nějak skrz ten obraz je tak jako lépe uchopitelný nebo hmatatelnější“. Spojení metafory a obrazu se setkává ve vizualitě, která může být něčím zprostředkována. Pojmy obraz, metafora, symbol jsou mnohoznačná slova a potřebujeme kontext, abychom jim mohli dát správný význam. Účastník výzkumu U1 svoje supervize přibližuje jako *„obraz v obraze, kdy v tom mém obraze se zobrazí ještě ten obraz, co s ním přichází ten supervidant“.* Pojem obraz se svou mnohovýznamovostí podobá pojmu metafora. Kvantitativní hledisko nebylo v tomto výzkumném šetření zohledňováno, nicméně si nelze nevšimnout toho, že některé pojmy nebo situace se ve výpovědích účastníků výzkumu objevovaly častěji. Pojem obraz a jeho významová vrstevnatost nabízí cestu k více dalším pojmům jako jsou asociace, mentální reprezentace, metafory a symboly. Imaginativní linie ve spojení s obrazností pomáhá prozkoumávat konkrétní žité situace. Pojem obraz tak propojuje abstraktní rovinu imaginace s konkrétním popisem určité situace. To se děje verbálně prostřednictvím jazyka jako dorozumívacího kódu a sdílením mentálních obrazů, které pojmenováváme. Ve výpovědích účastníků výzkumu zaznívalo, že pojem obraz se může dotýkat více vrstev percepce nebo tělesného prožívání. Konkrétněji svoji práci přibližuje účastník výzkumu s tanečně pohybovým vzděláním U8: *„často používám pohybové metafory jako soubor pohybového vyjádření, kterej se přibližuje k určitýmu obsahu. Používáme pohyb, z něhož konstruujeme obraz.“* Metafora se takto dostává do popředí i v rovině tělesného prožívání. Pro některé supervidované je způsob pohybového vyjadřování přirozenější a pohybová metafora tak může přinést nejen uvolnění na tělesné rovině, ale i nabídnout rozvíjení pohybu jako alternativu nové cesty k řešení problémů. Také zde chápeme, že účinek nebo **působení metafory je komplexní.**

Slovo obraz ve spojení s vizualitou se hojně objevovalo ve výpovědích účastníků výzkumu. V kontrastu s tím pak vyniká, že účastníci vůbec nemluvili o sluchu, čichu, chuti, prostě dalších smyslech. „Obraz supervize“ je v podstatě ustálený jazykový obrat, který přináší informace o situacích v supervizním poli. Tyto informace mohou být konkrétně zacílené na prozkoumání některé části nebo se věnovat popisu procesu. Pojem „obraz“ v tomto kontextu rámuje supervizní proces a pomáhá ukotvovat obsah pojmu „supervize“. V některých případech také může obraz sloužit jako metafora, což si můžeme představit na příkladě vztahovosti. Když říkáme že „vztahy jsou mosty“, používáme metaforu, kde most je obrazem pro vztahy. Most je využíván jako obraz, který reprezentuje podobnost vztahům. Ustálená metafora „voda je život“ může být dalším příkladem. Zde obraz vody slouží jako metafora pro život, je to logické, protože voda je

základem našeho života, bez ní život neexistuje. Obraz vody v tomto případě představuje něco, co je podobné životu a může být použito otevřít prostor metaforické řeči. Ve spojení pojmů obraz a metafora se dotýkáme mnoha úrovní vnímání významů. V metafoře nebo metaforickém jazyce se setkává slovo s obrazem a zkušeností, která může být velmi rozmanitá i vzhledem ke kontextu supervizní práce. Celkově tedy můžeme říct, že obraz a metafora jsou propojené pojmy. Obraz může být použit jako metafora, která reprezentuje něco jiného. Použití metafory jako obrazu může pomoci při vysvětlování a zjednodušování složitých konceptů. Naše myšlení se slovy souvisí, což bylo v této práci předestřeno. Slova nesou významy, které chápeme a vnímáme podle svých zkušeností a kontextů. Toto spojení vytváří jakýsi most k vizualitě a utváří novou souvislost.

5. LIMITY VÝZKUMU A DOPORUČENÍ

Všechny limity, které se v procesu výzkumu a tvorby práce objevovaly, uvádíme souhrnně v tabulce 7, kde jsme jednotlivé limity rozdělili, jak navrhuje Chrastina (2019, s. 238–244).

Tab. 8: Limity výzkumu

Limity na straně výzkumníka	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nezkušenost a nejistota výzkumnice s podobným projektem; ▪ Subjektivní zaujetí o metaforu, obrazy a jazyk; ▪ Časová náročnost a únava vzhledem k dlouhé době zpracování; ▪ Nedostatečná příprava výzkumného desingu.
Limity na straně účastníků výzkumu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nároky na setkání pro výzkumný rozhovor vzhledem k časové vytíženosti supervizorů; ▪ Specifický vzorek – účastníci jsou odborníky s dlouholetou praxí ▪ Někteří účastníci výzkumu se nad tématem zamýšleli poprvé; ▪ Používání abstraktních vyjádření, která jsou někdy nejednoznačná.
Limity na straně užitého metodologického rámce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Metoda výběru postupně generovala účastníky výzkumu s podobným stylem práce; ▪ Neumožňuje vytvořit zobecňující teorii, která by byla platná; ▪ Náročnost jednotlivých kroků; ▪ Chybějící struktura otázek, kterou by účastníci výzkumu dostali jako přípravu na rozhovor a téma; ▪ Výzkum zahrnoval pouze supervizory a jejich pohled.
Limity na straně zkoumané, studované nebo vědecké reality	<ul style="list-style-type: none"> ▪ První výzkumná práce k tomuto tématu v České republice; ▪ Absence odborných textů k danému tématu v českém jazyce; ▪ Zkoumaný fenomén metafory je subjektivní; ▪ Skutečnost, že zkoumaný fenomén je značně abstraktní.

Zdroj: Chrastina (2019, s. 238–244)

Doporučení a přínos pro teorii supervize

Přínos této práce pro **teorii a rozvoj supervize má těžiště v teoretické části práce**. Zde je uvedena řada zahraničních výzkumných studií a pramenů, které nabízejí možnost práce s metaforou jako s technikou. Jedná se o první shrnutí odborných zahraničních pramenů k tématu metafory v supervizi v rámci oboru supervizního vzdělávání.

Pro další uchopení práce s metaforou jako s technikou nabízí možnost ukotvení teoretického rámce, který by **zachycoval práci s metaforou v rámci arteterapeutického pojetí.**

Pro další výzkum by bylo zajímavé **prozkoumat metafory z pohledu supervidovaných.** Způsobem provedení výzkumu, tématem i výběrem vzorku účastníků výzkumů je toto první výzkum, který se věnuje tématu používání metafory v supervizi u českých supervizorů. Rozšiřující pohled na oblast metafor v supervizi by přineslo také propojení kvalitativního a kvantitativního výzkumného designu.

Doporučení a přínos pro praxi supervizní práce

Zapojení kreativity a umění do supervizního procesu má řadu výhod. Tvořivá práce s metaforou nebo jinou kreativní metodou může do supervize přinést emoční uvolnění, nový pohled nebo aha moment. Supervizor může kreativní potenciál supervidovaného rozvíjet jako koncept a také má možnost zvolit, zda se do kreativního procesu zapojí a jakým způsobem. Dotýkáme se propojení oborů z oblasti kreativních terapií a supervize a etické roviny. Také na základě výzkumných rozhovorů **doporučujeme zahrnout do supervizního kontraktu práci s neverbalitou či rekontraktovat tuto část v průběhu supervizní práce.** Obecně můžeme shrnout doporučení pro supervizory ve formě představit supervidovaným svůj styl práce, který může zahrnovat i tělesná cvičení nebo práci s výtvarným materiálem. Toto může pomoci k vyladění supervizního kontextu a specifikovat kontrakt dle konkrétních potřeb (cílů) supervidovaných.

Konkrétně toto **doporučujeme u propojení supervize a arteterapeutických technik.** Obraz jako výtvarný artefakt je prostředkem sebevyjádření a komunikace autora a také jeho duševním vlastnictvím. Obrazy, které vzniknou v supervizi mohou přinést nečekaný nebo nechtěný obsah. Při práci s výtvarným zadáním by mělo dojít ke kontraktu, který ošetřuje naznačenou etickou rovinu. Kontrakt by měl obsahovat domluvu, jak bude nakládáno s výtvarnou produkcí po skončení supervize, zda se procesu výtvarně účastní i supervizor apod. Toto doporučení se objevuje na základě výzkumného šetření, které vyplývá od účastníků, kteří arteterapii používají ve své supervizní praxi.

Přínosem pro supervizní praxi je také **podkapitola, která se týká nevhodných situací pro používání metafor.** Tuto část vnímáme pro supervizory i pro studenty supervize jako užitečnou, protože zpracovaný přehled přináší důležité podněty pro bezpečnou supervizní práci při používání metafor.

Doporučení a přínos pro vzdělávání supervizorů v české republice

Na základě výsledků předkládaného výzkumu i prostudovaných materiálů k danému tématu **doporučujeme práci s metaforou jako technikou zařadit do vzdělávání supervizorů.** Při vzdělávání supervizorů dochází k integraci pojmů. Jazyk původního psychoterapeutického vzdělání je ovlivněn používáním nových pojmů, které popisují části supervizního procesu nebo supervizní koncepty a k oboru supervize náleží, například supervizní kontrakt nebo cyklický model supervize. Pro začínající supervizory je důležité, aby správně uchopili obsah supervizních pojmů, k čemuž metafory zjevně mohou být nápomocny.

Pro porozumění některým supervizním situacím nebo procesům mohou být **enviromentální metafory**, tzn. metafory související s přírodou, přírodními ději nebo počasím, vhodným pomocníkem. Používání enviromentálních metafor jako techniky, která může obohatit vzdělávání budoucích supervizorů doporučujeme na základě výsledků výzkumu i teoretického rámce této práce.

Výstupem z výzkumu je také doporučení zařadit prvek metafory při ukončování supervizní práce. Toto lze využít při týmové, individuální i skupinové supervizi. Prvek metafory můžeme nabídnout jako shrnutí při individuální reflexi nebo. Pokud při reflexi najdeme sdílenou metaforu supervize, může být pak tato metafora vstupem.

Další prostor cílené práce s prvkem metafory nabízí **sebereflexe supervizora.** Supervizor si zaznamenává jednotlivá supervizní sezení prostřednictvím metafor: např: „všechno běželo jako po drátku nebo bruslili jsme od tématu k tématu“. V průběhu dlouhodobé práce vzniká metaforický záznam supervizního procesu, který nese komplexní shrnutí supervizní práce. Záznam může být dobrým pomocníkem pro další směřování supervizní práce.

Tuto metodu **metaforického záznamu supervizních sezení** doporučujeme jako doplňkovou metodu pro sebereflexi procesu při vzdělávání nových supervizorů. Lze ji použít v prostředí akademického i zkušenostního supervizního vzdělávání.

6. ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo zjistit, zda a jak používají metaforu v supervizi čeští supervizoři. V teoretické části práce jsme představili metaforu jako fenomén, který může přinést novou zkušenost. Používání metaforického jazyka souvisí s myšlením i představivostí, což jsme popsali v teoretické části, která se týká porozumění metaforám. Výběr zahraničních výzkumů je ovlivněn subjektivním zájmem autorky a přináší řadu inspirativních příkladů, z kterých lze čerpat pro supervizní praxi.

Výzkumná část přinesla přehled o výzkumném souboru, rozhovorech a procesu výzkumu. Představili jsme kroky Interpretativní fenomenologické analýzy, která byla výzkumnou metodologií, jejíž součástí je i sebereflexe výzkumníka. Výsledky výzkumu jsme shrnuli do přehledné tabulky. Diskusi jsme věnovali interpretaci výsledků analýzy dat. Vysvětlili jsme implicitní a explicitní použití metafor, které vyplynulo z našeho výzkumu.

Výsledky explicitního používání metafor v supervizi jsme strukturovali podle toho, jak, kdy a proč je metafora vhodným médiem pro supervizní práci. Zde současně odpovídáme na výzkumné otázky. V diskusi se také věnujeme výtvarnému zpracování v rámci supervize a situacím, kdy není vhodné metaforu použít. Limity výzkumu a doporučení byly strukturovány v závěru práce do tabulky a přinášejí konkrétní příklady na práci s metaforou v supervizní praxi a další výzkumná doporučení. Použití metafory v supervizi může ovlivňovat a měnit to, jak vnímáme daný jev či supervizní situaci. To se objevilo i ve výsledcích tohoto výzkumného šetření, které ještě nebylo v Čechách zkoumáno.

Literatura

- AMUNDSON, Norman E. *Využití metafor a kresby v konceptualizaci případu*. Journal of Counseling & Development , 1988, 66.8: 391-393.
- ARISTOTELES. *Poetika*. Vyd. v Antické knihovně 1. (celkem 8.). Praha: Svoboda, 1996. Antická knihovna (Svoboda). ISBN isbn80-205-0295-5.
- BEČKA, Josef Václav. Metafora ve větě. *Naše řeč*, 1971, 54: 1-14.
- BLACK, Max. *Metaphor*. In Models and Metaphors. Ithaca: Cornell University Press 1962, zdroj <https://web.stanford.edu/>
- BLUCKERT, Peter. The Gestalt approach to coaching. *The complete handbook of coaching*, 2014, 2: zdroj pdf : <https://www.academia.edu/>
- CARROLL, Michael a Margaret THOLSTRUP, ed. *Integrativní přístupy k supervizi*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-582-5.
- ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha: ISV, 1996. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-85866-12-9.
- DUFFY, J. T., & GUIFFRIDA, D. A. (2014). *The heroic supervisor: Using the hero's journey to facilitate development in supervisors-in-training*. The Clinical Supervisor, 33(2), 144–162. <https://doi.org/10.1080/07325223.2014.978587>
- EDWARDS, D. (2010) Play and metaphor in clinical supervision: keeping creativity alive, *The Arts in Psychotherapy*, 37 (3), pp. 248-254, <http://dx.doi.org/10.1016/j.aip.2010.04.011>, Zdroj: https://eprints.whiterose.ac.uk/11110/1/Edwards_11110.pdf
- EISENBERGER, Naomi; LIEBERMAN, Matthew D., et al. Putting feelings into words. *Psychological science*, 2007, 421-428. Zdroj: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2007.01916.x>
- FALL, Marijane; SUTTON JR, John M. *Clinical supervision: A handbook for practitioners*. Pearson Education New Zealand, 2004.
- FARBER, B. A., & DOOLIN, E. M. (2011). *Positive regard and affirmation*. In J. C. Norcross (Ed.), *Psychotherapy relationships that work: Evidence-based responsiveness* (pp. 168–186). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199737208.003.0008> Abstract
- GARCIA, L. (1998) *In a Other Light: An Environmental Metaphor of Counselor Supervision*, TCA Journal, 26: 2, 92-105, DOI: 10.1080 / 15564223.1998.12034528
- GUIFFRIDA, Douglas A., et al. Využití metafor v klinické supervizi. *Journal of Counselling & Development* , 2007, 85.4: 393-400.
- HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 3. vyd. v ČR. Praha: Budka, 1996.
- HAVRDOVÁ, Zuzana a Martin HAJNÝ. *Praktická supervize: průvodce supervizi pro začínající supervizory, manažery a příjemce supervize*. Praha: Galén, 2008. ISBN 978-80-7262-532-1.
- HAWKINS, Peter a Robin SHOHET. *Supervize v pomáhajících profesích*. Vydání druhé. Přeložil Helena HARTLOVÁ. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0987-4.

- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- CHRASTINA, J. (2019). Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu: Case Study – a Method of Qualitative Research Strategy and Research Design. Palacký University Olomouc.
- ISHIYAMA, F. I. (1988). *Model vizuálního zpracování případu pomocí metafor a kreseb*. Poradce pro vzdělávání a dohled, 28 (2), 153–161.
<https://doi.org/10.1002/j.1556-6978.1988.tb01781.x>
- JOYCE, Phil; SILLS, Charlotte. *Základní dovednosti v gestalt psychoterapii*. 2010.
- KOZÁK, Jan A. *Monomýtus: syntetické pojednání o teorii mýtu*. [Praha]: Malvern, 2021. ISBN 978-80-7530-360-8.
- KRÜGER, Matthias. *Metaphernarbeit in der Supervision*. 2015. PhD Thesis.
- LAKOFF, George a Mark JOHNSON. *Metafory, kterými žijeme*. Brno: Host, 2002. Teoretická knihovna. ISBN 80-7294-071-6.
- LAKOFF, George. *Ženy, oheň a nebezpečné věci: co kategorie vypovídají o naší mysli*. Praha: Triáda, 2006. Paprsek (Triáda). ISBN 80-86138-78-X.
- LEE, A; GREEN, B. (2009) Supervision as metaphor, *Studies in Higher Education*, 34:6, 615-630, DOI: 10.1080/03075070802597168,
 Zdroj: <https://doi.org/10.1080/03075070802597168>
- MEYER, Danielle; PONTON, Richard. The healthy tree: A metaphorical perspective of counselor well-being. *Journal of Mental Health Counseling*, 2006, 28.3: 189-201. Zdroj: <https://www.researchgate.net/>
- MOSER, Karin S. *Metaphor analysis in psychology—Method, theory, and fields of application*. In: Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research. 2000.
- PAVELKA, Jiří. *Anatomie metafor: literárně teoretická studie*. Blok, 1982.
- PIAGET, Jean; INHELDER, Bärbel. *Psychologie dítěte*. Přeložil Eva VYSKOČILOVÁ. Praha: Portál, 2014. Klasici (Portál). ISBN 978-80-262-0691-0.
- PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 978-80-200-1499-3.
- POMAJZLOVÁ, Alena. *Obraz a slovo v českém výtvarném umění šedesátých let*. Brno: Barrister & Principal, o.p.s. ve spolupráci se Západočeskou galerií v Plzni, [2017]. ISBN 978-80-88027-20-1.
- RIEDEL, Ingrid. *Obrazy v terapii, umění a náboženství: interpretace obrazů z pohledu hlubinné psychologie*. Praha: Portál, 2002. Spektrum (Portál). ISBN 80-7178-531-8.
- ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.
- SOMMER, Carol A.; COX, Jane A. *Using Greek mythology as a metaphor to enhance supervision*. *Counselor Education and Supervision*, 2003, 42.4: 326-335.
- STONE, Daniel; AMUNDSON, Norman. *Counsellor supervision: An exploratory study of the metaphoric case drawing method of case presentation in a clinical*

setting. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy*, 1989, 23.4. Zdroj:
<https://cjc-rcc.ucalgary.ca/article/download/59590/44995>

STUHLÍKOVÁ, Iva. *Základy psychologie emocí*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-553-9.

THIBODEAU, P. H.; BORODITSKY, L. (2011). *Metaphors we think with: The role of metaphor in reasoning*. PloS one, 6(2), e16782. Zdroj:
<https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0016782>

WAGENER, Alwin E. *Metaphor in Professional Counseling*. Professional Counselor, 2017, 7.2: 144-154.

WHEELER, S. (1991). *Environmental metaphors in supervision*. British Journal of Guidance & Counselling, 19(3), 293-300.

YOUNG, J. Scott; BORDERS, L. DiAnne. *The intentional use of metaphor in counseling supervision*. The Clinical Supervisor, 1999, 18.1: 137-149.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: Objektivismus a experiencialismus.....	16
Tabulka 2: Přehled účastníků výzkumu.....	30
Tabulka 3: Barvení a identifikování kódů společně s poznámkami.....	38
Tabulka 4: Ukázka z části analýzy kvalitativních dat dle IPA.....	40
Schéma 1: Proces analýzy dat dle IPA.....	41
Tabulka 6: Ukázka pojmenování výroků a utváření kategorií.....	43
Tabulka 7: Dimenze aspektů metafor v supervizi.....	43
Tabulka 8: Přehled kódů, ukázky přímých citací a poznámky autorky.....	45
Tabulka 9: Limity výzkumu.....	73

Přílohy

Příloha č. 1 Komplexní seznam výroků

Příloha č. 2 Redukovaný seznam výroků

Příloha č. 3 Projekt diplomové práce

Komplexní seznam výroků

alternativní popis	obraz, který dáš od sebe a vidíš jiné věci
analogie	odbřemenění
asociace	odlehčit
barevnější	opora
celostní	otevře něco jiného
dodala další dimenzi	otvírá prostor tvořivosti
dovysvětlení	otvírají další pohledy
dramatizace situace	ozřejmit prožívání
emočně zabarví	oživí
estetika	oživuje situaci proces
experiment	podněcuje kreativitu
holistické uchopení jevu	podobenství
holistický	pohybové
ideální konceptualizace případu	pochopení
jednoduchý složitý	pojmenování celku
jiná perspektiva	pomáhají
jiná rovina	porozumění
komplexnější prostor	posunout
koncentrace obrazu	pozornost
kreslit metafor vztahu s kl.	proces
lepší popíše	procesy
můstek	prohloubení uvědomování
nabídka	provázejí případem
nabídnu	projekční prostor
nasvítit	propojuje komponenty dohromady
něco odkrýt	prostor
nefunguje v ohrožení	přechodovej objekt
nejednoznačnost	přesný
nesedí	přetrvá
obraz	příběhy obrazy
obraz není statický	připojení
obraz spv	přirovnání

racionální techniky nedostáváme k emocím	zjednodušení
rozběhnout svobodně tvořivej prostor	zkratka
rozšíření	změna úhlu pohledu
rozšíří zorný pole	zpřesnit
rozvolní	zrcadlí
sdílený porozumění	zobrazit
skryté dostávat na povrch	

smyslovost estetická	
snaha	
spojovat téma	
spv proces	
srozumitelný	
supervize je metaproces	
symbol symbolu	
symbolizace	
široký pojem	
tělesná realita	
udělat odstup	
uchopitelného	
uvědomování	
uvolňvat	
vede k uvolnění	
vtělit	
vyhodí z levohemisfé vnímání	
vytváří funkční odstup	
využití pravé hemisféry	
vzdálenost	
vztah	
vztahy	
zahlídnout zdálky v nějakém vývoji	
zesílení	
zhmotnění	

Redukovaný seznam výroků

alternativní popis	5	otevře něco jiného	5
celostní	1	otvírají další pohledy	5
holistické uchopení jevu	1	rozšíření	5
holistický	1	rozšíří zorný pole	5
pojmenování celku	1	změna úhlu pohledu	5
dodala další dimenzi	1	obraz není statický	6
prohloubení uvědomování	1	pohybové	6
obraz dáš od sebe vidíš jiné věci	2	zesílení	6
poskytuje vzdálenost	2	experiment	7
přetrvá do další spv	2	nabídka	7
supervize je metaproces	2	prostor	7
udělat odstup	2	připojení	7
vytváří funkční odstup	2	přirovnání	7
zahlídnout zdálky v nějakém vývoji	2	široký pojem	7
barevnější	3	odbřemenění	7
opora	3	přináší nejednoznačnost	7
dramatizace situace	3	rozvolní	7
emočně zabarví	3	vede k uvolnění	7
oživuje situaci, proces	3	zjednodušení	7
estetika	4	zkratka	7
obraz	4	analogie	8
obraz spv	4	asociace	8
podobenství	4	ideální konceptualizace případu	8
přechodovej objekt	4	jednoduchý složitý	8
příběhy obrazy	4	pochopení	8
smyslovost estetická	4	přesný vyjádření	8
symbol symbolu	4	snaha porozumět	8
symbolizace	4	srozumitelný	8
otvírá prostor tvořivosti	4	uchopitelného	8
podněcuje kreativitu	4	uvědomování	8
zobrazit	4	dovysvětlení	8
jiná perspektiva	5	lepší popíše	8
projekční prostor	8		
porozumění	8		
zpřesnit	8		
můstek	9		
spojovat téma	9		

provázejí případem	9		
propojuje komponenty dohromady	9		
sdílený porozumění	9		
využití pravé hemisféry	10		
něco odkrýt	10		
pomáhají zjednodušením	10		
skryté dostávat na povrch	10		
vyhodí z levohemisfé vnímání	10		
zrcadlí	10		
tělesná realita	11		
vtělit	11		
zhmotnění	11		

Projekt diplomové práce

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií

Katedra Řízení a supervize v sociálních a zdravotnických organizacích

Jméno studentky: Bc. Lenka Vávrová

Osobní číslo: 71138583

Rok imatrikulace: 2018

Předběžný název: Metafora v supervizi

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zuzana Havrdová, CSc.

Formulace a vstupní diskuze problému:

Metaforu často používáme pro popis nebo připodobnění situace. Všimla jsem si, že mě samotnou často metaforické vyjadřování supervidovaných podněcuje ke kreativnější práci. Nemyslím tím jen práci s technikami, ale také přemýšlení nebo užívání asociací a metaforických připodobnění. Práce s metaforou v supervizní práci také „nahrává“ tomu, abych využila své původní arteterapeutické vzdělání při řešení nebo náhledu na supervizní zakázku. Toto zjištění mě vedlo k tomu, že jsem se o oblast metafory v supervizi začala více zajímat.

V rámci supervizní práce je práce s metaforou běžně používána a podněcována. Může se týkat vyjádření pocitů nebo emočního rozpoložení supervidanta nebo popisu při práci supervidovaného s klientem. Chtěla bych se zaměřit na výzkum toho, jak se metafora v supervizi vyskytuje? Zajímá mě, zda metafora podněcuje jiný způsob práce? A jaký? K čemu a případně v jaké části supervizního procesu lze metaforu v supervizi využít? Jsou témata nebo oblasti, která si více „žádají“ metaforického vyjadřování? A jaká?

Lakoff a Johnson (2002) na základě konceptualizace metafor v našem vyjadřování předpokládají, že metaforická mluva souvisí s naším myšlením, prožíváním i jednáním. Používání metafory v supervizní práci by pak mělo mít vliv i na vyjadřování jedince o pracovních záležitostech.

Supervizní práce se opírá o dialog. To, jak mluvíme, jak referujeme o tom, co zažíváme při práci s klientem nebo v týmu v supervizi (nejen) často vypovídá o způsobu vnitřního se vztahování ke sdělovanému.

„Pokud je předmětem dialogu pracovní situace, kontext a postupy či vztahy pracovníka k profesi, ke klientům či spolupracovníkům, přičemž jeho smyslem je překročit bloky, jež brzdí tvořivost, spolupráci a kvalitní výkon, stává se takový dialog supervizí.“ (Havrdová, Praktická supervize, s. 19)

V rámci supervize se často s metaforou setkáváme. Může se jednat o metaforu ze strany supervizora nebo supervidovaného. Popsat metaforicky své nejsilnější nebo nejslabší pracovní kompetence navrhuje ve své diplomové práci Merhautová (2006). Využívají supervizoři možnost metafory v konkrétních případech? A v jakých?

„Metafory mají tedy nejen nástrojovou hodnotu pro sebereflexi, předvídání a komunikaci, ale také důležitou funkci jako nastavení mysli, které ovlivňují naše poznání sebe a světa“ (Moser, 1998, s. 65).

Mohla bych předpokládat, že metaforické popisování situací v supervizi může přinést nový pohled a napomoci k rozvoji reflexe i sebereflexe. Metafora tedy může pomoci „nasvítit“ určitou oblast a tím pádem by se mohlo předpokládat, že může také přinést pomoc v uchopení problému nebo tématu jiným způsobem. Jakým?

Oblast metafor a metaforického vyjadřování je velmi široká, bychom mohli ji nazvat interdisciplinární. Při shromažďování a analýze zdrojů jsem zaznamenala, že výzkumy, které tématu metafory a supervize věnují, existují převážně v zahraniční literatuře (Moser, 2000; Lee, Green, 2009).

V českém jazyce se velká část orientace na téma metafor týká lingvistické a sémiotické oblasti. Zájem o metaforu a její funkce se zpočátku vyvíjel přes uvažování o jazyce. Bečka (1971) konceptualizoval metaforu ve větě. Anatomii metafory ve stejnojmenné knize rozpracoval Pavelka (1982). Ten se také zabýval vztahem metafory a literárního díla (1998). Hofmanová (1992) se věnovala vztahu metafory a kognitivním procesům ve vědeckých textech.

Psychologií metafory z hlediska nevědomí, neobehaviorismu, neogestalismu a kognitivní psychologie se ve své diplomové práci zabíral Chrz (1996). Chrz svůj vědecký zájem dále rozšířil na metafory v politice (1999) a věnoval se také výzkumu kognitivní funkce metafory v politice (2000). Výzkumu metafory v psychoterapii se věnovala ve své diplomové práci Klímová (2008).

Teoreticko-metodologické východisko:

Ve svém výzkumu se opírám o vymezení pojmu metafora, které vychází z definice Slovníku spisovného jazyka českého (2001), který heslo metafora uvádí jako přenesení pojmenování jedné věci na druhou na základě shodnosti některých znaků.

Vycházím z teoretického zázemí, které představuje jedna ze základních publikací k tématu metafora s názvem „Metafora, kterými žijeme“ (Lakoff a Johnson, 2002). Oslovily mě také statě Pavelky (1998), které se věnují metafoře v literárním dílu. Inspirativní pro mě byla i kniha Jazykové metafora živého (2010).

Dále budu navazovat na výzkumy metafora v oblasti supervize autorů Möller, Mitterhofera a Lengauer (2009). Čerpat budu také z práce Moser (2000), která analyzovala a prováděla výzkum metafor v psychologii.

Vzhledem k povaze tématu, které zatím nebylo v Čechách blíže prozkoumané, budu provádět kvalitativní výzkum s explorativním záměrem (Hendl, 272). Na základě literatury rozpracuji výzkumné otázky. Rozhovory se supervizory budou vedeny do teoretické saturace tématu. Cílová skupina respondentů bude tvořena supervizory různých terapeutických směrů. Výběr dotazovaných zbude záměrný a prakticky proveden konkrétně metodou sněhové koule. (Vojtíšek, s.21).

V rámci přípravy na výzkum, z četby a analýzy zdrojů, které jsem dosud k tématu metafora prostudovala, jsem vytvořila výzkumnou tezi:

Metafora napomáhají v procesu supervize porozumění tomu, co se děje se supervidovanými nebo procesu práce s klientem.

Cílem mého výzkumu bude odpověď na hlavní výzkumnou otázku:

Zda a jak se metafora objevuje v supervizi?

V teoretické části budu pracovat s odbornými prameny, pomocí nichž se pokusím ověřit platnost teze. V praktické části, která bude věnována analýze rozhovorů se supervizory a jejich konceptualizaci, bych výzkumnou tezi chtěla ověřit. Prakticky by práce mohla přispět k vysvětlení toho, jak se metafora v supervizi objevuje. Chtěla bych také zjistit, zda supervizoři metaforu záměrně využívají k podpoře supervizního procesu nebo některých témat, která se týkají supervidovaných. Ráda bych také rozhovory se supervizory zjistila, zda a čím metafora v supervizi dle českých supervizorů pomáhá.